

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI

ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDA
ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILMASI HEDEFLENEN
BECERİLERİN KAZANIM VE ETKİNLİKLER İLE ÖĞRENCİ
ÇALIŞMA KİTAPLARINDA YER ALMA DÜZEYİNİN
BELİRLENMESİ

Murat AYDEMİR

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Kadir ADAMAZ

MANİSA-2015

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI

ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDA
ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILMASI HEDEFLenen
BECERİLERİN KAZANIM VE ETKİNLİKLER İLE ÖĞRENCİ
ÇALIŞMA KİTAPLARINDA YER ALMA DÜZEYİNİN
BELİRLENMESİ

Murat AYDEMİR

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Kadir ADAMAZ

MANİSA-2015

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 03.12.2015 tarih ve 31/11 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 23. Maddesi gereğince Enstitümüz İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Murat AYDEMİR'in *"Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Becerilerin Kazanım ve Etkinlikler İle Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alma Düzeyinin Belirlenmesi"* Konulu tezi incelenmiş ve aday 25/12/2015 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	OY BİRLİĞİ	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın tez konusu değiştirilir veya adayın isteği halinde tezsiz yüksek lisans programına geçişi sağlanır.

BAŞKAN

Yrd. Doç. Dr. Kadir ADAMAZ

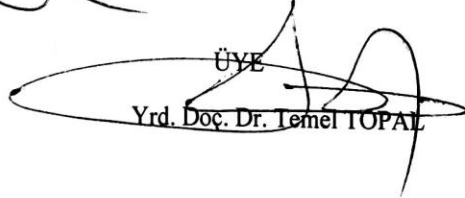
ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Metin AŞÇI

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Temel TOPAL

Evet

Havır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

☐

☒

Tez, mutlaka basılmalıdır.

☐

☒

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

☐

☒

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

☐

☒

Tez, basımı gereksizdir.

☐

☒

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Becerilerin Kazanım ve Etkinlikler İle Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alma Düzeyinin Belirlenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18/11/2015

Murat AYDEMİR

ÖZET

ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDA ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILMASI HEDEFLENEN BECERİLERİN KAZANIM VE ETKİNLİKLER İLE ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTAPLARINDA YER ALMA DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ

Bu araştırma, 2005-2006 öğretim yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması hedeflenen becerilerin programda yer alan kazanım ve etkinlikler ile 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde bulunma düzeyini belirlemek amacıyla yapılmış, nitel bir araştırmadır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma Sosyal Bilgiler Programında yer alan kazanım ve etkinlikler ile Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin doküman incelenmesi yöntemi ile taranması şeklinde yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Sosyal bilgiler Programında yer alan beceriler, kazanımlar, etkinlikler ve Milli Eğitim yayınevine ait 2014 basımlı 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitapları oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler Programı içerisinde kazandırılması hedeflenen 15 beceri ve bu becerilere ait alt beceriler bir araya getirilerek “Beceri Kontrol Listesi” oluşturulmuştur. Bu kontrol listesinden yararlanarak Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması hedeflenen becerilerin programda yer alan kazanım ve etkinlikler ile öğrenci çalışma kitaplarında ne düzeyde yer aldığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın sonucuna göre; kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde en sık yer alan becerilerin “Eleştirel Düşünme” becerisi ile “Araştırma” becerisidir. Etkinlik boyutunda en az yer alan becerilerin “İletişim” becerisi ile “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisidir. Öğrenci çalışma kitapları etkinlikler boyutunda ise en az yer alan becerilerin “İletişim” becerisi ile “Zaman ve Kronoloji Algılama” becerisi olduğu gözlenmiştir. Kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerde en az yer alan becerilerin Sosyal Bilgiler alanına özgü becerilerin olduğu, en fazla yer alan becerilerin ise ortak beceriler olduğu görülmüştür. Kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerde, 9 ortak temel becerinin ve 6 alan becerisinin tüm boyutlarda dengeli dağıtılmadığı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler Programı, Beceriler, Etkinlik, Öğrenci Çalışma Kitabı, Ortak Temel Beceriler.

ABSTRACT

THE DETERMINATION OF ACHIEVEMENTS, ACTIVITIES, AND SKILLS WHICH HAVE BEEN TARGETED STUDENTS TO GAIN WITH THE LEVEL OF TAKING PART AT STUDENTS WORKBOOKS IN SOCIAL STUDIES CURRICULUM

This study is a qualitative research that has been carried out with the aim of determining the levels of activities taking part at 5th, 6th and 7th grade Social Studies students workbooks with the achievements and activities taking place at curriculum and Skills which have been targeted to gain in Social Studies Curriculum implemented in 2005-2006. The scanning model was carried out in the research. In this study; the achievements and activities at Social Studies Curriculum with activities at 5th, 6th and 7th grades Social Studies students workbooks were carried out as a document review and scanning model. The search sample of study consists of skills, achievements, activities at Social Studies Curriculum and 5th, 6th and 7th grades Social Studies students workbooks that belong to Ministry of National Education, 2014 press. "The Skills Checklist" was created with 15 skills which have been targeted to gain at Social Studies Curriculum by bringing together sub-skills of these skills. By using this checklist, it was tried to determine how much skills, achievements, activities at Social Studies Curriculum with what level take place at students workbooks.

According to results; it was identified that "Critical Thinking" skill and "Research" skill are the most common taking part skills at students workbooks, achievements, and activities; however, "Communication" skill and "The accurate, effective, and fine use of Turkish Language" skill are the least taking part skills at the activity part. It was also observed that the least taking part Skills at the students workbooks activity part are the "Communication" skill and "Time and Chronology detection" skill. It was seen that the most taking part skills are the common skills; however, the least taking part Skills are the Skills specific to the field of Social Studies at the activities which take place at achievements, activity and students workbooks. It was determined that 9 common basic skills and 6 field Skills belonging to Social studies at the activities which take place at achievements, activity and students workbooks have not been distributed in all dimensions.

Keywords: Social Studies Curriculum, Skills, Activities, Student Workbook, the Common Basic Skills.

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

2004-2005 yılında pilot uygulaması yapılan 2005-2006 yılı itibariyle eğitim öğretimde yapılandırmacı bir anlayışla uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Programında etkin, aktif, verimli, kendine yetebilen, toplumun sorumlularını çözebilen ve dünyadan haberdar olan vatandaş yetiştirmek için bir takım yeni becerilere yer verilmiştir. Bu beceriler; 9 ortak beceri ile eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, iletişim becerisi, araştırma becerisi, problem çözme becerisi, karar verme becerisi, bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, girişimcilik becerisi ve Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi, sosyal bilgiler dersine özgü kazandırılması hedeflenen 6 beceri ile gözlem becerisi, mekânı algılama becerisi, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, sosyal katılım becerisi ve empati becerisidir.

İsmi geçen becerilere ilişkin literatür taraması yapılmış, tarama sonrası programda yer alan bu becerilere ilişkin çalışmaların yok denecek kadar az olduğu gözlenmiş ve sonrasında ise bu becerilerin Sosyal Bilgiler Programındaki kazanım ve etkinlikler ile öğrenci çalışma kitaplarında ne düzeyde yer aldığına ilişkin nitel araştırma yapılmıştır.

Bu araştırmanın bulgu ve sonuçlarının Sosyal bilgiler program hazırlayıcılarına yardımcı olacağı aynı zamanda ilgili literatürdeki boşluğu dolduracağı ve yapılacak çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın giriş kısmında araştırmanın problem durumuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, araştırmanın problem cümlesine, araştırmanın alt problemlerine ve araştırmanın sınırlılıklarına yer verilmiştir. Araştırmanın birinci bölümü olan çalışmanın kuramsal alt yapısı kısmında Sosyal Bilgilerin tanımına, Sosyal Bilgilerin amacına, Sosyal Bilgilerin dünyadaki gelişimine, Sosyal Bilgilerin Türkiye'deki gelişimine, Sosyal Bilgiler Programının genel amaçlarına, Sosyal Bilgiler Programının vizyonuna, Sosyal Bilgiler Programında yer alan becerilere, Öğrenci Çalışma Kitaplarına ve konuyla ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümü olan yöntem kısmında araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri kaynaklarına, verilerinin toplanması ve analizine, geçerlik ve güvenilirlik durumuna yer verilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümü olan bulgular ve yorumlar kısmında birinci alt probleme ait bulgular ve yorumlara, ikinci alt probleme ait bulgular ve yorumlara, üçüncü alt probleme ait bulgular ve yorumlara yer

verilmiştir. Araştırmanın son kısmında ise elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir

Araştırmanın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Kadir ADAMAZ'a, fikir ve önerileri ile araştırmanın şekillenmesine destek olan Yrd. Doç. Dr. Metin AŞÇI'ya, Yrd. Doç. Dr. Emin KILINÇ'a, Yrd. Doç. Dr. Yusuf İNEL'e, Yrd. Doç. Dr. Murat KEÇE'ye ve Araştırma Görevlisi M. Hanifi ŞAHİN'e en içten duygularıyla teşekkür ederim. Ayrıca araştırma boyunca beni motive edip destekleyen ve sıkıntılarımı paylaşıp her an yanımda olan narin ve nazenin eşim Pınar AYDEMİR'e en kalbi duygularıyla teşekkür ederim.

Murat AYDEMİR

Manisa, 2015

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

YEMİN METNİ.....	v
TÜRKÇE ÖZET.....	vi
İNGİLİZCE ÖZET.....	vii
ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR METNİ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
EKLER LİSTESİ.....	xiii

GİRİŞ.....	1
a) ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
b) ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	3
c) ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLESİ.....	5
d) ALT PROBLEMLER	6
e) SINIRLILIKLAR.....	6
f) PROBLEM DURUMU.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN KURAMSAL ALT YAPISI

1.1. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI	8
1.2. SOSYAL BİLGİLERİN AMACI.....	9
1.3. SOSYAL BİLGİLERİN DÜNYADAKİ GELİŞİMİ.....	10
1.4. SOSYAL BİLGİLERİN TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİMİ	13
1.5. SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI.....	15
1.5.1. Sosyal bilgiler Programının Vizyonu.....	17
1.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları	17
1.5.3. Sosyal Bilgiler Programında Kazanım	18
1.5.4. Sosyal Bilgiler Programında Beceri.....	19
1.5.4.1. Eleştirel Düşünme Becerisi	21
1.5.4.2. Yaratıcı Düşünme Becerisi.....	23
1.5.4.3. İletişim Becerisi	24
1.5.4.4. Araştırma Becerisi	25
1.5.4.5. Problem Çözme Becerisi	27
1.5.4.6. Karar Verme Becerisi.....	29

1.5.4.7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi	30
1.5.4.8. Girişimcilik Becerisi	31
1.5.4.9. Türkçeyi Doğru, Güzel Ve Etkili Kullanma Becerisi	33
1.5.4.10. Gözlem Becerisi.....	34
1.5.4.11. Empati Becerisi	35
1.5.4.12. Sosyal Katılım Becerisi.....	37
1.5.4.13. Zaman Ve Kronolojiyi Algılama Becerisi.....	38
1.5.4.14. Değişim Ve Sürekliliği Algılama Becerisi	39
1.5.4.15. Mekânı Algılama Becerisi	41
1.6. ETKİNLİK.....	42
1.7. ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI.....	43
1.8. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	52
2.2. ÇALIŞMA GRUBU	52
2.3. VERİ KAYNAKLARI	53
2.4. VERİLERİNİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	53
2.4. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine Ait Bulgular Ve Yorumlar.....	54
3.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine Ait Bulgular ve Yorumlar	68
3.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine Ait Bulgular ve Yorumlar	83
SONUÇ.....	99
ÖNERİLER.....	101
KAYNAKÇA	102

EKLER

Ek-1 Beceri Kontrol Listesi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo: 1.1: Bazı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Dersiyle Amaçladıkları.....	10
Tablo: 1.2: Sosyal Bilgiler Dersinin Kısa Kronolojisi.....	15
Tablo: 3.1: Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	54
Tablo: 3.2: Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	55
Tablo: 3.3: İletişim Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	56
Tablo: 3.4: Araştırma Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	57
Tablo: 3.5: Problem Çözme Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	58
Tablo: 3.6: Karar Verme Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	59
Tablo: 3.7: Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	60
Tablo: 3.8: Girişimcilik Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	61
Tablo: 3.9: Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	62
Tablo: 3.10: Gözlem Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	63
Tablo: 3.11: Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	64
Tablo: 3.12: Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	65
Tablo: 3.13: Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	65
Tablo: 3.14: Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	66
Tablo: 3.15: Empati Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	67

Tablo: 3.16: Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	68
Tablo: 3.17: Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	69
Tablo: 3.18: İletişim Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	70
Tablo: 3.19: Araştırma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	71
Tablo: 3.20: Problem Çözme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	72
Tablo: 3.21: Karar Verme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	73
Tablo: 3.22: Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	74
Tablo: 3.23: Girişimcilik Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	75
Tablo: 3.24: Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	76
Tablo: 3.25: Gözlem Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	77
Tablo: 3.26: Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	78
Tablo: 3.27: Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	79
Tablo: 3.28: Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	80
Tablo: 3.29: Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	81
Tablo: 3.30: Empati Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	82

Tablo: 3.31: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	83
Tablo: 3.32: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	84
Tablo: 3.33: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan İletişim Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	85
Tablo: 3.34: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Araştırma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	86
Tablo: 3.35: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Problem Çözme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	87
Tablo: 3.36: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Karar Verme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	88
Tablo: 3.37: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	89
Tablo: 3.38: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Girişimcilik Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	90
Tablo: 3.39: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	91
Tablo: 3.40: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Gözlem Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	92
Tablo: 3.41: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	93
Tablo: 3.42: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	94

Tablo: 3.43: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	95
Tablo: 3.44: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	96
Tablo: 3.45: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Empati Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	97

SİMGE VE KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
f	Frekans
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	National Council of the Social Studies
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
vd.	Ve diğerleri

GİRİŞ

Eğitim programlarının yaşanılan çağın şartlarına ve içinde yer alınan toplumun değişimlerine bağlı olarak sürekli revizyon geçirdikleri bilinmektedir. Nitekim 21. yüzyılda her alanda meydana gelen baş döndürücü değişim ve dönüşümleri lehlerine çevirmek isteyen Avustralya, İngiltere, İrlanda, ABD, Yeni Zelanda, İspanya, Finlandiya, İsrail, Kanada ve Singapur gibi dünya ülkeleri değişim ve dönüşüm hareketlerine bağlı olarak eğitim programlarında revizyona gitmişlerdir. Türkiye’de 1924, 1926, 1936, 1948, 1962, 1968 ve 1998 yıllarında uygulamada olan eğitim programlarında da yaşanılan çağın şartlarına bağlı olarak önemli değişimler meydana gelmiştir. Türk eğitim programlarında en geniş çaplı değişim 2005 yılında gerçekleştirilen uygulamayla olmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı çağın ihtiyaçlarına cevap veremeyen ilköğretim programları üzerinde köklü değişiklikler yapmak için 2002-2003 yılı itibariyle harekete geçmiştir. Eğitim programlarında üzerinde gerçekleştirilecek revizyonun gerekçesi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından:

“Tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, toplumsal cinsiyet alanında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde, yerleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmek mümkündür. Tüm bu değişim ve gelişimleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtmak bir zorunluluk hâline gelmiştir” olarak açıklanmıştır” (MEB, 2005a).

Program değişikliği öncesinde birçok ülkenin eğitim programı detaylı olarak incelenmiş, PISA, TIMMS, PIRLS vb. uluslararası araştırmaların sonuçlarından gerekli bilgiler alınarak geniş çaplı değerlendirilmeler yapılmış, 114 akademik tezin bulgu ve sonuçlarından yararlanılmış, 25 sivil toplum örgütünün program hakkındaki görüşlerine başvurulmuş, 2133 öğretmen, 697 müfettiş, 9192 veli ve 26304 öğrencinin görüşleri alınmış ve bu görüşler doğrultusunda program şekillendirilmiştir (Akdağ, 2008: 76-77).

2003-2004 yılında hazırlık aşaması tamamlanan programın 2004-2005 yılı itibariyle 9 pilot ilde (Ankara, Bolu, Diyarbakır, Hatay, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Van, Samsun) uygulanmaya konulmuştur (Gömleksiz ve Bulut, 2007: 76). Bir yıllık pilot uygulama sonrası Sosyal Bilgiler Programı 2005-2006 eğitim-öğretim yılı itibariyle resmen uygulanmaya konulmuştur.

Türk eğitim sistemi de değişim ve dönüşümün meydana getirdiği zorunluluklar doğrultusunda eğitim programlarını çağın ve toplumun ihtiyaçlarına göre yenilemiş ve eğitim programlarında 21.yüzyıl becerileri olarak isimlendirilen becerilere yer vermiştir. Çağdaş bireyin sahip olması gereken bu beceriler sosyal bilgiler programında etkin, aktif ve katılımcı vatandaşı bulunması gerekli beceriler olarak ifade edilmektedir. Ayrıca her ilköğretim dersine özgü ayrı becerilerde öğretim programlarında yerini almıştır.

Bu bağlamda 2004-2005 yılında pilot uygulaması yapılan, 2005-2006 yılı itibariyle eğitim öğretimde yapılandırmacı bir anlayışla uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Programında etkin, aktif, verimli, kendine yetebilen, toplumun sorumlarını çözebilen ve dünyadan haberdar olan vatandaş yetiştirmek için bir takım yeni becerilere yer verilmiştir. Bu beceriler; 9 ortak beceri ile eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, iletişim becerisi, araştırma becerisi, problem çözme becerisi, karar verme becerisi, bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, girişimcilik becerisi ve Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi, sosyal bilgiler dersine özgü kazandırılması hedeflenen 6 beceri ile gözlem becerisi, mekânı algılama becerisi, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, sosyal katılım becerisi ve empati becerisidir.

Sözü edilen becerilere ilişkin literatür taraması yapılmış, tarama sonrası programda yer alan bu becerilere ilişkin çalışmaların yok denecek kadar az olduğu gözlenmiş ve sonrasında ise bu becerilerin Sosyal Bilgiler Programındaki kazanım ve etkinlikler ile öğrenci çalışma kitaplarında ne düzeyde yer aldığına ilişkin nitel araştırma yapılmıştır.

Bu araştırmanın bulgu ve sonuçlarının Sosyal bilgiler program hazırlayıcılarına yardımcı olacağı aynı zamanda ilgili literatürdeki boşluğu dolduracağı yapılacak çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

a) Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; Sosyal Bilgiler Programında (5., 6., ve 7.sınıflar) öğrenciye kazandırılması hedeflenen 9 ortak beceri ile (eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, iletişim becerisi, araştırma becerisi, problem çözme becerisi, karar verme becerisi, bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, girişimcilik becerisi ve Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi) sosyal bilgiler dersine özgü kazandırılması hedeflenen 6 becerinin (gözlem becerisi, mekân algılama becerisi, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, sosyal katılım becerisi ve empati becerisi) sosyal bilgiler programda yer alan kazanım ve etkinlikler ile öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde yer alma düzeyini belirlemektir.

b) Araştırmanın Önemi

21. yüzyılın mevcut koşullarına bağlı olarak akla gelebilecek her alanda gerçekleşen değişim ve dönüşümler bir yandan devletlerin yönetim anlayışlarını etkilemiş bir yandan da yönetilen konumunda olan vatandaş profilinin de değiştirilmesini gerekli kılmıştır. Bu gereklilik dünya üzerinde var olan devletlerin insana olan bakışını etkilemiş ve aynı zamanda devletlerin kendi vatandaşına bakışını da değiştirmiştir. Aynı zamanda bu değişim bireyinde değişmesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda devletler geleneksel devlet anlayışının ihtiyaç duyduğu pasif itaat eden vatandaş yetiştirme anlayışından uzaklaşarak çağın gerektirdiği istidatlara sahip aktif, düşünen, araştıran, sorgulayan, eleştiren, problem çözen, yaratıcı düşünen, etkili kararlar alabilen, bilgi teknolojilerini sorunsuz kullanan, girişimci, etkili iletişim becerilerine sahip, katılımcı demokratik ve sorumlu vatandaş yetiştirmeye yönelmişlerdir. Bu yönelme devletleri yenedünya düzeninde, toplumun gelişimine ve değişimine katkı sağlayacak vatandaşların dış dünyadaki olayların sadece pasif bir takipçisi olarak değil; giderek daha fazla değişim gösteren, karmaşık hâle gelen toplumda beraber yaşayabilen ve sosyal sorumluluklarının farkında aktif birer vatandaş olarak yetiştirmesinin yollarını aramaya zorlamıştır (Ceylan, 2014: 80). Bu zorunluluk 21. yüzyılda bireyleri etkili birer vatandaş olmaya hazırlayan sosyal bilgiler eğitiminde uygulanan yöntem ve stratejilerde değişiklik yapılması gerektiği konusunda araştırmacıları ve eğitimcileri düşünmeye sevk etmiş (Ceylan, 2014: 80) ve nihayetinde eğitimciler çağın gerektirdiği becerilere sahip bireyler yetiştirmek için yeni yöntem ve stratejiler geliştirerek eğitim programlarında değişikliğe gitmişlerdir.

Geliştirilen yöntem ve stratejilerinin yanında bireye kazandırmak üzere 21.yüzyıl becerileri olarak adlandırılan becerilere eğitim programlarında yer verilmiştir.

Eğitimde ileri seviyeleri yakalamış ülkelerin öğretim programlarında becerilere ilişkin kazanımların ön planda olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda Türk eğitim sisteminde becerilere ilişkin gelişmenin yeterli olmadığı özellikle de öğretim programlarımızda yer alan kazanımların bilgiyi kazandırmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır (Mutluer, 2013: 357). Eğitim sisteminin bu problemini aşması için eğitim uzmanları ağız birliği yapmışçasına bilgiye ulaştıracak becerilerin öğretim programlarında yer almasının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir (Birol ve Taşkiran, 2014: 4). Ayrıca hayatın karmaşıklaşması, içinde yaşanılan toplumların sorunlarının artması ve demokrasiye olan ihtiyacın artması, eleştiren, sorgulayan, araştıran, yaratıcı düşünen, bilgi teknolojilerini iyi kullanan ve etkili iletişim becerisine sahip bireye olan ihtiyacı artırmıştır. Bu durum karşısında önem kazanan becerilere öğretim programlarında yer verilmiştir (Mutluer, 2013: 356).

21. yüzyılda her alanda meydana gelen baş döndürücü değişim ve dönüşümleri lehlerine çevirmek isteyen dünya ülkeleri değişim ve dönüşüm hareketlerine bağlı olarak eğitim sistemlerinde ve eğitim programlarında yenilenmeye gitmişlerdir. Türk eğitim sistemi de değişim ve dönüşümün meydana getirdiği gereklilikler doğrultusunda öğretim programlarını çağın ve toplumların ihtiyaçlarına göre yenilemiş ve öğretim programlarında 21. yüzyıl becerileri olarak isimlendirilen becerilere yer vermiştir. Çağdaş bireyin sahip olması gereken bu beceriler sosyal bilgiler programında etkin, aktif ve katılımcı vatandaşta bulunması gerekli beceriler olarak ifade edilmektedir. Ayrıca her ilköğretim dersine özgü ayrı becerilerde öğretim programlarında yerini almıştır.

2004-2005 yılında pilot uygulaması yapılan, 2005-2006 yılı itibariyle eğitim öğretimde yapılandırmacı bir anlayışla uygulamaya konulan sosyal bilgiler programında etkin, aktif, verimli, kendine yetebilen, toplumun sorumluluklarını çözebilen ve dünyadan haberdar olan vatandaş yetiştirmek için bir takım yeni becerilere yer verilmiştir. Bu beceriler; 9 ortak beceri ile eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, iletişim becerisi, araştırma becerisi, problem çözme becerisi, karar verme becerisi, bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, girişimcilik becerisi ve Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi, sosyal bilgiler dersine özgü kazandırılması hedeflenen 6 beceri ile gözlem becerisi, mekân algılama becerisi,

zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, sosyal katılım becerisi ve empati becerisidir.

Yapılan araştırmalar neticesinde Sosyal Bilgiler Programında yer alan 15 beceriye ilişkin çalışmaların yok denecek kadar az olduğu gözlenmiştir. Becerilere ilişkin yapılan çalışmalarda Sosyal Bilgiler dersine özgü becerilerden ziyade ortak temel beceriler incelenmiştir. Genel olarak ortak becerilerin öğrenciler tarafından kazanılıp kazanılmadığına bakılmış ve bu konuda öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri alınmış aynı zamanda derslerin bu becerileri kazandırıp kazanmadığı incelenmiş ve bunun yanı sıra becerilerin ders kitaplarında ne düzeyde yer aldığına bakılmış ve becerilerin nasıl geliştirilebileceği üzerinde durulmuştur (Barlas, 2015: 1; Bulut ve Taşkıran, 2014: 1; Çelikkaya, 2011: 969; Çetin, 2014; Doğan, 2014; Gelen, 2011: 83; Hayırsever ve Kısakürek, 2014: 23; Hayırsever, 2010; Hezen, 2009; Mutluer, 2013: 355; Özatalay, 2007; Semerci ve Yanpar Yelken, 2010; Temizkan, 2014: 49; Ülkü Kan, 2006: 4; Hotaman, 2006, Yaşar 2013; Uysal, 2014). Ancak Sosyal Bilgiler Programında yer alan becerilerin mevcut programda yer alan kazanım ve etkinlikler ile öğrenci çalışma kitaplarında ne düzeyde yer aldığına dair çalışma yapılmamıştır.

Kazandırılması hedeflenen becerilerin kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışmalarında ne düzeyde yer aldığı, hangi becerilerin daha çok ön plana çıkarıldığı ve bu becerilerin kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma kitaplarındaki dağılımının hangi kriterlere dayalı olarak yapıldığının tespiti, programda yer alan kazanım ve etkinliklere işlerlik kazandırması bakımından araştırılması gereken önemli bir konudur. Yapılan bu araştırma ile bu konudaki boşluk ve gereksinim giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırmanın sonucunda elde edilen olan bulgu, sonuç ve önerilerin program geliştirme sürecinde etkili ve doğru kararların alınması bakımından program geliştirme uzmanlarına, öğrenci çalışma kitabı hazırlayıcılarına ve ayrıca hazırlanan veya hazırlanmakta olan öğrenci çalışma kitaplarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

c) Araştırmanın Problem Cümlesi

Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında (5., 6., ve 7. sınıf) yer alan becerilerin, kazanım ve etkinlikler ile sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerde bulunma düzeyi nedir?

d) Alt problemler

1. Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında (5., 6., ve 7. sınıf) kazandırılması hedeflenen becerilerin kazanımlarda bulunma düzeyi nedir ?
2. Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında (5., 6., ve 7. sınıf) kazandırılması hedeflenen becerilerin etkinliklerde bulunma düzeyi nedir?
3. Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında (5., 6., ve 7. sınıf) kazandırılması hedeflenen becerilerin Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitabında yer alan etkinliklerde bulunma düzeyi nedir ?

e) Sınırlılıklar

1. Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında yer alan beceriler,
2. Ortaokul Sosyal Bilgiler programında yer alan alt beceriler
3. Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında yer alan kazanımlar,
4. Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında yer alan etkinlikler,
5. Sosyal bilgiler 5., 6., ve 7. sınıf öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler ile sınırlıdır.

f) Problem durumu

21. yüzyılda devletler küreselleşmesinin baş döndürücü etkisiyle sosyal, kültürel, ekonomi ve eğitim alanında çağın gereklerine yönelik değişim ve dönüşümlere ihtiyaç duymuşlardır. Bu değişim ve dönüşüm sonrası devletler geleneksel devlet anlayışının ihtiyaç duyduğu pasif itaat eden vatandaş yetiştirme anlayışından uzaklaşıp, çağın gerektirdiği istidatlara sahip aktif, düşünen, araştıran, sorgulayan, eleştiren, problem çözen, yaratıcı düşünen, etkili kararlar alabilen, bilgi teknolojilerini sorunsuz kullanan, girişimci, etkili iletişim becerilerine sahip katılımcı demokratik ve sorumlu vatandaş yetiştirmeye yönelmişlerdir. Bu yönelme devletleri yenedünya düzeninde, toplumun gelişimine ve değişimine katkı sağlayacak vatandaşları dış dünyadaki olayların sadece pasif bir takipçisi olarak değil; giderek daha fazla değişim gösteren, karmaşık hâle gelen toplumda beraber yaşayabilen ve sosyal sorumluluklarının farkında aktif birer vatandaş olarak yetiştirmesinin yollarını aramaya zorlamıştır (Ceylan, 2013: 80). Bu zorunluluk 21.yüzyılda bireyleri etkili birer vatandaş olmaya hazırlayan Sosyal Bilgiler eğitiminde uygulanan yöntem ve stratejilerde değişiklik yapılması gerektiği konusunda araştırmacıları ve eğitimcileri düşünmeye sevk etmiştir (Ceylan, 2014: 80).

Yeni dünya düzeninin işleyişine uygun bireyler yetiştirmek için sosyal bilgiler eğitimine doğru özellikle değerler, beceriler, kazanımlar ve öğrenme alanları boyutunda yeni kapılar açılmıştır (Kara, Şimşek ve Topkaya, 2012: 149). Bu durum, değişimler için eğitimin şart olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Artık bireyleri çağın gerektirdiği tutum, davranış ve becerilerle yetiştirmek sosyal bilgiler eğitiminin temel amacı olmuştur (Ülger, 2012:1).

Devletlerin politik yapısı ve eğitim politikası doğru orantılı olarak vatandaşlarına kazandırmak istedikleri beceriler, bir diğer ifade ile eğitimin asıl amaçlarını oluşturmaktadır (Yoğurtcu, 2010: 2). Devletler hak ve sorumluluklarını bilen vatandaşlar yetiştirmek için bünyesinde bulunan bütün fertlerini sosyal bilgiler eğitiminden geçirerek 21. yüzyılda geçerliliği olan becerilerle donatmalıdır (Bulandere, 2014: 32). Demokrasiyi kendisine olmazsa olmaz bir yönetim şekli olarak kabul eden ve yine demokrasiyi kendilerine rehber edinen bütün devletler, görev ve sorumluluklarını bilen, vatandaşlık bilincini kazanmış öğrendikleri becerileri davranış boyutunda hayatına yansıtabilen düşünme becerilerine sahip insan modelini inşa etmek istemektedirler (Bulandere, 2014: 32).

21. yüzyılda birçok ülke sosyal bilgiler konularına ilişkin yöntem ve stratejiler geliştirilmekte ve aynı zamanda geliştirdikleri bu yöntem ve stratejileri eğitim programlarında uygulamaktadır (Gömleksiz ve Kılınç, 2013: 558). Dünya üzerindeki toplumlarda meydana gelen değişim ve etkileşimler, Sosyal Bilgiler eğitiminde bireye kazandırılması hedeflenen becerilerin giderek değer kazanmasını ve hâlihazırdaki sosyal bilgiler eğitimi programlarının yeniden yapılandırmasını gündeme getirmiştir (Gömleksiz ve Kılınç, 2013: 558). 21. yüzyıl da nesillerinin etkin ve aktif vatandaş olabilmesi için Sosyal Bilgiler Programında yer alan becerileri kazanması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler Programında yer alan 9 ortak beceri ile Sosyal bilgilere özgü 6 becerinin çağın ve toplumun beklentilerine göre yenilenmesi ve programda yer alan kazanım ve etkinlikler ile öğretim materyallerinin önemli bir parçası olan öğrenci çalışma kitaplarında ne düzeyde yer aldığı büyük önem arz etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN KURAMSAL ALT YAPISI

1.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal Bilgiler kavramı ilk olarak (1916) ABD’de ortaya çıkmış ve daha sonraları ABD’de Milli Eğitim Okullarının Orta Dereceli Okulu Derecelendirme Teşkilatlandırma Komitesi tarafından resmen kabul edilmiştir. Sosyal bilgiler ilk olarak Amerika’da ders olarak okutulmaya başlanmıştır. 20. yüzyıl sonuna kadar net bir tanımı bulunmayan sosyal bilgiler terimine Milli Eğitim Okullarının Orta Dereceli Okulu Derecelendirme Teşkilatlandırma Komitesi sosyal bilgileri, “konusu doğrudan doğruya insan toplumunun teşkilatına ve gelişimine ve bu sosyal birliklerin bir ögesi olması dolayısıyla insana dair bilgiler” diyerek tanımlamıştır. Bu tanım sosyal bilgiler kavramı için yapılmış ilk tanım olması açısından önemlidir (Moffat, 1957: 18). İlgili literatür detaylı incelendiğinde komitenin bu tanımına rağmen sonraki yıllarda sosyal bilgiler yeniden tanımlanmaya çalışılmış, farklı bakış açılarıyla “sosyal bilgiler nedir?” sorusuna cevap aranmaya çalışılmış fakat sosyal bilgiler hakkında herkesin kabul ettiği net bir tanım ortaya konamamıştır. Sosyal bilgiler alanındaki bu tartışmaya bir son vermek için ABD sosyal bilgiler ulusal konseyi (National Council of the Social Studies “(NCSS”) 1992 yılında sosyal bilgiler hakkında şu tanımı yapmıştır:

“Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için, sanat, edebiyat sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan çalışma alanıdır. Okul programı içerisinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimleri, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerinden alınan sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır” (NCSS, 1993: 3)

Türkiye’de ise sosyal bilgilere ilişkin en kapsamlı tanım 2005 yılında yayınlanan ilköğretim sosyal bilgiler programının içinde yer bulmuştur. Bu tanıma göre sosyal bilgiler:

“Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005: 42).

Sosyal Bilgiler ilköğretim okullarında kendine, çevresine, içerisinde yer aldığı topluma ve devlete karşı sorumluluklarını bilen yurttaş yetiştirmek gayesiyle sosyal bilimlerden düzenlenmiş bilgilere bağlı olarak beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, Tarihsiz: 82). Sosyal bilgiler hayatın sosyal boyutuyla alakalı bilgileri disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulmuş etkin, aktif, eleştiren, sorgulayan, sorumluluklarının farkında olan, farklılıklara saygı ve hoşgörüyle yaklaşan demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen bir derstir (Kırtay, 2007: 14).

Eğitim programlarında Sosyal Bilgilere yer veren ülkelerde sosyal bilgiler, sosyal bilimler içinde yer alan her bir disiplinle ilgili ama kendi içinde bağımsız bir alanı kapsayan bir ders olduğu akıllara gelir (Akdağ, 2009: 3). Çünkü Sosyal Bilgiler dersi demokrasi kültürünü ve demokrasi değerlerini ilköğretim düzeyindeki öğrencilere benimsetmeye çalışan aynı zamanda bireylerin bu konuda edindikleri bilgi, birikim ve deneyimlerini yaşama geçirmelerini destekleyen bir derstir (Merey, 2012: 722).

“Sosyal bilgiler ilk ve orta öğretim okullarında, sosyal davranış bilgilerine yer veren bir ders ya da öğretim programıdır” (Barth ve Demirtaş, 1997: 6). Gerçekte Sosyal Bilgiler, kaynağını sosyal bilimlerden alarak oluşmuş eğitim alanının yarattığı bir kavramdır (Paykoç, 1991: 2). Sosyal Bilgiler sosyal bilimler içinde yer alan iletişim bilimleri, eğitim bilimleri, dil bilimi, uluslararası ilişkiler, tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, hukuk, müzikoloji ve suç bilimi gibi insani olgular üzerinde duran disiplinlerden alınmış ve ilköğretim dönemi öğrencilerinin seviyesine uygun olarak basitleştirilmiş bilgiler ve bilimler topluluğudur (Tay, 2011: 3). Sosyal Bilgiler “Toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgilerdir” (Sönmez, 1998: 3).

Sosyal Bilgiler kavramının üzerinde bilimcilerin ve uzmanların uzlaşmış olduğu net bir tanımı yoktur. Çünkü sosyal bilgiler kaynağını sosyal bilimlerden almış disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır (Kırtay, 2007: 15).

1.2. Sosyal Bilgilerin Amacı

Sosyal Bilgiler bireyi toplumsal yaşama hazırlar. Bireyin yaşadığı toplumu her yönden tanımasını sağlayarak onun hem kendisiyle hem yaşadığı toplumla koordineli olmasını kolaylaştıracak bilgi vermeyi hedefler. Böylece birey, içinde

yaşadığı toplumu geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında yakından tanıma fırsatı bulur (Uslu, 2007: 50). Sosyal Bilgiler aynı zamanda bireyin kendisine, ailesine çevresine ve devlete karşı bir takım görev ve sorumlulukları olduğunu öğreterek bireyin etkin, aktif ve üretken sorumlu vatandaş olmasını sağlar (Rumevleklioğlu, 2003: 15).

21. yüzyılda sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik, bilim ve teknoloji alanlarında küreselleşmenin de etkisiyle sürekli değişim ve gelişim yaşanmaktadır. Sosyal bilgiler bu değişim ve gelişimden etkilenen topluma ve dünyaya sorunsuz entegre olacak aktif vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

İnan'a göre (2014) Sosyal Bilgilerin amacı; erdemli insan olmaya rehberlik etmek, etkili vatandaş yetiştirmek, siyasi yönetime (demokrasiye) katılma sürecini öğretebilmek, temel tarih, mekân ve sosyal düşünme becerisi kazandırmaktır.

Tablo: 1.1 Bazı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Dersiyle Amaçladıkları

Ülke	Amaç
Türkiye	Etkili ve sorumlu Türkiye vatandaşı
ABD	Aktif ve Bilgili Vatandaş
Japonya	Endüstriyel Toplumda İnsan
Avustralya	Ahlak ve Sosyal Adalet
Çin	Milli Ruh
Güney Afrika	İnsan Hakları Değerleri; Çevre Bilinci
Finlandiya	Sorumlu Vatandaş
Nijerya	Yaşam Değerleri
Danimarka	Devlet ve Toplumla İlişkiler
İtalya	Topluma Aktif Üyelik

Kaynak:İnan S. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman ve Neden-Tanımlar, Tarihi Kökleri ve Açıklamalar. *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş* (ss.1-17). Ankara: Anı Yayıncılık.

1.3. Sosyal Bilgilerin Dünyadaki Gelişimi

İnsan yaşamının sosyal boyutuyla ilgilen Sosyal Bilgiler her ne kadar kavram olarak 1916 yılında ortaya çıkmış olsa da geçmişten bu güne amaçladığı hedefler doğrultusunda sosyal hayatla ilgili beceri kazandırmaya yönelik dersler vererek bu becerileri kazandırmayı hedefleyen medeniyetler olmuştur.

Bu bağlamda Sosyal Bilgiler eğitiminin içeriğini oluşturan hukuk, tarih, coğrafya gibi disiplinler Antik yunan, Roma ve Çin gibi köklü medeniyetlerde ders olarak okutulmuştur. İsrail devletinde ise Sosyal bilgiler dersinin içeriğini oluşturan ulusal tarih ve yurttaşlık dersleri bir ilk olarak verilmiştir.

Yukarıda ismi geçen medeniyetlerde yaşamış olan Heredotes, Thukydides, Aristo, Eflatun, Sima Qian ve Du-Yu gibi ünlü düşünürlerde sosyal bilgilerin temelini oluşturan disiplinlere yönelik dersler vermişlerdir. Türk ve İslam devletleri ve Osmanlı medreselerinde Sosyal Bilgiler konularına (özellikle tarih ve coğrafya) yer verilmiştir. Batı toplumlarında ise 13. asırdan itibaren inşasına başlanan Paris, Bologna, Oxford gibi okullarda da bu derslere yer verilmiştir (Sönmez, 1997: 8; Öztürk, 2006: 24; Bilgili, 2008: 19-20). Bu bilgiler ışığında denilebilir ki geçmişten günümüze var olmuş medeniyetler ve devletler Sosyal Bilgiler dersinin içeriğini şekillendiren disiplinlerle meşgul olmuşlardır (Köstüklü, 1998: 11).

Belirtilen bilgiler doğrultusunda sosyal bilgilerin temeli oluşturan derslerin tarihi her ne kadar Mısır, Sümer, Antik Yunan, Roma ve Çin medeniyetlerine kadar götürülse de Sosyal Bilgilerin kapsamına giren derslerin yaygın bir şekilde okul programlarına girişi, büyük ölçüde 19. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde gerçekleşmiştir. Kısa bir süre sonra da sosyal bilgiler alanında yaşanan gelişmeler ışığında Türkiye gibi ülkelerin eğitim-öğretim programlarına yansıtılmış; fakat bu dersler, 20. yüzyıla kadar birçok ülkede tarih ve coğrafya gibi ders isimleriyle tek disiplinli anlayışıyla okutulmuştur (Öztürk, 2009: 23).

Sosyal Bilgiler teriminin ve eğitiminin asıl serüveni, ABD’de 19. yüzyılın sonlarına yakın zaman diliminde sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik vs. alanlardaki değişimlerin meydana getirdiği büyük toplumsal dönüşümün ortaya çıkardığı toplumsal problemlere çözüm bulma ihtiyacıyla başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarına kadar tarımla uğraşan halk sanayide meydana gelen pozitif gelişmeler doğrultusunda yoğun bir biçimde köyden kente göç etme ihtiyacı duymuştur.

Bu durum kentlerde farklı kültürde onlarca insanla bir arda yaşamak gibi bir mecburiyet getirirken bir yandan da farklı alanda ihtiyaçların karşılanması sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu vaka Taşra kökenli kentli nüfusun yeni bilgi, beceri ve değerlerle donatılmasını gerekli kıldığı gibi ABD yöneticilerini de yeni bir eğitim reformu yapmaya zorlamıştır. Bu bağlamda yeni bir eğitim programı ile farklı etnik ve dinsel kökenlere mensup Amerikan vatandaşlarının böylesi kozmopolit bir kültürde karşılaşacakları muhtemel sorunlara karşı problem çözme ve karar verme becerileriyle donatılması önem arz etmiştir (Barth, 1991; Öztürk, 2007: 44). Var olan bu duruma çözüm için eğitim reformcuları bir eğitim programı oluşturmuştur. Bu programın içeriğini ağırlıklı olarak tarih, coğrafya konuları oluşturmuştur.

Daha sonraki yıllarda toplumsal ve siyasal alanda yaşanan gelişmelerden dolayı derslerin içeriği değiştirilmiştir (Bilgili, 2008: 19-20).

1916 ABD’de ortaya çıkan Sosyal Bilgiler kavramı daha sonraları ABD’de Milli Eğitim Okullarının Orta Dereceli Okulu Derecelendirme Teşkilatlandırma Komitesi tarafından resmen kabul edilmiştir. Sosyal bilgiler ilk olarak Amerika’da ders olarak okutulmaya başlanmıştır. 20. yüzyıl sonuna kadar net bir tanımı bulunmayan sosyal bilgiler terimine Milli Eğitim Okullarının Orta Dereceli Okulu Derecelendirme Teşkilatlandırma Komitesi sosyal bilgileri, “konusu doğrudan doğruya insan toplumunun teşkilatına ve gelişimine ve bu sosyal birliklerin bir ögesi olması dolayısıyla insana dair bilgiler” diyerek “iyi vatandaş” yetiştirmeyi tanımlamışlardır (Moffat, 1957: 18).

1930’lu yıllarda ABD’de hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler Programının içeriğinin ideolojik olduğu gözlenmiştir. Nitekim bu yıllarda sosyal bilgiler derslerinde konu merkezli anlayış hakimdir. 1930’lu yıllarda, sosyal bilgiler her ne kadar tarihi konulara yer verse de sosyal problemlere değinmiş, 1940’lı ve 1950’li yıllarda ise Sosyal Bilgiler Programları ağırlıklı olarak tarih ve coğrafya olarak okutulmuştur (Evans, 2004: 122). 1950’li yıllarda, sosyal sorunlara bağlı anlayış terk edilerek bir kez daha akademik disiplinli yaklaşıma geri dönmüştür. Çünkü konu odaklı anlayışta var olan bir takım tartışmalı bölümler hakkında yapılan ağır eleştiriler eğitim kurumlarında ve toplumda memnuniyetsizlik meydana getirmiştir. 1950 öncesinde konu merkezli ve problem çözme anlayışına yönelik yaklaşım bu yıllarda azda olsa zayıflamıştır (Evans, 2004: 123).

1960’lı yılların başında, federal hükümet okullarda, program geliştirmeye yönelik bir yenileşme hareketi başlatmıştır. Yenileşme hareketi Sosyal bilgiler programını da etkilemiştir. Yeni sosyal bilgiler dönemi olarak bilinen 1970’li yılların ortalarında tarih ve coğrafya konuları azaltılırken sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikoloji konularına ağırlık verilmiştir. Böylece disiplinler arası anlayış benimsenmiştir. Araştırmalara göre bu uygulama başarısız bulunarak sosyal bilgiler öğretiminde 1980’li yıllara kadar geleneksel anlayışa geri dönmüştür (Erden, 2000: Evans, 2004: 180).

1.4. Sosyal Bilgilerin Türkiye’deki Gelişimi

1916 yılında Amerika’da başlayan sosyal bilgiler hareketi Türkiye’de de önemli yer bulmuştur. Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminin oluşumundan günümüz Türkiye’sinin eğitimine vatandaşlık eğitiminin vazgeçilmezi olmuştur. Bu bağlamda 1924, 1926, 1936, 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 yılından günümüze sosyal bilgiler programının içeriği ve yapısında önemli gelişimler ve değişimler meydana gelmiştir.

Cumhuriyet döneminin ilk eğitim programı olan 1924 programında sosyal bilgiler dersi temaları tek disiplinli olarak okutulan Tarih, Coğrafya, Muhasebât-ı Ahlakiyye ve Malumat-ı Vataniye dersleri aracılığıyla işlenmiştir (Cicioğlu, 1982: 94; Keskin, 2009: 118; Keskin ve Coşkun Keskin, 2013: 61-62-63). Sosyal Bilgiler dersi konularını içinde barındıran Tarih ve Coğrafya derslerine 1. ve 2. sınıf düzeyinde yer verilmemiştir (Cicioğlu, 1982: 94; Keskin ve Keskin, 2013: 61). Bu derslere 3. sınıfta bir saat yer verilirken 4. ve 5. sınıf düzeyinde ise ikişer saat yer verilmiştir (Cicioğlu, 1982: 94; Keskin ve Coşkun Keskin, 2013: 61). Muhasebât-ı Ahlakiyye ve Malumat-ı Vataniye dersine ise tüm sınıflar düzeyinde bir saat yer verilmiştir (Cicioğlu, 1982: 94; Keskin ve Coşkun Keskin, 2013: 61). 1924 programında özel ve genel amaçlara ilişkin bir bilgiye yer verilmediği gibi Sosyal Bilgiler muadili olan derslerle ilgilide bir açıklamaya yer verilmemiştir (Aykaç, 2011: 410; Keskin ve Coşkun Keskin, 2013: 63). İki yıl uygulamada kalan 1924 programı Sosyal Bilgiler kapsamına giren Tarih, Coğrafya, Muhasebât-ı Ahlakiyye ve Malumat-ı Vataniye dersleri aracılığıyla milli ve vatani hissiyatı kuvvetli bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir (Akar, 2001: 34). Cumhuriyet döneminin ikinci eğitim programı olan 1926 programında ise sosyal bilgiler dersinin içeriğine sahip olan Tarih ve Coğrafya derslerine 1., 2. ve 3. sınıf düzeyinde yer verilmemiş, 4. ve 5. sınıf düzeyinde ise ikişer saat yer verilmiştir. 1924 programında Muhasebât-ı Ahlakiyye ve Malumât-ı Vataniyye ismiyle okutulan dersin adı 1926 yılında yapılan değişiklikle “yurt bilgisi” olarak yeniden düzenlenmiştir (Çatak, 2015: 73; Akar, 2001: 34). 1924 programında Muhasebât-ı Ahlakiyye ve Malumât-ı Vataniyye derslerine tüm sınıflar düzeyinde birer saat yer verilirken, 1926 programında yurt bilgisi dersi adıyla yer alan bu derse 4. sınıf düzeyinde iki saat 5. sınıf düzeyinde ise bir saat yer verilmiştir (Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937: 171- 172).

1926 programı 1924 programının aksine genel amaçlara ilişkin bir bilgiye yer verdiği gibi Sosyal Bilgiler muadili olan derslerle ilgili hedef ve açıklamalara da yer vermiştir (Keskin ve Coşkun Keskin, 2013; 63).

1936-1937 eğitim öğretim yılı itibariyle uygulanmaya konulan 1936 programı içinde yer alan Sosyal Bilgiler kapsamındaki dersler isim ve haftalık ders saat olarak hiçbir değişikliğe uğramadan 1926 programında olduğu gibi 1936 programına aktarılmıştır (Keskin, 2009; 121).

Cumhuriyet döneminin dördüncü eğitim programı olan 1948 programında sosyal bilgiler dersinin muadili olan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin saatlerinde herhangi bir değişiklik olmamış sadece “Yurt Bilgisi” dersinin adı “Yurttaşlık Bilgisi” diye değiştirilmiştir (Çatak, 2015: 75) 1948 programı içerisinde barındırdığı konular itibariyle yirmi yıl boyunca değişikliğe uğramadan kullanılmıştır (Gürkan ve Gökçe, 1999).

1924-126-1930-1936 ve 1948 yıllarında tek disiplinli anlayışla işlenen Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri 1962 yılında disiplinler arası anlayışla bir araya getirilerek “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında okutulmaya başlanmıştır. Ders saatleri 4. sınıfta altı, 5. sınıfta beş saat olarak belirlenmiştir (Sönmez, 2005: 459). Toplum ve Ülke incelemeleri dersinin basılı bir kitabı olmamıştır. Öğretmenler tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersi kitaplarından istifade ederek bu dersi vermeye çalışmışlardır (Ersoy, 2009: 14, Kan, 2010: 670). 1962 programında yer alan taslağa göre Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi üniteler halinde düzenlenmiş kendinden önceki programlarla içerik yönünden benzeştiği görülmüştür (Keskin, 2009: 124).

Türkiye’de Sosyal Bilgiler bir ders olarak ilk kez 1968’de benimsenmiştir. Bu tarihten önce sosyal bilgiler dersinin içeriğini oluşturan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri ilkokullarda tek disiplinli dersler olarak okutulmuş, bu dersler 1968 yılında yapılan değişiklikle Sosyal Bilgiler adı altında bütünleştirilmiştir (Bilgili, 2008: 31).

Sosyal bilgiler dersi 1980 yılının başlarına kadar ortaokul 6., 7. ve 8. sınıflarda ders olarak okutulmuştur. 12 Eylül 1980 askeri ihtilalinden beş yıl sonra yani 1985 yılında içinde bulunulan siyasi yönelimin etkisiyle Talim Terbiye Kurulunun aldığı 26.04.1985 tarih ve 64 sayılı kararıyla ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi kaldırılmış yerine 1985-1986 eğitim öğretim yılı itibariyle okutulmak üzere, Milli Tarih, Milli Coğrafya, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ve

Vatandaşlık Bilgisi adı altında üç ayrı ders okutulmaya başlanmıştır (Kırtay, 2007: 16; Ersoy, 2009: 15; Ünlü, 2011: 10; Kaymakçı, 2009: 1531; Safran ve Ata, 2003: 339-355; Mertol, 2009: 32, Kan, 2010: 670; Güngördü, 2001: 131-132; Safran, 2008: 14). 1998 yılına gelindiğinde Milli Tarih, Milli Coğrafya adıyla okutulan dersler kaldırılmış yerine yeniden Sosyal Bilgiler dersi getirilmiştir. 2005 yılına gelindiğinde ise Sosyal Bilgiler dersine ilişkin geniş çaplı bir revizyona gidilmiştir. Bu revizyon sonrası Sosyal Bilgiler dersinin benimsediği klasik yaklaşım ve yöntemler terk edilmiş yerine öğrencinin daha aktif olduğu yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir.

Tablo: 1.2 Sosyal Bilgiler Dersinin Kısa Kronolojisi

1968	1985	1998	2005
Sosyal Bilgiler dersi, ilk kez müfredata girdi.	Sosyal Bilgiler Dersi'nin kaldırılmasıyla, bu dersin yerini “Millî Tarih” ve “Millî Coğrafya” dersleri aldı.	Sosyal Bilgiler dersi, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkartıldığı yeni değişikliklerle Yeniden müfredata girdi.	Sosyal Bilgiler Dersinde yapılandırmacı eğitimin uygulanmasına kademeli olarak geçildi.
Sosyal Bilgiler Dersi'nden Önce 1968'den önce, Sosyal Bilgiler dersinin kapsamını oluşturan tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi ilk ve ortaokullarda bağımsız dersler olarak okutulmaktaydı.			
1921	1924	1926	1962
ABD'de şemsiye örgüt olarak “Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi” (National Council for the Social Studies (NCSS) kuruldu.	Türkiye’de “Malûmat-ı Vataniye” dersleri, okullarda verilmeye başlandı.	Vatan Bilgisi, “Ahlak Sohbetleri” dersleri ile birleştirilerek “Yurt Bilgisi” adını aldı.	Hazırlanan İlkokul Program taslağında Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık dersleri “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adıyla birleştirildi.

Kaynak: İnan S. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman ve Neden-Tanımlar, Tarihi Kökleri ve Açıklamalar. *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş* (ss.1-17). Ankara: Anı yayıncılık.

1.5. Sosyal Bilgiler Programı

Dünyada meydana gelen değişim hareketlerini lehlerine dönüştürmek isteyen birçok ülke eğitim programlarını yeniden gözden geçirerek geniş çaplı değişiklikler yapmıştır. Bu değişim hareketinden Türk eğitim sistemi de etkilenmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı çağın ihtiyaçlarına cevap veremeyen ilköğretim programları üzerinde köklü değişiklikler yapmak için harekete geçmiştir.

Program değişikliği öncesinde birçok ülkenin eğitim programı detaylı olarak incelenmiş, PISA, TIMMS, PIRLS vb. uluslararası araştırmaların sonuçlarından gerekli bilgiler alınarak geniş çaplı değerlendirilmeler yapılmış, 114 akademik tezin bulgu ve sonuçlarından yararlanılmış, 25 sivil toplum örgütünün program hakkındaki görüşlerine başvurmuş, 2133 öğretmen, 697 müfettiş, 9192 veli ve 26304 öğrencini görüşleri alınmış ve bu görüşler doğrultusunda program şekillendirilmiştir (Akdağ, 2008: 76-77). Bu bağlamda 2003-2004 yılında hazırlık aşaması tamamlanan programın 2004-2005 yılı itibariyle 9 pilot ilde (Ankara, Bolu, Diyarbakır, Hatay, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Van, Samsun) uygulanmaya konmuştur (Gömleksiz ve Bulut, 2007: 76).

İlköğretim Programında köklü bir değişiklik gerçekteştiren Milli Eğitim Bakanlığı ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı değişikliğin gerekçesini şöyle (MEB, 2005b; 4-5) belirtilmektedir:

- *“Değişik bilim alanlarındaki araştırma bulgularının ve eğitim bilimlerinde öğretme/öğrenme anlayışındaki gelişmelerin yöntem ve içerik olarak öğretim programlarına yansıtılması,*
- *Eğitimde kaliteyi artırmak ve eşitliği sağlamak,*
- *Ekonomiye ve demokrasiye duyarlı bir eğitim ihtiyacı,*
- *Bireysel ve ulusal değerlerin küresel değerleri de dikkate alarak geliştirilmesi ihtiyacı,*
- *Mevcut öğretim programları uygulamaları kapsamında öğrencilerin çoğunluğunda okula, öğrenmeye, okumaya tepki düzeyinde bir isteksizlik olması,*
- *Mevcut öğretim programlarında konuların çok kapsamlı ve ezbere dayalı bilgi yoğunluklu olması nedeniyle, konuların zamanında bitirilememesi ve çoğu zaman sıkıştırılıp öğrenilmeden bitirilmesinin tercih edilmesi,*
- *Programda yer alan konuların birçoğunun çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun olmaktan, onların merak ve ilgilerini karşılamaktan uzak olması,*
- *Okulda kazandırılmaya çalışılan yaşantı biçimleri ile gerçek dünyanın çoğu kez uyum içinde olmaması,*
- *Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulaması ile ilkokul ve ortaokul programları üst üste eklendiği için, temel eğitimde program bütünlüğünün olmaması,*
- *Dikey eksende, temel eğitimde birinci sınıftan-sekizinci sınıfa her bir dersin kendi içinde kavram bütünlüğünün olmaması,*
- *Yatay eksende, dersler arasında yeterli paralelliğin sağlanmamış olması,*
- *Ekonomik ve toplumsal gelişmelerin bir sonucu olarak, bireylerin yaratıcılık, eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme, işbirliği yeterliklerini kazanmalarının daha bir önem kazanmış olması,*
- *Kendini ifade edebilen, iletişim kurabilen, girişimcilik ruhuna sahip vatandaşlar yetiştirme gerekliliği daha baskın konuma gelmesi,*
- *Çocuklarımızın, ülke çapında ya da uluslararası değerlendirmelerde beklenen düzeyde başarı gösterememesi”*

İlköğretim programlarının değişim gerekçesi olarak belirtilen gerekçeler aynı zamanda Sosyal Bilgiler Programının da değişim gerekçesi olarak gösterilmektedir.

Ayrıca eski Sosyal Bilgiler Programının öğrenci merkezli olmayıp öğretmen merkezli olması ve aynı zamanda modern ve güncel eğitim-öğretim yaklaşımlarına uzak olması, öğrenmeyi öğretmeyi ezberciliği teşvik etmesi, programın 21. yüzyıl insanının sahip olması gerekli olan; yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme gibi zihinsel düşünme becerilerine yer vermemesi ve son olarak programın güncel konulara değinmemiş olması da sosyal bilgiler programının revize edilmesine gerekçe olarak gösterilebilir (Kaymakçı, 2009; 87). Belirtilen bu gerekçeler doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programı yenilenmiş 2005-2006 eğitim-öğretim yılı itibariyle uygulanmaya konmuştur.

1.5.1. Sosyal bilgiler Programının Vizyonu

Yenilenen Sosyal Bilgiler Programı, öğrenciyi pasif, öğretmeni etkin kılan davranışçı yaklaşımdan uzaklaşmış bunun yerine öğrencinin aktif öğretmeni rehber olduğu yapılandırmacı yaklaşımı temel almıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda programın vizyonu da yenilenmiştir. 2005 yılı Sosyal Bilgiler Programının vizyonu;

“21. yüzyılın çağdaş, Atatürk İlke ve İnkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı ve doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir” olarak açıklanmıştır” (MEB, 2005b: 41).

1.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları

2005 yılı itibariyle yenilen sosyal bilgiler programının amaçları aşağıdaki gibidir (MEB, 2005b: 6);

- *Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.*
- *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.*
- *Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.*
- *Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.*
- *Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.*
- *Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.*

- *Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.*
- *Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.*
- *Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.*
- *Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.*
- *Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.*
- *Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.*
- *Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.*
- *Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.*
- *İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.*
- *Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.*
- *İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.*

1.5.3. Sosyal Bilgiler Programında Kazanım

“Öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencilerde görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler” (MEB, 2005b: 21) olarak ifade edilen kazanımlar, sınıf düzeyine ve öğrenme alanı içinde yer alan ünitenin özelliğine bağlı olarak 4., 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde belli sayılarda ünite ve öğrenme alanlarının içine dağıtılmıştır.

Sosyal Bilgiler Programında; 4. sınıfta 46, 5. sınıfta 47, 6. sınıfta 43 ve 7. sınıfta 39 olmak üzere toplamda 175 kazanım yer almaktadır. Kazanımların öğrenme alanına dağılımına bakıldığında birey ve toplum öğrenme alanında 23, kültür ve miras öğrenme alanında 29, insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında 25, üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında 27, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında 22, gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler öğrenme alanında 10, güç, yönetim ve toplum öğrenme alanında 19, küresel bağlantılar öğrenme alanında ise 20 kazanım bulunmaktadır (MEB, 2005b: 17-35).

Ayrıca sosyal bilgiler programında (MEB, 2005b: 38-41);

- Atatürkçülük ile ilgili kazanımlar,

- Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının kazanımları ile ilişkilendirilmiş Matematik ve Türkçe ile Fen ve Teknoloji dersleriyle ilişkilendirilmiş kazanımlar,
- Afetten korunma ve güvenli yaşam, özel eğitim, girişimcilik, rehberlik ve psikolojik danışma, insan hakları ve vatandaşlık eğitimi, sağlık kültürü, kariyer bilinci geliştirme, spor kültürü ve olimpiik eğitime ilişkin ara disiplin kazanımlar ve
- Öğrenme alanlarına ilişkin kazanımlar mevcuttur.

1.5.4. Sosyal Bilgiler Programında Beceri

Eğitimde ileri seviyeleri yakalamış ülkelerin öğretim programlarında becerilere ilişkin kazanımların ön planda olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda ülkemizde becerilere ilişkin gelişmenin yeterli olmadığı özellikle de öğretim programlarımızda yer alan kazanımların bilgiyi kazandırmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır (Mutluer, 2013: 357). Eğitim sisteminin bu problemini aşması için eğitim uzmanları ağız birliği yapmışçasına bilgiye ulaştıracak becerilerin öğretim programlarında yer almasının elzem olduğunu ifade etmişlerdir (Birol ve Taşkiran, 2014: 4).

Küreselleşmenin etkisiyle hayatın karmaşıklaşması, içinde yaşanan toplumların sorunlarının artması ve demokrasiye olan ihtiyacın artması eleştiren, sorgulayan, araştıran, yaratıcı düşünen, bilgi teknolojilerini iyi kullanan ve etkili iletişim becerisine sahip birey profiline duyulan ihtiyacı artırmıştır. Bu durum karşısında önem kazanan 21.yüzyıl becerileri olarak adlandırılan becerilere öğretim programlarında yer verilmiştir (Mutluer, 2013: 356).

Türkiye’de de bu ihtiyaçlar doğrultusunda öğretim programları çağın ve toplumların ihtiyaçlarına göre yenilenmiş ve öğretim programlarında 21. yüzyıl becerileri olarak isimlendirilen becerilere yer verilmiştir. Ayrıca her ilköğretim dersine özgü ayrı becerilerde öğretim programlarında yerini almıştır.

Bu bağlamda 2004-2005 yılında pilot uygulaması yapılan 2005-2006 yılı itibariyle eğitim öğretimde yapılandırmacı bir anlayışla uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Programı da etkin, aktif, verimli, kendine yetebilen, toplumun sorunlarını çözebilen ve dünyadan haberdar olan vatandaş yetiştirmek için aşağıda verilen ortak temel becerileri ve sosyal bilgiler dersine ait becerileri kazandırmayı hedeflemiştir.

Bu beceriler (MEB, 2005: 43):

- Eleştirel Düşünme Becerisi
- Yaratıcı Düşünme Becerisi
- İletişim Becerisi
- Araştırma Becerisi
- Problem Çözme Becerisi
- Karar Verme Becerisi
- Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
- Girişimcilik Becerisi
- Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
- Gözlem Becerisi
- Mekânı Algılama Becerisi
- Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
- Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
- Sosyal Katılım Becerisi
- Empati Becerisidir.

Bahsi geçen becerilerin öğrencilere kazandırılması ile öğrenciler kendi kendilerine bilgiye ulaşabilecek, yaparak yaşayarak tecrübe kazanacak, sorumluluklarının farkında olacak ve böylelikle düşünme yollarının farkına vararak kendisinin ve toplumun sorunlarına çözümler getirecektir. Böylece içinde yaşadıkları topluma uyumlu bireyler haline geleceklerdir. Eğitim sistemimiz bu beceriler ile bireyleri çağın ve toplumun ihtiyaçlarına göre yetiştirmeyi hedeflemektedir (Mutluer, 2013: 358). Nitekim eğitim sistemlerinin en büyük gayesi bireyleri topluma uyum sağlar hale getirmektir (Çubukçu ve Gültekin, 2006: 156) Bireylerin içinde yaşadıkları topluma hedeflenen düzeyde uyum sağlayabilmesi ve toplumun etkin, aktif ve verimli bir üyesi olabilmesi için temel becerileri etkin bir biçimde kazanması gerekir (Çubukçu ve Gültekin, 2006: 156).

Bireylerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan, bir işin üstesinden gelebilmek veya bir konuyu uygulayabilmek için gereken yatkınlık olarak ifade edilen (Ata, 2006: 33-47; MEB, 2005: 43), beceriler, bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için gereklidir. Bazı beceriler bireyin çok boyutlu düşünmesini, olaylara görüldüğünden farklı bakmasını sağlarken.

Bazıları bireyin diğer insanlarla iletişime geçmesi ve toplum adına etkili kararlar vermesini sağlar. Bazıları da bireye sorumluluk kazandırarak bireyin topluma sosyal katılımı sağlar (Barlas, 2015: 28).

1.5.4.1. Eleştirel Düşünme Becerisi

Çağın şartlarına uygun birey yetiştirmeyi hedefleyen birçok eğitim programının öğrenciye kazandırmayı hedeflediği temel becerilerden biri eleştirel düşünme becerisidir. Eğitim- öğretim süreci içerisinde öğrencilerin aktif ve etkin olarak deneyim kazanmasını hedefleyen ve ayrıca öğrencinin eğitimin merkezinde olmasının gerekli olduğunu savunan yapılandırmacı yaklaşımı temel alan MEB ‘de Sosyal Bilgiler Programında eleştirel düşünme becerisine öncelik vermiştir.

Öğrencilerin düşünen, sorgulayan, eleştiren, kendi kendine karar veren ve sorunların üstesinden yalnız başına gelebilen bireyler olabilmelerini sağlayabilmek için öncelikle “eleştirel düşünme” kavramının anlamının anlaşılması gerekmektedir (Kaloç, 2005: 51).

Eleştirel düşünme kavramı, üzerinde herkesin uzlaştığı net bir tanım olmadığından eleştirel düşünme konusunda eğitimden felsefeye, psikolojiden siyaset bilimine kadar farklı disiplinlerde değişik tanımlar geliştirenler olmuştur (Gürkaynak, Üstel ve Gülgöz, 2008). Bu tanımlardan bazıları şöyledir;

Eleştiri kavramı “1. Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi, tenkit. 2. (Edebiyat) Bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle değerlendirerek anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılan yazı türü, tenkit, kritik. 3. (Felsefe) Özellikle bilginin temellerini ve doğruluk durumunu inceleme, sınama, yargılama” anlamına gelmektedir (TDK).

Eleştirel düşünme “*Kendi düşünme süreçlerimizin bilincinde olarak, başkalarının görüşlerini göz önünde tutarak öğrendiklerimizi uygulayarak, kendimizi ve çevremizdeki olayları anlayabilmeyi amaç edinen, aktif ve organize zihinsel bir süreçtir*” (Cüceloğlu, 1995: 216),

1990 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'dan 46 eğitim kuramcısının katılımıyla gerçekleşen çalışmada eleştirel düşünme, “*bireyin ne yapacağına ve neye inanacağına karar vermesi için çözümleyici, değerlendirmeye yönelik bilinçli yargılarda bulunması ve bu yargıları ifade etmesi*” olarak tanımlanmıştır (Evancho, 2000: 2).

Eleştirel düşünme, kişilerin kasıtlı olarak ve kendi iradeleri doğrultusunda bağımsız ve tarafsız olarak yaptıkları, alışılmış durumların dışında ve kemikleşmiş bilginin tekrarının engellendiği, peşin yargıların, öngörülerin ve elde edilen her türlü bilginin sorgulandığı, çok boyutlu olarak değerlendirildiği ve farklı taraflarının, anlamlarının tartışıldığı, sonuçlarının analiz edildiği, derinlemesine incelemenin sergilendiği, akıl yürütme ve ilişkilendirilmelerin yapıldığı ve sonucunda bir takım fikirlere veya davranışlara varılan standart düşünmenin dışında gerçekleşen pozitif düşünme biçimidir (Gürkaynak, Üstel ve Gülgöz, 2008).

“Anlıyoruz ki eleştirel düşünme; yorumlama, analiz, değerlendirme ve çıkarımla birlikte kararın dayandığı, delilsel, kavramsal, metotsal, ölçütsel ya da içeriksel incelemelerin açıklamasıyla da sonuçlanan, amaçlı, öz düzenleyici bir karar mekanizmasıdır... Eleştirel düşünme, bireyin kişisel ve vatandaşlık hayatı içinde güçlü bir kaynak ve eğitimde özgür bırakılan bir güçtür. Bununla birlikte iyi düşünmeyle eş anlamlı olmasa da eleştirel düşünme, yaygın ve kendini düzelten bir insan fenomenidir” (Facione, 1990:2).

Eleştirel düşünmenin içeriğini sağlıklı, disiplinli, sistematik ve sorgulayıcı düşünme oluşturmaktadır (Karadüz, 2010: 1576). Kökdemir’e göre (2003: 46) ise eleştirel düşünmenin içeriğini; kanıtlanmış gerçekler ve öne sürülen iddialar arasındaki farklılığı yakalayabilme, elde edilen bilgilere ait kaynakların güvenilirliklerini test edebilme, ilişkisiz bilgileri kanıtlardan ayıklayabilme, önyargı ve bilişsel hataların farkında olabilme, tutarsız yargıların farkına varabilme, etkili soru sorabilme, sözlü ve yazılı dili etkili kullanabilme ve bireyin kendi düşüncelerinin farkına vardığı meta-biliş benzeri beceriler oluşturmaktadır (Kökdemir, 2003: 46). Bu bilgiden hareketle öğrencilerin sağlıklı bir eleştirel düşünceye sahip olması için sınıflama, araştırma, sorgulama, çözümleme, değerlendirme yapma, çıkarımda bulunma, analogi bulma ve yaratma gibi becerilere sahip olması gerekmektedir.

Eleştirel düşünme becerisine birinci sırada yer veren MEB Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında eleştirel düşünme becerisinin alt becerilerini; *“Sebep-sonuç ilişkilerini bulma, ayrıntılarda benzerlik ve farklılıkları yakalama, çeşitli kriterleri kullanarak sıralama yapma, verilen bilgilerin kabul edilebilirliğini, geçerliliğini belirleme, analiz etme, değerlendirme, anlamlandırma, çıkarımda bulunma”* olarak ifade etmiştir (MEB, 2005b: 44). Bahsi geçen beceriler okullarda eğitim öğretim süreci içerisinde bireye kazandırılmalı ve bireyde eleştirel düşünmenin temeli oluşturulmalıdır. Bunun içinde öğrenciler problemlerle karşı karşıya getirilerek deneyim kazanmalı ve çözümler üretmesi sağlanarak eleştirel düşünmeyi öğrenmesi desteklenmelidir.

Birey eğitim öğretim süreci içerisinde eleştirel düşünme becerisini edindiğinde, bilgisine başvurduğu kişilerin herhangi bir konudaki öngörülerini, görüşlerini, savlarını ve iddialarını eksik, yanlış veya doğru olup olmadığını ayırt edebilecektir. Ayrıca birey bilgi veren kişinin bilgi aktarımı sırasında yaptığı açıklamaların eksik noktalarını fark edebilecek ve aynı zamanda karşı tarafın yaptığı tanımlamalarının net olup olmadığını ortaya koyabilecektir (Özden, 2003: 138).

Sosyal Bilgiler Programının etkin ve aktif yurttaş yetiştirme hedefine ulaşması, programda yer alan kazanım ve etkinlikleri ile öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin aktif olarak uygulanması ve geliştirilmesi, aktif öğrenmenin sağlanması, öğrencilerin topluma, dünyaya ve çevresine uyumu için; temel becerilerden biri olan eleştirel düşünme becerisinin kazandırılması, uygulanması gerekmektedir (Doğanay ve Yağcı, 2011: 1681).

1.5.4.2. Yaratıcı Düşünme Becerisi

Küreselleşmenin etkisiyle eğitim, siyaset, ekonomi, bilim ve teknoloji alanında büyük ve önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu köklü değişim ve gelişim nitelikli, özgün düşünen, kendini sürekli yenileyen, orijinal fikirler sunan, yeni ürünler ortaya koyabilen ve yaratıcı düşünme becerisine sahip bireylere ihtiyacı da beraberinde getirmiştir.

Bu nedenle eğitim öğretim programcıları toplumun ve dünyanın ihtiyaç duyduğu bu insan modelini yetiştirmek için hazırladıkları programları yeniden düzenleme ve geliştirme ihtiyacı duymuştur (Temizkan, 2011: 196). Bu bağlamda MEB 2005 yılında yayınladığı Sosyal Bilgiler Programında yaratıcı düşünme becerisine yer vererek öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesini hedeflemiştir.

Bireyin herhangi bir konu veya eylem hakkında orijinal proje, görüş veya fikri özgürce ve tarafsızca uygun zeminde dile getirmesi olarak ifade edilen (Temizkan, 2011: 196) yaratıcı düşünme becerisi tüm bireylerde mevcut olan bir beceri olmasına rağmen bireysel farklılıklardan dolayı her bireyde aynı seviyede değildir. Çünkü bireyin sosyo-ekonomik durumu, yaşadığı çevre ve aldığı eğitim doğuştan getirilen bu beceriyi olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum doğuştan kazanılmış olan yaratıcı düşünme becerisinin eğitim faaliyetleriyle geliştirilebileceğini göstermektedir (Temizkan, 2011: 196).

Eğitim öğretim süreci içinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştiren etkinliklere yer verilmesi eğitim programlarının birinci önceliği olmuştur (Tok, 2015: 1). Öğrencilerde var olan yaratıcı düşünme becerisini gün yüzüne çıkarıp geliştirmek için sadece programda yer alan etkinliklerden değil öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler ile sınıf içi etkinliklerden de istifade edilmeli ayrıca okulda veya okul dışındaki ortamlarda öğrenciler bu yönde desteklenmelidir (MEB 2005: 59).

Yaratıcı düşünme becerisi doğuştan gelen ve sonradan geliştirilebilen uygun zeminde doğru metotların kullanılmasıyla ortaya çıkan bir beceridir. Öğrencilerde Bu düşünme becerisinin geliştirilmesi için öğretmene ve okul yönetimine büyük görev düşmektedir. Bu noktada öğretmenler öğrencilerdeki yaratıcılığı geliştirmek için öncelikle; öğrencileri bir birey olarak kabul etmeli, öğrencilerin analitik düşünmelerine fırsat vermeli, onları cesaretlendirmeli, yersiz eleştirilerden kaçınmalı, çok boyutlu düşünmelerini sağlamalı, onlara model olmalı ve onları özgür düşünmeye özendirmelidir (Yenilmez ve Yolcu, 2007: 98; MEB, 2005b: 44; Tekin Gürgen, Bilen, 2005: 327).

1.5.4.3. İletişim Becerisi

İletişim; *“Toplumun temelini oluşturan bir sistem, kurumların düzenli işleyişini sağlayan bir araç, bireysel davranışları görüntüleyen ve etkileyen bir teknik, sosyal süreçler bakımından zorunlu bir bilim, sosyal uyum için gerekli bir sanattır”* (MEB, 2011a: 5). İletişim; bazen konuşmak, bazen susmak, bazen gülmek, bazen yazmak, bazen de sembollerle duygu ve düşünme alışverişi yapmaktır (Eroğlu, 2013: 5). İletişim, bireyin kendisiyle veya çevresiyle sözlü ve yazılı olarak irtibata geçmesi durumudur.

Teknolojik gelişmelerin süreklilik kazandığı günümüzde hayatın her alanında başarılı olmanın yolu insanın kendisiyle, çevresiyle ve diğer insanlarla sağlıklı iletişim kurabilmesinden geçmektedir (MEB, 2011a: 61). Eğitimin en önemli görevlerinden biri iletişim becerisi yüksek bireyler yetiştirmektir.

Nitekim bireylerin sosyal hayatta başarılı olabilmeleri için sözlü ve yazılı iletişim becerilerine sahip olması gerekmektedir. Bu yüzden eğitimde iletişimin önemi yadsınamaz bir gerçektir.

Bu bağlamda MEB, öğrencilerin sağlıklı iletişim kuran bireyler olması için Sosyal Bilgiler Programı aracılığı ile iletişim becerisinin alt becerileri olan; dinleme, sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme, tartışma, bağlantı kurma, farklı perspektiften bakma, açık fikirli olma, başkalarının düşünce ve duygularını anlama, farklılıklara saygı duyma, görüşlerini gerekçelendirme ve ortak bir amaç çevresinde toplanma gibi becerileri öğrencilere kazandırmayı hedeflemiştir (MEB, 2005b: 44).

Eğitim-öğretim süreci içerisinde yapılacak tüm etkinliklerin başarılı iletişim becerisine sahip öğretmenler tarafından gerçekleştirilmesiyle, öğrencilerin etkili bir iletişim becerisi kazanması sağlanabilir. Çünkü iyi bir eğitim, öğretmen öğrenci arasındaki sağlıklı iletişime bağlıdır. Bu yüzden öğretmenler, programda yer alan iletişim becerisini etkili bir şekilde öğrenciye kazandırmak için öncelikle, öğrencilerini dinlemeye özen göstermeli, öğrencilerin düşüncelerini ifade etmesine fırsat tanımalı, öğrencilere iletişim becerisiyle model ve rehber olmalı, sınıf içinde oluşabilecek iletişim engellerini en aza indirmenin yollarını aramalıdır.

İletişim becerisi kazanan öğrenci; kendisine güvenir, toplum karşısında kendisini ve duygularını rahat bir şekilde ifade eder, öfkesini kontrol altına alır, karşısındaki kişiyle empati kurar ve olaylara farklı becerilerden bakar. Böylece birey hayatın her ünitesinde mutluluğu yakalamış olur.

1.5.4.4. Araştırma Becerisi

Araştırma; soru sorarak bilinmeyeni öğrenmek, merak ederek sorunu inceleme, elde edilen bilgileri değerlendirme, varılan sonuçları yorumlama ve karar verme süreciyle tamamlanan bilgi edinme sürecidir (MEB, 2006: 6).

MEB’e göre (2005b: 23) ise araştırma;

“Anlamlı tahminde bulunma, uygun araştırma ortamına karar verme, araştırmada ne tip ve ne kadar delil toplaması gerektiğine karar verme, bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı plânlama, nasıl gözlem ve kıyas yapacağını belirleme, araç gereç kullanma, doğru ve hassas ölçümler yapabilme, sonuçları sunma yollarını belirleme, sonuçların tekrar incelenmesi gerekip gerekmediğine karar verme, bulunanlarla asıl fikrin bağlantısını kurma, bulunanları uygun bir dille ifade etme, verileri ortaya koyma, sonucu destekleyici verilerin yeterliliğine karar verme, bulunanların ilk beklentileri karşılayıp karşılamadığına karar verme gibi alt becerileri içerir” (MEB, 2005: 23).

Bilginin hızlı bir şekilde gelişip büyük mesafe kaydettiği günümüzde bilimsel gelişmelerden haberdar araştırma ve sorgulama becerisine sahip bireylere ihtiyaç vardır (Çetin, 2010: 41). Bu becerilerin öğrencilere kazandırılmasında okullara büyük sorumluluk düşmektedir.

Bu yüzden okullarda öğrencilere araştırma, inceleme ve merak duygusu aşılanmalı, öğrencilerin yalnız başına araştırma yapmalarına fırsat tanınmalı ve öğrencilerin deneyim kazanacakları ortamlar oluşturulmalıdır.

Araştırmacı bireylerin yetiştirmesinde en etkili kişiler öğretmenlerdir. Öğretmenler, toplumların ve çağın ihtiyaçlarına uyum sağlayacak araştırma becerisine sahip bireyler yetiştirmek için öncelikle kendilerini bu beceriler yönünden geliştirmeli ve sonrasında sınıf içi ve dışı etkinliklerle öğrencilere araştırma becerisini kazandırarak öğrencilerin birer küçük bilim adamı olarak yetişmesini sağlamalıdır.

Türk eğitim sistemi araştırmacı tutum ve beceriye sahip birey yetiştirmeyi (Köklü, Büyükoztürk ve Çokluk, 1999: 1) hedeflemektedir. Bu yüzden MEB, 2005 yılında Sosyal Bilgiler Programında yapılan değişiklikle Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması hedeflenen beceriler arasında araştırma becerisine de yer vermiştir. Araştırma becerisi “okuduğunu anlama” ve “bilgiyi bulma, kullanılabilir biçimde planlama ve yazma” şeklinde, iki başlık altında verilmiştir. Araştırma sırasında okuduğunu anlama becerisinin alt becerileri (MEB, 2005b: 44-45) şöyledir;

- Okuduğu metnin ana fikrini çıkarma
- Okuduğu metnin ana fikrini bulmak için bölüm ve konu başlıklarını kullanma
- Araştırılan konu ile ilgili uygun paragrafları seçme
- Okuduğu metni doğru şekilde yorumlama ve anlama
- Araştırma sırasında okunan metinde yer alan bilinmeyen terim ve kelimelerin anlamlarını sözlük kullanarak bulma aynı zamanda bilinmeyen kelime ve terimlerin listesini oluşturma
- Sosyal bilimler kavramlarını tanıma ve anlama
- Olgu ve fikirleri ayırma, hangi cümlelerin propaganda hangisinin bilimsel bilgi olduğu ayırt etme
- Yazarın yargısını tanıma
- Metni anlamaya yardımcı olan açıklamaları araştırmaya uygun şekilde kullanma
- Farklı bakış açılarını yakalamak için okuma
- Araştırmanın niteliğini arttırmak için kitap, dergi ve makale gibi değişik basılı kaynakları temin etme
- Anlamı zenginleştirmek için edebî metinleri inceleme (tarihî roman, hikâye...).

Bulunan bilgiyi kullanılabilir biçimde planlama ve yazma becerisinin ise alt becerileri de (MEB, 2005b: 44-45) şöyledir;

- Kütüphaneye giderek araştırma için en uygun kaynakları bulma ve kütüphaneyi etkili kullanma
- Yapılan araştırmaları özel referans kaynaklarına ve basılı, görsel kaynaklardaki bilgilere dayandırma
- Araştırma sırasında içeriğine başvuru Kitapların dizin, içindekiler ve kaynakça gibi farklı ve uygun bölümlerini kullanma
- Anahtar sözcükleri, ciltlerdeki rakam ve harfleri, indeks ve referansları kullanma
- Bilgi kaynaklarını değerlendirme
- Araştırma için en doğru ve güvenilir bilgi kaynağı kullanma
- Kaynak olarak toplumu kullanma ve sözlü tarih ve yerel tarih araştırmaları aracılığıyla bireylerle görüşmeler yapma
- Araştırma sırasında elde edilen bilgiyi uygun biçimde planlama ve yazma (Konunun ana fikrini çıkarma, özet hazırlama, not alma, bilgiyi kaydetme, dipnot, italik kullanma, bilgi için dinleme, yönergeyi kullanma, rapor yazma)
- Araştırma esnasında yararlanılan kaynakları “Kaynakçada” titizlikle gösterme ve intihalden kaçınmadır.

Sonuç olarak yukarıda bahsi geçen alt becerilerin kazandırılmasıyla öğrenci bilgiye ulaşmanın yollarını öğrenmiş olarak etkili bir araştırma becerisine büyük ölçüde sahip olacaktır.

1.5.4.5. Problem Çözme Becerisi

21. yüzyıl insanı metropol şehirlerde, kalabalıklar içinde yaşamaktadır. Bu tür toplumlarda birey her gün birden fazla sorunla karşı karşıya kalmaktadır (Genç ve Kalafat, 2007: 2). Bireylerin karşılaştıkları bu sorunların üstesinden gelip çevreye, topluma ve dünyaya uyum sağlayabilmeleri için problem çözme becerisine sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü problem çözme becerisi, bireyin içinde yaşadığı çevreye, topluma ve dünyaya uyum sağlamasına yardım etmektedir (Yazıcı, 2013: 5).

Küreselleşmenin etkisiyle değişim yaşayan toplumların bulundukları çağa uyum sağlayabilmesi için hem kendilerinin hem de yetişen nesillerinin problem çözme becerisine sahip olması gerekmektedir.

Çocuklara küçük yaşlarda öğretilebilecek bir beceri olan problem çözme becerisi ilk olarak ailede kazandırılmalıdır (Arkan, 2011: 13). Çocukların problem çözme becerilerinin doğru bir şekilde gelişmesini sağlayacak aileden sonra gelen en önemli yapı okuldur (Genç ve Kalafat, 2007: 2). İlerleyen yıllarda eğitim hayatına dâhil olan çocuk, okul ortamında karşı karşıya kalacağı olası sorunları çözme ihtiyacı

hissederken, öğretmenlerin öğrencilere bu konuda rehber olması gerekmektedir (Arkan, 2011: 13).

Okullarda problem çözme becerilerinin doğru şekilde verilmesi öğretmenlerin problem çözme becerilerinin gelişmiş olmasına bağlıdır. Çünkü problem çözme becerisi ancak bu beceriyi içselleştirmiş öğretmenler tarafından öğrencilere kazandırılabilir (Genç ve Kalafat, 2007: 2).

Problem çözme becerisi sadece eğitim-öğretim süreci içerisinde öğrencilerin ihtiyaç duyacağı bir beceri değildir. Öğrencilerin bütün yaşamı boyunca hayatın her ünitesinde gerekli olan bir beceridir. Çünkü İnsanlar, hayatın her alanında çözülmesi zor problemlerle karşı karşıya gelebilmektedirler. Bu zorlu problemlerle başa çıkamayan öğrenciler yaşadıkları olayların etkisinde uzun süre kurtulmamaktadır (Yazıcı, 2013: 5).

Öğrenciler, eğitim öğretim sürecini tamamladıktan sonra hayatlarında karşılaşacakları olası problemleri çözebilen, bilgiyi araştırıp kullanabilen, üst bilişsel düşünme becerisine sahip, analiz, sentez ve değerlendirme yapabilen bireyler haline gelmelidir (Yazıcı, 2013: 3). Öğrenciler problem çözme becerilerini geliştirdikçe; yeteneklerine güvenecek, farklı düşüncelere açık olacak, hayatın içinde karşılaştığı problemlere orijinal çözümler üretecek, toplumda meydana gelebilecek olası sorunlara karşı hassasiyet gösterecek aynı zamanda bu problemler karşısında özgün kararlar verebileceklerdir (Yazıcı, 2013: 6).

Sosyal bilgiler programının içerisinde yer alan problem çözme becerisi eğitim öğretim sürecinin önemli bir çıktısıdır. İlköğretim sürecinde, öğrencilerin çok boyutlu düşünebilmesi ve farklı bakış açılarına sahip olabilmesi için problem çözme becerilerini geliştirmesi beklenmektedir (Elkin ve Karadağlı, 2015: 12).

Dolayısıyla eğitim ve öğretim yöntemleri; problem çözme ile ilgili önemli işlevlere sahip olmalıdır. Öğretmenler, öğrencilere bilgiyi sınıf ortamında doğrudan aktarmak yerine öğrencilerini problem çözme berisinin alt basamaklarına göre araştırmaya sevk etmeli, öğrencilerin araştıran, sorgulayan ve kendi sorumluluklarını bilen bireyler haline getirmelidir (Yazıcı, 2013: 3). Bu bağlamda öğretmenler; programın içinde yer alan kazanım ve etkinlikleri kullanarak öğrencilere problem çözme becerisini hayatlarının her ünitesinde kullanmaları gerektiğini etkili bir şekilde öğretmelidir.

1.5.4.6. Karar Verme Becerisi

Karar verme, çeşitli hedefler ve bu hedeflere ulaştıracak seçenekler, araçlar ve imkânlar arasından tercih yaparak ilgili zihinsel, bilişsel ve duygusal süreçleri yerinde ve etkili kullanmaktır (MEB, 2011b: 3). Karar verme, iki ya da daha fazla seçenek arasından kendimize en uygun olanı seçme ve tercih etme durumudur.

Bireyler günlük yaşamlarında çok basit kararlar alabildiği gibi, hayatını bir ömür etkileyecek sosyal, ekonomik, eğitsel, siyasal ve mesleki kararlar da alabilmektedir (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2012: 655). Bu yüzden hayatının akışını etkileyecek kritik kararlara imza atacak bireyin etkili karar verme becerisine sahip olması gerekmektedir. Etkili karar verme becerisine sahip olmakla bireyler, farklı mevzularda çok boyutlu düşünmeyi etkili tartışmayı, evet ve hayır demeyi, planlı ve kontrollü hareket etmeyi öğrenirler (MEB, 2011b: 3). Aynı zamanda karar verme becerisi; bireye deneyim kazandırır, bireyde kendine güven duygusunun gelişmesini sağlayarak onun sosyal hayatta huzurlu ve başarılı olmasının önündeki engelleri kaldırır, bireyin iş, eğitim ve aile hayatında doğru kararlar almasında yol gösterici olur (MEB, 2011b: 3).

Herhangi bir olay veya durum karşısında ne tür karar vermesi gerektiğini bilmeyen bireyler yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarından dolayı çatışma yaşarlar. Bu tür durumlarda bireyler etkili karar verme becerisine sahip olmadıklarından yanlış ve telafisi olmayan kararlar verebilmektedir (MEB, 2005b: 71).

Birey, telafisi olmayan kararlar vermemek için; olaylar karşısında çok boyutlu düşünmeli, soruna olabildiğince fazla seçenek bulmalı, her seçeneğin olumlu ve olumsuz yanlarını bulmalı, en fazla faydayı hangi seçeneğin getireceğini hesaplayarak en uygun tercihte bulunmalıdır.

Birey etkili karar verebilmek için öncelikle; mevcut sorunun farkına varmalı, sorunu tespit edip tanımlamalı, sorunun çözümü için hipotezler kurmalı, sorunun çözümü için veri toplayarak düzenleme ve değerlendirme yapmalı, sorunun çözümü için ileri sürdüğü hipotezleri test etmeli, uygun çözüm yollarını sıralamalı, sıraladığı çözüm yollarından en uygun olanını tercih edip, değerlendirmede bulunarak vermiş olduğu kararı hemen uygulama yoluna gitmelidir (MEB, 2005b: 45).

1.5.4.7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan önemli gelişmeler toplumsal yaşamın her ünitesinde değişim ve dönüşümü gerekli kılmıştır (Akpınar, 2003: 80). Bu hızlı değişim hiç şüphesiz eğitim, adalet, sağlık, turizm, sanayi vb. sektörlerinin süreçlerini etkilemiştir.

Geçmiş yıllarda öğrenciler kitap, dergi ve ansiklopedi gibi basılı kaynaklardan bilgiye ulaşırken günümüzde bilgiye bilgisayar ve internet aracılığıyla ulaşmaktadır. Bilgi teknolojilerinin kullanılmadığı okul neredeyse yok denilebilir. Hatta şimdilerde bilgi teknolojileriyle anlatılmayan ders yok denilebilir (Güneş, 2010: 2). Böyle bir durumda bireyin teknolojiyi kullanmayı öğrenmesi birey için bir ayrıcalık değil zorunluluk halini almıştır.

Bilgi ve teknolojinin hızla gelişme gösterdiği günümüzde bilgiye nasıl ulaşabileceğini bilen, yeri geldiğinde elde ettiği bilgileri toplumun ve kendisinin ihtiyaçları doğrultusunda kullanabilen bireylere ihtiyaç vardır (Kolburan Geçer, 2010: 20). Bu nitelikte bireylerin yetişebilmesi için eğitime ihtiyaç vardır. Eğitim kurumları ise bilim ve teknoloji alanında yaşanan bu gelişmeleri dikkate alarak bireylerini çağın gereksinim duyduğu bilgi ve beceri ile yetiştirmek durumundadır (Akkoyunlu, 2002: 1).

21. yüzyılda bilgi ve teknolojiyi uygun amaçlar doğrultusunda kullanacak bireyin yetiştirilmesinin ne kadar gerekli olduğu ortadadır. Bu yüzden birçok ülke eğitim programlarında değişikliğe giderek yeni düzenlemeler yapmıştır. Ülkemizde bu değişim karşısında kayıtsız kalmayarak 2005 yılında sosyal bilgiler programında değişiklik yaparak bilgi ve teknolojilerini kullanma becerisini kazandırılması hedeflenen beceriler arasına dahil etmiştir. Bu becerinin kazandırılması için öncelikle bilgi teknolojileri becerisinin alt becerileri öğrenciye kazandırılmalıdır. Bu alt beceriler (MEB, 2005b: 45) şöyledir;

- Yönergeden yararlanarak bilgisayarı kullanma
- Farklı kaynaklardan toplanmış bilgiyi kaydetme, biçimlendirme, tekrar kullanma
- Biçimlendirdiği bilgiyi bilgisayar ortamında sunma
- Metin, grafik, renk ve ses efektleri kullanarak çoklu ortamda rapor hazırlama
- Telefon ve televizyon ağlarını kullanarak bilgiye ulaşma yeteneği kazanma
- Günlük hayatta ulaşabildiği teknolojik ürünleri amacına uygun olarak kullanmadır”.

1.5.4.8. Girişimcilik Becerisi

Girişimci; sürekli olarak piyasaları takip eden, talep açıklarını tespit ederek özgün talepler hazırlayan, piyasanın talebindeki değişimleri vaktinde gören, kaynakları bir araya getirerek üretim üniteleri hazırlayan, rekabetten ve risk almaktan çekinmeyen, aksine rekabeti ve riski varlığının temel şartlarından biri olarak gören, sorumluluk almaktan kaçmayan, atılgan, çok boyutlu düşünen, meselelere eleştirel bir gözle bakan yaratıcı kişidir (Yıldız, 2007: 11). Girişimci, mal veya hizmet üreterek geleceğe yönelik planlı hareket eden, kontrollü olarak değişime ayak uyduran, zaman içinde önüne gelen fırsatları değerlendirerek yüksek kazanç elde eden, riski seven, yeniliklere açık ve hayal gücü yüksek olan kimsedir (Cansız, 2007: 8; Müftüoğlu vd. 2004: 8). Titiz (1994)’e göre ise girişimci başkalarının göremediği fırsatları gören ve bu fırsatları başarı arzusuyla iş fikrine dönüştüren, kişilerle ve çevresiyle uyumlu olan kişidir. Netice itibariyle girişimcilik; “*..çevresel etkilerin oluşturduğu fırsatlardan yararlanmak ya da yeni fırsatlar yaratmak amacıyla ekonomik ürün ve hizmet üretmek için üretim faktörlerine sahip olma, bunları örgütleme ve risk alma yeteneği ile ilişkilidir*” (Demirel, 2003: 9).

Nitelikli girişimci; insanların ihtiyaçlarını gören, onlarla empati kuran, anlayış gösteren, kendisini, çalışanlarını ve çevresini her anlamda motive eden, işini şansa bırakmadan tüm projelerini başarılı bir şekilde tamamlayıncaya kadar bütün alternatifleri deneyen, uzman ve deneyimli kadrolarla çalışarak, işletme için riskli ve tehlikeli kararlardan kaçınan, esnek düşünen, meseleler karşısında hızlı çözümler bularak objektif olan, en olumsuz olaylar karşısında bile iyimser olan ve çalışanlarına mücadele duygusu aşılayan, zorluklardan, riskten ve başarısızlıktan korkmayan, işlerinin zamanını, planını ve risklerini iyi hesaplayan, fikirlere inanan ve fikirlerine inandıran, insanlarla etkili iletişime geçen güvenilir bir lider iyi bir organizatör olan kişidir (Yıldız, 2007: 7).

Yapılan çalışmalar sonucunda araştırmacılar girişimcilerde bulunması gerekli olan birtakım kişisel özellikler ortaya koymuşlardır. Bu özelliklere göre girişimci; **yenilikçidir** (Kaya, 2007: 46–47; Kuvan, 2007: 34; Özkul ve Dulupçu, 2007: 89; Tekin, 2005: 47; Yurtseven, 2007: 67), **sosyal uyum gösterendir** (MEB, 2014: 5), **değişime açıktır** (Kaya, 2007: 46–47, Özkul ve Dulupçu, 2007: 89; Tekin, 2005: 47; Yurtseven, 2007: 67), **iş bitiricidir** (MEB, 2014: 4), **vizyonerdir** (Isenberg, 2008: 109; Kaya, 2007: 46–47, Özkul ve Dulupçu, 2007: 89; Tekin, 2005: 47; Yıldız, 2007: 7; Yurtseven, 2007: 67), **risk alandır** (Efil, 2006: 7; Kuvan, 2007: 34;

Özkul ve Dulupçu, 2007: 89; Şahin, 2009: 288), **kararlı hareket edendir** (Kaya, 2007: 46–47, Özkul ve Dulupçu, 2007: 89; Tekin, 2005: 47; Yurtseven, 2007: 67), **kendine güvenendir** (Kuvan, 2007: 34; Şahin, 2009: 288), **yaratıcıdır** (Şahin, 2009: 288).

Girişimciliğin öneminin artmasıyla girişimcilik eğitiminin de önemi artmıştır. Girişimcilik eğitimi ilk defa Myles Mace tarafından 1947 yılında ABD'de Harvard Business School'da ders olarak okutulmuş (Alberti vd. 2004: 5), 1970'li yıllarda girişimcilik dersleri yaygınlaştırılmış, 1993'ten sonrada 400'den fazla üniversitede girişimcilik dersleri okutmaya başlamıştır. 2000li yıllarda ise 200 e yakın üniversitede ders olarak okutulmuştur (Finkle vd. 2006: 184-206). Avrupa'daki birçok ülkede ise girişimcilik öğretimi eğitim programlarında yer almaktadır. Hatta bazı ülkelerin okullarında seçmeli veya zorunlu ders olarak okutulmaktadır (Cansız, 2007: 22). Aynı zamanda İsveç (Rasmussen ve Sorheim, 2005: 185-194), Danimarka (Danish Agency for Science, 2009: 13-20), Singapur ve İngiltere gibi ülkeler okullarında girişimcilik becerilerini kazandırmaya yönelik çalışmalar sürdürmektedir.

Türkiye'de ise 27 üniversitede girişimcilik dersi verilirken (Cansız, 2007: 22), 2004-2005 yılında ilköğretim sosyal bilgiler programında yapılan değişikliklerle “Girişimcilik” Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması hedeflenen beceriler arasında yerini almıştır. Bu bağlamda programda yer alan kazanım ve etkinlikler ile ders ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerle öğrencilere girişimciliğe ait bazı alt becerilerin kazandırılması hedeflenmiştir. Bu alt beceriler (MEB, 2005b: 45) şöyledir:

- Meslekleri ve çevresindeki iş yerlerini tanıma
- Çevresindeki veya tanınmış başarılı girişimcileri tanıma
- Kişilerin ekonomi içinde çalışan ve tüketici olarak oynadıkları rolleri keşfetme
- Eğitimin kendi gelecekleri üzerindeki önemli rolünü anlama
- Ekonominin temel kavramlarını edinme
- Girişimciliğin karşı karşıya olduğu zorlukları anlama
- Yenilikçi fikirler sunma ve ürünler tasarlayabilmedir.

1.5.4.9. Türkçeyi Doğru, Güzel Ve Etkili Kullanma Becerisi

Dil; “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşmadır” (TDK).

Dil, insanlar arasındaki en etkili iletişim aracıdır. Dil, toplumların var olma sebebi, kültürel mirasın en önemli taşıyıcısıdır (Çoşkun, 2005: 423).

İnsanlar her an konuştuklarını dillerini farklı faaliyetlerle zenginleştirmiş geliştirmiş kendinden sonra nesillere aktarmak için gayret sarf etmiştir. Çünkü bireylerin ve toplumların dünyası konuştukların dilin etkisiyle oluşmaktadır. Nitekim dil milletlerin kimliğinin özünü ifade eder, milletler onunla geleceklerini şekillendirir (Aktaş, 2010: 38).

Dilin doğru, güzel ve etkili kullanılması için ailelere, okullara, okul yönetimlerine ve öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Öğrencilerin anadillerini etkili, doğru ve güzel kullanabilmesi için ailelerin, öğretmenlerin ve okul yönetimin öğrenciye model olması gerekmektedir.

Öğrencilerin topluma uyumunun sorunsuz gerçekleşebilmesi öncelikle öğrencilerin konuştukları dili doğru, güzel ve etkili kullanmasına bağlıdır (Karadağ ve Çengelci, 2011: 50-51). Bu yüzden ilköğretimden itibaren öğrencilerde anadilini bilinçli kullanma farkındalığı oluşturulmalı ve etkili dil becerileri öğretilmelidir. (Kolaç, 2009: 596). Bunun için öncelikle öğrencilere etkili konuşma becerisinin alt becerileri olan anlama, anlatma (Hezen, 2009: 63), dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve sunu becerileri (MEB, 2005b: 45) öğrencilere kazandırılmalıdır. Bu becerileri kazanan öğrenciler Türkçeyi doğru, etkili ve güzel konuşacaktır.

Herhangi bir dili etkili konuşmak kişisel beceri gerektirir. Bu yüzden bir dili etkili ve doğru konuşmak dil bilgisi kurallarını öğrenmekle olmaz (Aktaş, 2010: 39). Bir dilin dil yapısını biliyor olmak o dili doğru ve etkili kullanmak için yeterli değildir (Aktaş, 2010: 39). Bu yüzden öğrencilere belli dil kalıp ve kurallarının yerine çağdaş dil eğitiminin ön gördüğü beceriler öğretilmelidir (Çoşkun, 2005: 424).

Bu bağlamda öğretmenler eğitim- öğretim süreci içerisinde öğrencilere etkili dil becerisi kazandırmak için sınıf içi ve sınıf dışında bol bol uygulamalı etkinlikler yaptırmalıdır. Bu etkinlikler (Kolaç, 2009: 597-598);

- Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine uygun olmalı
- Öğrencilerin ilgi ve beklentilerine uygun olmalı
- Öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gereksinimlerine uygun olmalı

- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaya teşvik etmeli
- Öğrencilerin anlama, anlatma, dinleme, konuşma, okuma, yazma ve görsel okuma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalı.
- Öğrencilerin yeni Türkçe kelimeler öğrenmesine yönelik olmalı
- Öğrencilerin konuştuklarını ve okuduklarını anlamaya yönelik olmalı.

1.5.4.10. Gözlem Becerisi

“Gözlem, herhangi bir nesne, olgu ya da olayı iyi kavramak için nesne, olgu ya da olayın her türlü belirti ya da koşullarını, bir plan çerçevesinde göz ya da görsel araçlar yoluyla oluş halinde evre evre incelemek ve izlemektir” (Binbaşıoğlu, 1994:123). Gözlem, duyu organları (görme, işitme, koklama, vs.) aracılığıyla herhangi bir olayı, belli bir hedef ve plan dahilinde analiz edip değerlendirmektir (Ünlü, 2011: 2158).

Bilimsel çalışma metotlarından bir olan “gözlem” Aristoteles (M.Ö. 384–322) döneminde var olmasına rağmen, gerek ortaçağdaki skolastik düşüncenin etkisi, gerek “duyularla” elde edilen bilgilerin yanlış olacağı anlayışı, doğada yaşan varlıklar ve olaylar üzerinde gözlem yapılmasını engellemiştir (Binbaşıoğlu, 1994: 124). Ancak 16. yüzyılda Robelas, 17. yüzyılda Çek eğitimci J.A Comenius ve İngiliz filozofu John Locke, 18. yüzyılda ise Cenevrelî filozof J.J. Rousseau ve eğitim reformcusu Pestolozzi’nin gayretleriyle eğitimde etkili bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Ballı, 2009: 59; Karakuş, 2009: 17).

Gözlem becerisi ancak okullarda verilecek kaliteli eğitimle öğrencilere kazandırılabilir. Bunun için öğrencilere okul dışında etkinlikler yaptırılarak öğrencinin dış dünyayı yakından tanınmasına fırsat verilmeli, sosyal hayatta meydana gelen olayların nedenlerinin doğrudan öğrenci tarafından tespit edilmesinin önü açılmalı, öğrencilerin bütün duyu organlarını kullanmasına olanak tanınmalıdır.

Öğrenciler etkili gözlem becerisine sahip olabilmek için öncelikle gözlem becerisinin alt becerilerine sahip olmalıdır. Bu alt beceriler (MEB, 2005b: 46):

“Çevresindeki olay ve olgulara dikkat etme, çevresindeki olay ve olguları algılama, çevresindeki olay ve olguları doğru ve tarafsız tanımlama, çevresindeki olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama, gözlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilme, olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilme, benzer ya da farklı yönlerini ortaya koyma, gözlediklerini kaydetme ve aktarma, gözlediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilme ve bağdaştırabilme, gözlediklerini araştırmalarda veri olarak veya gelecek ile ilgili planlamalar yapmak için kullanabilme, benzer olaylarla ilişkilendirme ve böyle bir olayla karşılaştığında ne yapması gerektiğine dair davranış geliştirmedir.”

Gözlem becerisi sayesinde; birey doğrudan doğruya bilgiye ulaşma imkânı bulur, inceleme ve araştırmaya ilişkin beceri kazanır (Doğanay, 1993: 127), merak duygusu kazanır, araştırma dürtüsü harekete geçer, olaylar arasındaki benzerlik ve farklılıkları fark ederek sınıflama becerisi kazanır (Tan ve Temiz, 2003: 92), yakın çevrelerini tanıma imkânı bulur, iyi bir gözlemci olur (Kemertaş, 2003: 174), aktif olarak araştırmaya katılmış olur, deneyim kazanır, yaparak yaşayarak öğrenme fırsatını yakalar.

1.5.4.11. Empati Becerisi

Empati kavramı ilk olarak 1897 yılında psikolog Theodor Lipps tarafından Almanca “Einfühlung” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır (Barret-Lennard, 1993’ten aktaran Taner Derman, 2013: 2). 1909 yılına gelindiğinde empati kavramı Edward B. Titchener tarafında Yunanca’daki “empathia” teriminden yararlanarak İngilizce’ye “empathy” olarak çevrilmiştir (Sülün, 2013: 47).

Empati, insanın kendisiyle, çevresiyle, yaşadığı toplumla ve dünyadaki insanlarla sağlıklı iletişim kurabilmesi için gerekli bir beceridir.

Yurt içi ve yurt dışından yapılan çalışmalarda araştırmacılar empati becerisine ilişkin farklı tanımlar ortaya koymuşlardır bu tanımlara göre empati; kişinin kendisini karşı tarafın yerine koyması ve böylece onun duygu, düşünce, tutum ve yaşantısını anlaması (Feshbach, 1999: 33, Eagle ve Wolitzky, 1999: 217), kendisini karşısındakinin durumunda hayal etme (Katman, 2010: 12), danışanın duygularının yoğunluğunu anlama ve algılama (İlgar ve İlgar, 2014: 54), muhatabın olaylar karşısında ne tür duygu yaşadığını anlama (Karahan ve Sardoğan, 2004: 81-82), muhatabın yerine kendini koyma ve muhatabın hislerinin nasıl olduğunu kavrama (Ernest, 1971: 460), kişinin kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması ve anlaşıldığını karşısındaki kişiye ifade etme (Dökmen, 2004: 135-137), karşıdaki kişiyle aynı şeyi yaşama, benzer şeyi hissetme (Omdahl, 1995: 13-35), kişilerin duygularını doğru bir şekilde tanımlayabilme (Carlozzi, 1983: 113-116), diğer kişinin duygusal deneyimine karşılık verebilme (Mehrabian ve Epstein, 1972: 525-543), başkasının iyiliğini düşünmek, hemhal olmak ve taraf olmak (Tarhan, 2011: 161) karşı tarafın referanslarıyla düşünme ve hissedebilme (Metin, 2011: 187) olarak ifade edilmiştir.

Öğrenciye kazandırılması gereken en temel becerilerden biri empatidir. Çünkü empati becerisini kazanan birey ailesini, arkadaşlarını, öğretmenini ve içinde bulunduğu toplumdaki insanları anlayabilir ve onlarla olumlu iletişime geçebilir. Nitekim empati eğitiminin de asıl amacı bireyde var olan empati becerisini ortaya çıkartıp geliştirmek ve bireylerin birbirleriyle kaliteli ve çatışmasız iletişim kurmalarını sağlamaktır (Yüksel, 2004: 344).

Öğrenciler etkili empati becerisine sahip olabilmek için öncelikle empati becerisinin alt becerilerine sahip olmalıdır. Bu alt beceriler (MEB, 5005b: 47);

- Kendini muhatabının yerine koyma,
- Olaylara muhatabın baktığı gibi bakma,
- Karşı tarafın duygu, tutum, yaşantı ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşıdakine onu anladığını gösterme,
- Çağın şartlarına uygun bir şekilde geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularının farkına varıp onları doğru anlamadır.

Empati becerisi sayesinde;

- Bireyde narsist duygular azalır, merhamet duygusu artar, iletişim becerisi gelişir (Dökmen, 2006: 146)
- Bireyde sosyalleşme başlar, fedakârlık duygusu gelişir (Omdal, 1995: 4-5),
- Birey bütün canlıları anlamaya başlar ve bireyde hoşgörü duygusu gelişir (Altun, 2006: 25),
- Bireyde uzlaşma, farkındalık, duygusallık, acıma duygusu, yardımlaşma, sorumluluk ve paylaşma gibi bir takım beceriler gelişir (Alçay, 2009: 61),
- Bireyin arkadaşlık ilişkileri pozitif yönde gelişir (Gültaş, 2007: 25),
- Birey çevresiyle temelleri sağlam olan ilişkiler kurar, psikolojik yönden iyileşme gösterir (Çetin, 2008: 15) yakın ve samimi ilişkiler kurar çevresi tarafından benimsenen sevilen kişi olur, içsel bir bakış açısı kazanır (Metin, 2011: 181-182).

1.5.4.12. Sosyal Katılım Becerisi

İçinde yer aldığı toplumu farklı yönleriyle tanıyıp gözlemleyemeyen, toplumsal sorunlara karşı ilgisiz olan, topluma yabancılaşmış ve kendini toplumdan dışlanmış olarak gören bireylerin sosyal sorumluluk duygusu ve sosyal katılım becerisi kazanması çok zordur (Küçüköğlü, Coşkun, 2012: 92-93).

Şüphesiz ki her toplumun öncelikli hedeflerinden biri, öğrencilere yaşadıkları toplumla alakalı bilgi ve beceriler öğretmek, bireyin kendisine, çevresine ve dünyaya katkıda bulunmasını sağlamak ve bireye sosyal katılım becerisi kazandırmaktır.

Bu bağlamda sosyal bilgiler programı sosyal katılım becerisi ile okul hayatları boyunca bilimsel, sosyal, kültürel alanlar ile sanat ve spor alanlarında okul içi ve dışı etkinliklerde bulunan, kendine güvenen ve topluma ve insanlığa karşı sorumluluk duyan, toplumsal meselelere ilgi duyan etkin ve aktif bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Sosyal bilgiler programı bu amaçtan hareketle öğrencilere (MEB, 2005b: 7):

“İnsan haklarına ve demokrasi ilkelerine saygı duyabilme, kendini tanıyabilme, bireysel hedeflerini belirleyebilme, yeteneklerini geliştirebilme, bunları kendisinin ve toplumun yararına kullanabilme, kendine ve çevresindekilere güven duyabilme, planlı çalışma alışkanlığı edinebilme, serbest zamanlarını etkin ve verimli değerlendirebilme, girişimci olabilme ve bunu başarı ile sürdürebilme, yeni durum ve ortamlara uyabilme, bireysel farklılıklara saygılı olabilme; farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerleri hoşgörü ile karşılayabilme, aldığı görevi istekle yapabilme, sorumluluk alabilme, bireysel olarak veya başkalarıyla iş birliği içinde çevresindeki toplumsal sorunlarla ilgilenebilme ve bunların çözümüne katkı sağlayacak nitelikte projeler geliştirebilme ve uygulayabilme, gruba yapılan görevleri tamamlamak için istekle çalışabilme ve gruba karşı sorumluluk duyabilme gibi tutum, davranış ve becerileri kazandırılmaya çalışılır”

Öğrencilerin sosyal katılım becerisi kazanması için öncelikle; içinde yaşadıkları toplumu tüm yönüyle tanımalı, sosyal yaşamın içinde yer almalı, toplumsal olaylara ilgi duymalı, çevreye, doğaya, insana ve topluma duyarlı olmalı, toplumda meydana gelen olası olaylara canlı şahitlik ederek sorunların farkına varmalı, toplumun sorunlarına çözüm üretmek için toplumsal projelerde gönüllü olarak yer almalı aynı zamanda toplumun sorunlarına hızlı ve pratik çözümler bulacak toplumsal kurum ve kuruluşları ile iş birliği içinde olmalıdır (MEB, 2005b: 58).

Öğrencilerin sosyal katılım becerilerinin geliştirilmesi için öğretmenlere ve okul yönetimine büyük görev düşmektedir. Bu bağlamda öğretmenler öğrencileri; eğitsel, sosyal, spor ve eğlence içerikli faaliyetlere teşvik etmeli, önemli gün ve haftalarda öğrencilerin seviyelerine uygun işler vermeli, derslerde öğrenciler toplumsal sorunlarla yüz yüze getirilmeli, öğrenciler çevresindeki özel, gönüllü veya resmî kurumlarda gönüllü olarak çalışmaya teşvik edilmeli, iyi ve topluma faydalı vatandaş olma noktasında öğrencilere bilinç kazandırılmalı, öğrencilerin toplumun ve okul yarınına gösteri, defile, kermes ve sergi gibi etkinlikler planlamasına fırsat tanınmalıdır (MEB, 2013: 5).

1.5.4.13. Zaman Ve Kronolojiyi Algılama Becerisi

Zaman, “olayların geçmişten bugüne gelip, geleceğe doğru birbirini takip eden kesintisiz bir süreci (Smith, 1998: 24) insan yaşamının yerine göre uzun ya da kısa süreli, yinelenmesi olanaksız, başlangıcı ve sonu belli, saatle ölçülebilen bir bölümüdür" (Tezcan, 1982: 7). Kronoloji ise geçmişte yaşanmış olayların önem sırasına göre şimdiye ve geleceğe aktarılmasını sağlayan zaman bilimidir.

Dün, yüzyıl ve dönem gibi kavramları içinde barındıran zaman kavramı (Preston ve Herman, 1974: 318) soyut olduğu için çocuklar tarafından hemen kavranıp öğrenilememekte (Sarı, 2009: 131) zaman kavramının tam olarak anlaşılıp zihinde yer alması yetişkinlik döneminde ancak gerçekleşmektedir (Naylor ve Diem, 1987: 305). Nitekim zihinsel bir olgu olan zaman ve kronoloji farkındalığı çocuklarda hemen yer bulmaz çocuklarda bu farkındalığın meydana gelmesi için uzun bir zaman dilimine ihtiyaç vardır. Bu nedenle zaman ve kronoloji kavramı erken çocukluk dönemlerinden itibaren çocuklara öğretilmelidir (Şimşek, 2012: 95). Nitekim birçok araştırmacı çocuklarda zaman algısı gelişimin 5-12 yaş arasında gelişme gösterdiğini belirtmektedir (Friedman 1991: 140). Bu yüzden çocukların erken yaşlarda zaman ve kronoloji kavramı hakkında bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ABD ve İngiltere gibi gelişmiş birçok ülke eğitim programlarını çocukların zaman ve kronoloji algısındaki zihinsel gelişimi göz önünde bulundurarak hazırlamaktadır (Safran ve Şimşek, 2009: 543).

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi içinde yer alan tarih konularını geçmiş, gelecek ve bugün anlamında öğrenebilmesi içi öncelikle zaman ve kronoloji algısı becerisinin alt becerilerine sahip olması gerekmektedir.

Bu alt beceriler (MEB, 2005b: 46):

- Takvim bilgisi edinme
- Zamanları ayırt etme (geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman)
- Zaman ifadelerini doğru kullanma
- Zaman şeridindeki veriyi yorumlama
- Zaman şeridi oluşturma
- Kronolojik sıralama yapma
- Yerleştirme, sıralama, konumlandırma, tarihlendirme, mesafelendirme ve eşzamanlılıktır.

Bu becerilerin öğrenciye kazandırılabilmesi için öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Öğretmenler zaman ve kronoloji kavramlarını öğretirken; öncelikle öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini göz önünde bulundurmalı, saat kullanılarak öğrencilere zaman söyletme somut olarak yaptırılmalı, öğrencilerin öğleden önce ve öğleden sonra arasındaki farkı öğrenmesi sağlanmalı, öğrencilere okul içinde ve okul dışında farklı etkinlikler yaptırılarak öğrencilere bir gün önce, bir gün sonra, dün, hafta, ay, yıl, yüzyıl, asır, çeyrek asır, binyıl, zaman, kronoloji, dönem, süreklilik, M.Ö., M.S., İ.Ö., İ.S., gibi tamamlayıcı, teknik ve kavramsal kelimeler öğretilmeli, öğrencilere ailelerine ait soyağacı hazırlattırılarak zaman ve kronoloji kavramlarına dair deneyim kazanmaları sağlanmalıdır (Demircioğlu ve Akengin, 2012: 193; Naylor ve Diem, 1987: 305-306; Parker, 2005: 121; Preston ve Herman, 1974: 318; Sarı, 2009: 134; Şimşek, 2006: 104).

1.5.4.14. Değişim Ve Sürekliliği Algılama Becerisi

Değişim, “bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü (TDK, 1988: 486), bir halden başka bir hale ya da önceki durum veya davranışta farklılaşma (Kızılçelik ve Erjen, 1996: 140) ya da bir bütünün öğelerinde, öğeler arasındaki ilişkilerin yapısında daha önceki durumlara göre farklılıkların (Güvenç, 1976: 197) meydana gelmesi durumudur. Süreklilik ise, “sürekli olma, kesintisiz olarak sürüp gitmenin beraberinde getirdiği devamlılık durumudur (Eren vd. 1988: 1356).

İlgili literatür incelendiğinde değişimin farklı disiplinler tarafından “fiziksel değişme, kimyasal değişme, kültürel değişme, teknolojik değişme, ekonomik değişme gibi sınıflandırılması yapılırken, değişimin nicel ve nitel olması durumuna göre de bireysel değişme, grup değişmesi, kurumsal değişme veya örgütsel değişme” (Erol, 2011: 111) olarak da sınıflandırılması yapılmıştır. Aynı zamanda geçmişten günümüze değişim kavramının yerine “yenileşme”, “gelişme”, “reform”, “modernleşme” ve “çağdaşlaşma” (Erol, 2011: 114) gibi terimler kullanılmaktadır.

Değişim ve süreklilik hayatın kaçınılmaz bir gerçeğidir (Erdoğan, 2012: 2). Geçmişten günümüze var olma mücadelesi vererek hayatta kalan toplumların konuştukları dilde, inançlarında, değerlerinde, gelenek ve göreneklerinde, yaşam biçimlerini oluşturan kültürlerinde, iş, aile, hukuk, din ve eğitim gibi kurumlarında, devlet, hükümet ve yerel yönetim gibi yönetimlerinde, nüfuslarında, ülkelerinin sınırlarında, ticaret yaptıkları ülkelerde, iletişime geçmek için kullandıkları teknolojilerde, giyimlerinde, barınmak için kullandıkları evlerinin mimarilerinde, sanat anlayışlarında ve ulaşım için geliştirdikleri araçlarında büyük bir değişim ve süreklilik meydana gelmiştir (Erol, 2011: 116).

Değişim ve süreklilik yaşamın, toplumun ve dünyanın kaçınılmaz bir gerçeği olduğunu göre, bireylerin çevrelerinde, toplumlarında ve dünyada zamanla oluşan değişim ve süreklilikleri anlamaları, geçmiş bugün ve gelecek bağlamında ona ayak uydurmaları hayatlarını sürdürebilmeleri için bir gerekliliktir (Erdoğan, 2012: 2; Demirtaş, 2012: 19).

Bireylerin değişim ve süreklilik becerilerini kazanabilmesi için öncelikle değişim ve süreklilik becerisinin alt becerileri kazanması gerekmektedir bu alt beceriler (MEB, 2005b: 46);

- Benzerlik ve farklılıkları bulma
- Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama
- Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme
- Geçmişteki problemleri ve nedenlerini tanıma
- Tarihsel bir problemin çözümüne alternatif çözümler bulmadır

Değişim ve süreklilik becerisini öğrenciye kazandırılması için sınıf iç etkinlikler düzenlemelidir. Bu etkinlikler öğrencileri etkin, aktif ve üretken kılacak onların yaparak yaşayarak öğrenmesine fırsat tanıyacak stratejilerle yapılmalıdır. Haydn ve arkadaşlarına göre bu stratejiler (Haydn, 1997: 107-11);

- Değişimle ilgili Yaratıcı Zaman Çizelgeleri, Zaman Çizgileri, Zaman Diyagramları ve Zaman Grafiklerini Kullanma
- Öğrencileri Öğretimi Yapılan Konular Hakkında Farklı Düşünmeye Teşvik Etmek
- Öğrencileri Öğretimi Yapılan Konular Hakkında Farklı Düşünmeye Teşvik Etme
- Karşılaştırmalı Alıştırmalar Yaptırma
- Bir Çatı Üzerinde Durma
- Hipoteze Dayalı Sorular Kullanma

- Sıralama Etkinlikleri Yapma
- Tartışma Etkinlikleri Yapma
- Yanlış Anlamayı Belirlemedir.

1.5.4.15. Mekânı Algılama Becerisi

Mekân, “insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemleri sürdürebilmesine elverişli olan boşluk, varlıkların birbirine göre olan konumlarının kurduğu ilişkiler bütünü, çevrenin yaşanan, algılanan çok boyutlu bir görünümüdür” (Hasol, 2002: 410). Mekân algısı ise “mekân ilişkilerinin, varlığının ve yapısının içsel ya da bilişsel tasviri ve kavranması; diğer bir deyişle, düşüncedeki mekânın benimsenmiş yansıması ve tekrar yapılandırılmasıdır” (Hart ve Moore, 1973’ten aktaran Öcal, 2007: 16). Köşker’e göre (2012) ise mekânsal biliş, bireyin çevrede yaşamla birlikte, edindiği tecrübeleri, bilgi ve becerileri zihninde kodlaması, farklı çevrelerde zihnindeki bu bilgi ve becerileri kullanabilmesi süreci mekânı tanıma, bilme ve zihinde oluşturma eylemidir (Köşker, 2012: 162).

İnsanlar hayata gözlerini açtıkları andan itibaren mekân ile etkileşim halindedir (Köşker, 2012: 162). Bu yüzden insanlar sürekli etkileşim halinde oldukları mekânı tanıma ve o mekâna uygun eylemler geliştirmek zorundadır. Nitekim her birey yaşadığı yeri, mekânı ve çevreyi tanımak, bu yer ve mekânların matematiksel ve özel niteliklerini hakkında bilgi sahibi olmak ister (Öcal, 2011: 62). Çünkü bireyin yaşadığı mekân hakkında nitelikli bilgi sahibi olması bireyin içinde yaşadığı mekâna hızlı uyum sağlamasını için gereklidir (Köşker, 2012: 162). *“İnsan bir birey olarak dünyaya gelmiş ve ona bu bireysellik bağlamında bir yaşam biçimi sunulmuştur. Bununla birlikte insan, toplumsallaşmak, çevresi, kültürü ve çağı ile bütünleşmek dürtüsünü taşıyan dinamik bir varlıktır. Bu çerçevede içerisinde, insanın toplumsal bir varlık olarak kendisini ifade edeceği, iletişim içerisine gireceği çevresi mekândır”* (Fueg, 1981’den aktaran Öktem, 2007: 85).

İnsanlar doğdukları andan itibaren çevrelerini gözlemleyerek dünyayı öğrenir ve içinde yer aldığı mekânın şartlarına uygun yaşam stilleri oluştururlar. Bu yüzden mekânı algılama becerisi bireylerin öncelikli kazanması gereken becerilerden biridir ve önemi yadsınamaz (Ertuğrul, 2008: 25).

Bireyin sağlıklı bir mekânı algılama becerisine sahip olabilmesi için öncelikle mekânı algılama becerisinin alt becerileri kazanması gerekmektedir.

Bu alt beceriler (MEB, 2005b: 46);

- Uzay ilişkilerini görebilme
- Bir cismin uzayda ya da bir şeklin kâğıt üzerindeki biçimini, zihninde canlandırma
- Bir şekli üç boyutlu görebilme
- Bir alanı, krokiyi, sokağı veya binayı zihninde canlandırabilme
- Harita, plan, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlama ve
- Küre kullanmadır.

“Mekânsal bilginin insanlara kazandırılmasında, çok farklı yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Çevreyle doğrudan etkileşim, haritalar, film ve animasyonlar ile mekânsal dil bu yollardan bazılarıdır” (Montello ve Freunschuh, 1995’den aktaran Öcal, 2008: 381).

Mekânı algılama becerisi gelişmiş bir birey; mekânla ilgili çizimleri iyi okuyabilir, mekâna ait bilgileri kullanarak kâğıt üzerinde çeşitli çizimler yapabilir ve bir yeri, kâğıt üzerine çizilmiş hâli ile karşılaştırabilir.

Haritada yer alan sembolleri anlayıp yorumlayabilir, haritada üzerindeki ölçeklerin büyüklüğünün ve küçüklüğünün ne anlama geldiğini söyleyebilir, ülkesinin matematik ve özel konumları hakkında bilgi verebilir, yön tariflerini doğru şekilde ifade edebilir, kirlilik, küresel ısınma, buzulların erimesi gibi sorunlara karşı bilinçli çevreye karşı duyarlı olur, varlıklar arasındaki ilişkiyi daha kolay kavrayabilir; buna bağlı olarak da coğrafi kavramları algılaması, bunlar arasındaki ilişkilerle, bunların sebep ve sonuçlarını açıklayabilir (Ünal, 2012: 63; Ertuğrul, 2008: 25).

1.6. Etkinlik

Etkinlikler, öğrencilere bir takım beceriler kazandırılmaya çalışılan eğitsel faaliyetlerdir. Etkinlikler kimi zaman sınıf içerisinde öğretmenler tarafından kimi zaman ise sınıf dışında öğrenciler tarafından gerçekleştirilen eğitsel çalışmalardır.

Öğretim programında ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler birkaç beceriyi kazandırmaya yönelik olabileceği gibi tek beceriyi kazandırmaya yönelik de olabilir.

Sosyal Bilgiler Programında ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin amacı öğrencilere eleştirel, yaratıcı, iletişim, araştırma, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, gözlem, mekânı algılama, sosyal katılım, empati, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama gibi becerileri kazandırmak ve öğrencilerde var olan becerileri geliştirmektir.

Sosyal bilgiler programında ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan beceriler öğrencilerin ilgisini çekmeli, öğrencinin motivasyonunu artırmalı (Batdı, 2014: 41), öğrenciyi araştırmaya ve keşfetmeye yöneltmeli (Karabağ, 2006: 65), programda kazandırılması hedeflenen becerileri kazandırmaya yönelik olmalı, öğrencilerin seviyesine uygun, yeterli sayıda ve programdaki kazanımlara uygun olmalıdır (Hallaç, 2011: 86).

1.7. Öğrenci Çalışma Kitabı

Öğrenci çalışma kitapları, öğrencilere birtakım bilgi ve becerileri kazandıracak etkinlikleri, görsel resimleri, ödevleri ve çalışma sorularını içinde barındıran, öğrencileri sınıf dışında aktif tutmaya çalışan, der konularının pekişmesini sağlayan yardımcı kitaplardır.

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği göre;

“Öğrenci çalışma kitabı: İlgili öğretim programlarında yer alan kazanım ve açıklamalar doğrultusunda dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak, öğrencilere yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan yaprakları ayrı ayrı da kullanılabilen basılı eser ile üniteleri görsel ve işitsel yönden destekleyen kaset, disket, CD gibi elektronik kayıt ortamlarını kapsayan eserdir” (MEB, 2009).

Ders kitapları gibi yapılandırılmış ve ders konularına paralel olarak hazırlanmış öğrenci çalışma kitapları, öğretim programında yer alan kazanım ve becerileri öğrenciye kazandırarak öğrencilerin öğretim programının hedefleri doğrultusunda yetişmesini sağlar.

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin 9. Maddesine göre eğitim öğretim süreci içerisinde kullanılacak olan öğrenci çalışma kitaplarının bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler şöyledir (MEB, 2009):

- *“Öğretim programlarında yer alan amaçlar doğrultusunda öğrencilere bilgi ve beceri kazandırılmasında yardımcı olacak ve öğrenmeyi pekiştirecek unsurlara yer verilir. Öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla öğrencinin ilgisini çekecek çeşitli örneklerle yer verilir.*

- Konularla ilgili öğrenmeyi destekleyici ve günlük hayatla ilgisini kurabileceği çalışmalara ağırlık verilir.
- Dersin özelliğine göre her konu işlendikten sonra o konuda amaçlanan bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılıp kazandırılmadığını ölçen çalışmalara ve değerlendirmelere yer verilir.
- Konular, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak ve ilgisini çekecek grafik, şekil, resim, fotoğraf, harita, karikatür gibi görsel öğelerle desteklenir.
- Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmede yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, işlenen konular ve ünitelerle ilgili elektronik posta adresleri ve okuma kaynaklarına yer verilir.
- Dersin özelliğine göre uygulama ve işlem sonucunun yazılacağı çizelgelere, bilgi ve veri tablolarına, şekil, grafik, kroki, şablon, harita, plan, resim, levha, fotoğraf ve benzeri öğretime yardımcı unsurlara; bazı ünite konularında kullanılmak üzere ek olarak video kaseti, ses kaseti, slayt, CD, DVD, VCD, disket ve benzeri öğretimi destekleyici materyallere yer verilebilir.
- Dersin özelliğine göre soru-cevap, doğru-yanlış, çoktan seçmeli, eşleştirme, boşluk doldurma, bireysel ve grup çalışmaları, canlandırma, tablo tamamlama, cümle tamamlama gibi yöntem, teknik ve etkinliklere de yer verilir.
- Dersin özelliğine göre inceleme, gezi, gözlem, deney ve uygulamalarla ilgili yapılacak ön hazırlıklara, alınacak sağlık ve güvenlik tedbirlerine, izlenecek 30 iş ve işlem basamaklarına, zaman ve malzeme tasarrufu bakımından uyarılara, her işlem basamağında öğrencilerle öğretmenin kuracağı iletişime, sonuca ulaşmak açısından önemli yönlendirici tedbirlere ve hangi unsurların özellikle irdeleneceğiyle ilgili bilgilere yer verilir” (MEB, 2009).

Sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarında öğrencilerin dikkatini çekecek öğrenciyi derisin içinde veya dersin dışında aktif tutacak etkinlikler mevcuttur. Bu etkinlikler;

a) “Öykü, şiir, slogan yazma, ana fikir bulma b) Sınıflama, listeleme, eşleştirme, çıkarımda bulunma c) Benzerlik ve farklılıkları ortaya koyma d) Karşılaştırmalar yapma e) Neden sonuç ilişkilerini belirleme, ilişkiler kurma f) Önem sırasına koyma, sıralama g) Fotoğraf ve resimleri yorumlama h) Fotoğraf ve resimlerdeki değişim ve sürekliliği görmek i) Tablo, grafik, diyagram, kavram haritası oluşturma j) Tablo, grafik, diyagram, kavram haritasını yorumlama k) Düşüncesini, değer yargısını, varsayımını ifade etme l) Poster, resim, ayırmaç (logo) çizme m) Not alma, özetleme boşluk-bulmaca doldurma n) Proje hazırlama, rapor yazma o) Örnek olay inceleme p) Gazete inceleme, gazete haberi yazmadır” (Kabapınar, 2009: 388-389).

Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan bu etkinlikler (Doğan, 2014: 73-74);

- Öğrencilerin konuları bireysel olarak tekrar etmesine fırsat tanır,
- Öğrencilerin grup çalışması yapmasına olanak sağlar, öğrencilerin işbirliği içinde çalışmasına zemin hazırlar, kavram yanlışlarını ortaya çıkararak öğrencinin kendisini değerlendirmesine imkân tanır,
- Öğrencilerin kendi eksik ve yanlış öğrenmelerini görmesini sağlar.

1.8. İlgili Araştırmalar

Ball, Mann ve Stamm (1994).“Decision-MakingAbilities Of Intellectually Gifted And Non-Gifted Children” (Üstün Zekâlı Ve Üstün Zekâlı Olmayan Çocukların Karar Verme Becerileri) isimli araştırmada yaşları 12 ile15 arasında olan üstün zekâlı çocukların karar verme becerilerini araştırmanın incelemiştir. Araştırmaya 61 üstün zekâlı çocuk katılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgu ve sonuçlar,üstün zekâlı çocukların karar verme becerilerini normal çocuklardan daha etkili kullandıklarını ortaya çıkarmıştır.

Quintero, (1996). “Çocuklardaki Coğrafi Mekân Kavramlarını Anlama” isimli araştırmasında çocukların kendi çevrelerini anlamalarını incelemiştir. Araştırma İlköğretim 3. Sınıfta öğrenim gören 6 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veriler genişletilmiş klinik görüşme metodu ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda öğretmenler yakın çevreleri ile ilgili etkinliklerde öğrencilerini incelemeye ve keşfetmeye yönlendirmenin yararlı olacağını belirtmişlerdir.

Raina, (1996) araştırmasında erkek ve kız çocuklarının yaratıcılıklarının ne düzeyde olduğunu incelemiştir. Araştırma 180 Hintli çocuk üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarına “Torrance Yaratıcı Düşünme Testi” uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde, uygulanan testin tüm alt boyutlarında erkeklerin kızlardan yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Yine erkek çocuklarının özel bölümlerdeki farklı testlerde de kız çocuklarına göre yüksek puan aldıkları ifade edilmiştir. Erkek çocukların kız çocuklarına oranla daha yüksek puan almalarına neden olarak erkek çocukların yaratıcı davranışlarının yaşadıkları toplumlar tarafından takdir edilmelerine bağlanmıştır (Raina 1996’dan aktaran Davaslıgil, 1994).

D’Zurilla, Olivares ve Kant (1998) “Age and Gender Differences in Social Problem-Solving Ability” isimli çalışmasında yaş ve cinsiyet farklılıklarının problem çözmedeki durumunu incelenmiştir. Çalışmasının sonucunda problem çözme becerisinde cinsiyet açısından önemli bir farklılık gözlenmemiştir. Problem çözme becerisinin yaş yönüne bakan kısmında ise yaşın ilerlemesiyle birlikte problem çözme becerilerinin daha arttığı gözlemlenmiştir.

Onwuegbuzie, (2001) çalışmasın da yüksek lisans ve doktora öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri arasında önemli bir farklılık olup olmadığı araştırmıştır. Çalışmaya 101 yüksek lisan ve 19 doktora öğrencisi katılmıştır.

Çalışmada katılımcılara “Kaliforniya Eleştirel Düşünme Becerileri Testi” uygulanmıştır. Uygulama sonrasında elde edilen bulgu ve sonuçlara göre doktora öğrencilerin test puanlarının ile yüksek lisans öğrencilerin test puanları arasında önemli ve anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir.

Ülkü Kan, (2006) “Yeni İlköğretim Programında Öngörülen Temel Becerileri Kazanmada Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe Derslerinin Etkilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği)” isimli çalışmayla öğrenci görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Betimsel metotla çalışılan bu araştırmanın evrenini Diyarbakır ilindeki beş ilköğretim okulundaki 600 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Ölçeği ve Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın geçerlik ve güvenirlik analizi 194 öğrenci üzerinden sağlanmıştır. Araştırma bulgularına göre; Sosyal Bilgiler ve Türkçe dersi öğretim programlarının 8 ortak beceriyi kazandırmada başarılı olduğu ifade edilmiştir.

Hotaman, (2006) 2005-2006 yılında uygulanmaya konulan “İlköğretim Programının Kazandırmayı Öngördüğü Temel Becerileri Öğretmen, Veli ve Öğrenci Algıları Doğrultusunda Değerlendirilme”yi amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini 2006-2007 eğitim-öğretim yılında İstanbul İli Avcılar, Bakırköy ve Şişli ilçelerinde bulunan 18 ilköğretim okulu ve bu okulların 4. ve 5. sınıflarında okuyan 527 öğrenci, bu öğrencilerin bire bir velileri (527) ile 4. ve 5. sınıfı okutan 148 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak 40 maddeden oluşan 5’li likert tipi ölçek kullanılmıştır.

Özatalay, (2007) “İlköğretim I. Kademe Türkçe Öğretim Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Temel Becerilerin Ders Kitaplarında Kullanılmasına İlişkin Durum Çalışması”nda ders kitaplarının becerileri kazandırmada ne düzeyde etkili olduğunu, sınıf düzeyine göre hangi becerilere daha çok yer verildiğini ve yine hangi yayınevlerinin hangi becerileri daha çok ön plana çıkardığını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kontrol listesi kullanılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre; kitapların öğrenciye kazandırması hedeflenen becerilere yeterli düzeyde yer vermediği belirtilmiştir.

Hezen, (2009). Yüksek lisans çalışmasında “İlköğretim 1-5. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzunun Öğeleri Öğretim Programı Ve Kılavuzunda Yer Alan Temel Becerileri Geliştirmeye Uygunluğu”nu incelemiştir.

Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler doküman incelemesinden elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak ölçek geliştirilmiş ve bu ölçek 5 uzman görüşüyle şekillendirilmiştir. Araştırma sonucuna göre elde edilen bulgulara göre; en fazla eleştirel düşünme becerisine en az girişimcilik becerisine yer verildiği belirtilmiş, tüm sınıflar düzeyinde ise en fazla beceriler 4. sınıfta en az beceriler 1.sınıf düzeyinde yer verildiği ifade edilmiştir.

Hayırsever (2010) de “Sosyal Bilgiler Ders, Öğretmen Kılavuz Ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Temel Beceriler Açısından Değerlendirilmesi” isimli çalışmasında5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders, Öğretmen Kılavuz ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan temel becerilere uygunluğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada nitel ve nicel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Araştırma evreninin nicel boyutunu 132 5.sınıf öğretmeni, nitel boyutunu da 5.sınıf öğretmenleri ve 5.sınıf öğrenci velileri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda 12 öğretmen ve 32 veli ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket, gözlem formu ve görüşme formları kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre; Sosyal Bilgiler ders, öğretmen kılavuz ve öğrenci çalışma kitaplarının Sosyal Bilgiler Programında yer alan becerileri kazandırmada yeterli olmadığı ifade edilmiştir.

Semerci ve Yanpar Yelken (2010) de “İlköğretim Programlarındaki Ortak Temel Becerilere İlişkin Öğretmen Görüşleri (Elazığ İli Örneği)” isimli çalışmasıyla öğretmen görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma gurubu Elazığ ili Merkez ilçesine bağlı ilköğretim okullarında çalışan 1104 sınıf öğretmeninden meydana gelmektedir. Araştırmanın örneklemini çalışmaya katılan 1104 öğretmeni içinden random olarak seçilen 506 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre; Eleştirel düşünme becerisinin Türkçe dersinde, Hayat Bilgisi dersinde ve Sosyal bilgiler dersinde geliştirilebileceği ifade edilmiştir.

Çelikkaya da (2011). “Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Becerilerin Kazandırılma Düzeyi: Öğretmen Görüşleri” isimli çalışmasında Sosyal Bilgiler programda yer alan becerilerin kazandırılma düzeyine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Araştırmada yöntem olarak tarama modelini kullanmıştır. Araştırmanın evrenini Kırşehir il merkezindeki ilköğretim okullarında görev yapan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışmada “Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Becerilerin Kazandırılma Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri Anket Formu” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışma verilerinin analizi aşamasında, “öğretmenlerin görüşleri frekans, yüzde ve aritmetik ortalamalar” ifade edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ortaya koyduğu sonuca göre; Sosyal Bilgiler programında yer alan beceriler kısmen kazandırılırken, bazı beceriler ise çok düzeyde kazandırmaktadır.

Gelen, (2011) “Sosyal Bilgiler Programındaki Düşünme ile İlgili Bazı Ortak Becerilerin Kazanılma Düzeyinin Belirlenmesi” konulu çalışmasını, “öğrencilerin 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde düşünme becerilerini kazanma düzeylerini belirlemek ve ilgili dersi veren öğretmenlerin öğrencilerinin bu becerileri ne düzeyde kazandığı ile ilgili görüşlerini” belirlemek amacıyla yapmıştır. Çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Hatay ilinin çeşitli okullarından rastgele olarak seçilen 227 6. sınıf öğrencisi ile 121 4. ve 5. Sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak (Cr.α: .86) anketi ve (Cr.α: .91) anketi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda araştırmaya katılan öğretmenler; “belirtilen düşünme becerilerinin öğrencilere kazandırılmasında kendilerini yeterli bulurken, öğrenciler bu becerileri kazanmada kendilerini yeterli bulmamışlardır.”

Mutluer, (2013) “Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri (İzmir Menemen Örneği)” isimli nitel çalışmada Sosyal Bilgiler Programlarında kazandırılması hedeflenen becerilere ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini İzmir ili Menemen ilçesinde görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre; araştırmaya katılan öğretmenler sosyal bilgiler dersinin bilgi temelli bir ders olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan beceriler ve bu becerilerin öğretimi hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları ifade edilmiştir.

Yaşar da (2013) “Ortaokul (5, 6, 7 ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarının temel beceriler açısından incelenmesi” konulu çalışmasında temel becerilerin Türkçe ders kitaplarında hangi düzeyde yer aldığını belirlemeyi ve temel becerilerin Türkçe ders kitaplarına ne düzeyde yer aldığını Türkçe öğretmenleriyle görüşerek değerlendirilmeyi amaçlamıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 231 maddeden oluşan ölçek ve 9 soruda oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre; en fazla Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin ders kitaplarında yer aldığı, en az yer alan becerinin ise metinler arası okuma becerisinin olduğu, temel becerilerin sınıf düzeyine göre farklılık göstermediği belirtilmiştir. Öğretmenler, Türkçe ders kitapları aracılığıyla öğrencilere kazandırılmaya çalışılan temel becerinin Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, araştırma, iletişim, yaratıcı düşünme, metinler arası okuma becerilerinin olduğunu söylemişlerdir.

Bulut ve Taşkiran da (2014) “Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Kazanımların Zihinsel Beceriler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmaları ile programda yer alan zihinsel becerileri incelemeyi hedeflemişlerdir. Bu doğrultuda çalışmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programı kullanılırken, veri analizi için programda yer alan kazanım ve beceriler kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; ilköğretim temel becerilerinden “bilgi teknolojilerini kullanma” ve “Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine ilişkin kazanımın olmadığı belirtilmiş; ancak 22 kazanımın “araştırma ve eleştirel düşünme becerisi” ile ilgili olduğu gözlenmiştir.

Doğan’ın (2014) çalışmasında “İlkokul Programında Yer Alan Ortak Temel Becerilerin Öğrenci Çalışma Kitaplarında Bulunan Etkinliklerde Yer Alma Düzeyleri”nin incelenmesi amaçlamıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama amacıyla ortak temel beceriler kontrol listesi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan Milli Eğitim ve özel yayın evlerine ait öğrenci çalışma kitapları doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre öğrenci çalışma kitaplarında en fazla eleştirel düşünme becerisinin yer aldığı belirtilmiş, Girişimcilik ve “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerilerinin ise öğrenci çalışma kitaplarında yeterli düzeyde yer almadığı ifade edilmiştir.

Hayırsever ve Kısakürek de (2014) “Sosyal Bilgiler Ders Kitabının, İlköğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Beceriler Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmalarında Sosyal Bilgiler ders kitabının, İlköğretim Programında yer alan temel beceriler ve Sosyal Bilgiler dersine özgü alan becerilerini kazandırma konusundaki yeterliliğini, öğretmen görüşleri doğrultusunda açıklamayı hedeflemişlerdir. Çalışma da betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini nicel boyutta Ankara ili merkez ilçelerinden 75 ilköğretim okulundan 132 5. sınıf öğretmeni oluştururken, nitel boyutta 12 öğretmen bulunmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket ve yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışmanın nicel boyutunda elde edilen sonucuna göre; “Öğretmenler, Sosyal Bilgiler ders kitabının, eleştirel düşünme, araştırma ve iletişim becerilerini öğrencilere kazandırma konusunda kısmen yeterli olduğunu, buna karşın sosyal katılım, değişim ve sürekliliği algılama becerilerinin yeterli olmadığını” ifade etmişlerdir. Araştırmanın nitel boyutunda elde edilen sonuçlara göre ise “öğretmenlerin çoğunluğun, hem temel hem de alan becerilerinin kazandırılmasında ders kitabının yeterli olmadığını” belirtmişlerdir.

Temizkan da (2014) “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Temel Beceriler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında Türkçe ders kitaplarının 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda kazandırılması hedeflenen temel becerileri değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışma betimsel bir çalışmadır. Çalışmanın evrenini Hatay ili merkezindeki 5. 6. 7. ve 8. sınıf ortaokullarında okutulmakta olan Türkçe kitapları oluşturmaktadır. Çalışmanın veri toplama aracı “2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki Temel Beceriler ve Alt Beceriler ölçeğidir”. Veri analizi olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; Türkçe ders kitaplarının temel beceriler açısından yeterli olmadığı belirtilmiştir.

Uysal da (2014) “Ortaöğretim Türk edebiyatı ders kitaplarının temel beceriler açısından incelenmesi” isimli çalışmasında 9., 10., 11. ve 12. sınıf Türk Edebiyatı ders kitaplarında yer alan, (eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme, iletişim kurma, araştırma, yaratıcı düşünme, bilgi teknolojilerini kullanma, Türkçeyi doğru ve etkili kullanma, sanat eserinden zevk alma) becerileri incelenmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın veri toplama aracı olarak Türk Edebiyatı ders kitapları kullanılmıştır. Ders kitapları doküman analiziyle incelenmiştir.

Barlas (2015) “Hayat Bilgisi Dersi Kazanımlarının Ortak ve Derse özgü, Becerileri Kazandırmadaki Etkililiğinin Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Belirlenmesi” isimli yüksek lisans çalışmasında ilköğretim programında yer alan 9 ortak beceri ile Hayat Bilgisi dersine özgü 5 becerinin kazandırılmasında, Hayat Bilgisi dersinin ne derece katkısının olduğunu öğretmen görüşlerine bağlı olarak değerlendirmeyi hedeflemiştir. Çalışmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini 2012-2013 eğitim-öğretim yılında, Çanakkale ilinde 1., 2., 3. ve birleştirilmiş sınıflarda görev yapan 117 erkek ile 172 bayan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, Hayat Bilgisi dersi kazanımlarının ortak ve derse özgü becerileri kazandırmada etkili olduğu belirtilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri kaynakları, verilerin toplanması ve analizi, geçerlik ve güvenirlik başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, 2004-2005 öğretim yılında hazırlanıp 2005-2006 öğretim yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kazandırılması hedeflenen becerilerin programda yer alan kazanım ve etkinlikler ile 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde bulunma düzeyini belirlemek amacıyla yapılmış, nitel bir araştırmadır. Araştırmada Sosyal Bilgiler programında kazandırılması hedeflenen becerilerin programda yer alan kazanım ve etkinlikler ile öğrenci çalışma kitaplarında bulunan etkinliklerde becerilerin hangi düzeyde yer aldığı tarama modeli kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Tarama Modeli, Karasar (2011: 77) tarafından “geçmişteki ya da halen mevcut olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeye çalışan araştırma modeli” olarak tanımlanmaktadır.

Araştırma, Sosyal Bilgiler Programında yer alan kazanım ve etkinlikler ile Sosyal Bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin doküman incelemesi yöntemi ile taranması şeklinde yapılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2013: 217)’e göre doküman incelemesi “araştırılması amaçlanan olay veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir.” Doküman analizi yöntemi hem nicel hem de nitel araştırmalarda kullanılabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2013: 109).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Sosyal Bilgiler Programında yer alan beceriler, kazanımlar, etkinlikler ve Milli Eğitim yayınevine ait 2014 basımlı 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitapları oluşturmaktadır.

2.3. Veri Kaynakları

Araştırmaya ilişkin nitel ve nicel veriler elde edebilmek için 2005-2006 öğretim yılında uygulanmaya konulan Sosyal Bilgiler Programından ve Sosyal Bilgiler (5., 6.ve 7. sınıf) öğrenci çalışma kitaplarından yararlanılmıştır. Aynı zamanda kazanım, etkinlik, beceri ve öğrenci çalışma kitaplarıyla ilgili tez, kitap, dergi, makale gibi bilimsel kaynaklardan da yararlanılmıştır.

2.4. Verilerinin Toplanması ve Analizi

Bu araştırma ile ilgili yeterli veriye ulaşabilmek için Sosyal Bilgiler Programı içerisinde kazandırılması hedeflenen 15 beceri ve bu becerilere ait alt beceriler 5 uzmandan alınan görüş doğrultusunda bir araya getirilerek “Beceri Kontrol Listesi” adı altında düzenlenmiştir. “Beceri Kontrol Listesi”nden yararlanarak Sosyal Bilgiler Programı içerisinde kazandırılması hedeflenen becerilerin programda yer alan kazanım ve etkinlikler ile öğrenci çalışma kitaplarında ne düzeyde yer aldığı belirlenmeye çalışılmıştır.

“Beceri Kontrol Listesi” aracılığıyla elde edilen veriler kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma kitapları boyutunda ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına ait istatistiksel analizlerin yapılabilmesi için Microsoft Excel programından yararlanılmıştır. Microsoft Excel programına aktarılan verilerden elde edilen sonuçlara ilişkin frekans ve yüzde tabloları oluşturulmuştur. Bu frekans ve yüzde tablolarına ilişkin yorumlara ise bulgular ve yorumlar kısmında yer verilmiştir. Araştırmayla ilgisi bulunmayan bilgi ve bulgulara yer verilmemiştir.

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca kurulan İhtisas Komisyonu içinde yer alan sosyal bilgiler alan eğitimcileri ile program geliştirme ve ölçme değerlendirme uzmanları tarafından 2003-2004 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programının 2004-2005 yılında 9 ilde pilot uygulaması yapılmış ve program 2005-2006 eğitim-öğretim yılında tüm Türkiye’de uygulanmaya başlanmıştır. Bu yönüyle Sosyal Bilgiler Programı içinde yer alan beceri ve alt beceri başlıklarından yararlanılarak oluşturulan “Beceri Kontrol Listesi” çalışmanın geçerlik ve güvenirliliğini artırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen verilere ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine Ait Bulgular Ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında (5., 6., ve 7. sınıf) kazandırılması hedeflenen becerilerin kazanımlarda bulunma düzeyi nedir?” sorusuna yanıt bulmak amacıyla veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerin frekans ve yüzde dağılımlarına ait tablolar hazırlanmıştır.

Tablo 3.1: Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	26	55.3
6.sınıf	43	14	32.5
7.sınıf	39	20	51.2
Toplam	129	60	46.5

Tablo 3.1’deki veriler incelendiğinde “Eleştirel Düşünme” becerisi 5. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 55.3 oranında, 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 51.2 oranında, 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde ise % 32.5 oranında yer almaktadır. “Eleştirel Düşünme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde bulunma sayısı 26; 6. sınıf düzeyinde bulunma sayısı 14; 7. sınıf düzeyinde bulunma sayısı ise 20’dir. Elde edilen veriler doğrultusunda “Eleştirel Düşünme” becerisinin kazanım boyutunda dengeli bir dağılım göstermediğini söylemek mümkündür.

“Eleştirel Düşünme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler Programı sınıf düzeyinde genel olarak incelendiğinde programda kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 60’sı diğer bir ifadeyle % 46.5’i “Eleştirel Düşünme” becerisiyle ilgilidir

¹ MEB, (2005b). Sosyal bilgiler dersi(5. Ve 6. Sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=39>, (10.8.2015).
MEB, (2005d). Sosyal Bilgiler Dersi (4 ve 5. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu.<http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=38>, (10.8.2015).

Öğrencilere “Eleştirel Düşünme” becerisini kazandıracak en etkili derslerden birinin Sosyal Bilgiler olduğu düşünüldüğünde kazanım boyutunda % 46.5’lik bir oranın gayet iyi olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersinin, eleştiren, sorgulayan ve bağımsız düşünen bireyler yetiştirme amacı göz önünde bulundurulduğunda kazanımların bu amaca olumlu yönde hizmet etiği söylenebilir.

Tablo 3.2: Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	1	2.12
6.sınıf	43	1	2.32
7.sınıf	39	0	0
Toplam	129	2	1.55

Tablo 3.2’de görüldüğü üzere yaratıcı düşünme becerisinin Sosyal Bilgiler Programında 5. ve 6. sınıf düzeyinde bulunma sayısı 1’dir. 7. sınıf düzeyinde ise 39 kazanımın hiçbirinde “Yaratıcı Düşünme” becerisine yer verilmemiştir. Yaratıcı düşünme becerisinin 5. sınıf düzeyinde % 2.12 oranında, 6. sınıf düzeyinde ise % 2.32 oranında olduğu tespit edilmiştir. “Yaratıcı Düşünme” becerisine ilişkin en büyük oranın 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler Programı sınıf düzeyinde genel olarak incelendiğinde programda kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 2’si diğer bir ifadeyle % 1.55’i “Yaratıcı Düşünme” becerisiyle ilgilidir

Kazanım boyutunda yaratıcı düşünme becerisinin sayı ve oranının oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler Programında “Yaratıcı Düşünme” becerisine ilişkin kazanımlara daha çok yer verilmedi.

²
MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Tablo 3.3: İletişim Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	İletişim Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	2	4.25
6.sınıf	43	1	2.32
7.sınıf	39	4	10.2
Toplam	129	7	5.42

Tablo 3.3'e bakıldığında "İletişim" becerisinin 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 10.2 oranında, 5. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 4.25 oranında, 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde ise % 2.32 oranında yer almıştır. "İletişim" becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı 2; 6. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı 1; 7. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı ise 4'tür. "İletişim" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler Programı sınıf düzeyinde genel olarak incelendiğinde programda kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 7'si diğer bir ifadeyle % 5.42'si "İletişim" becerisiyle ilgilidir

MEB, öğrencilerin sağlıklı iletişim kuran bireyler olması için Sosyal Bilgiler Programı aracılığı ile iletişim becerisinin alt becerileri olan; dinleme, sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme, tartışma, bağlantı kurma, farklı perspektiften bakma, açık fikirli olma, başkalarının düşünce ve duygularını anlama, farklılıklara saygı duyma, görüşlerini gerekçelendirme ve ortak bir amaç çevresinde toplanma gibi becerileri öğrencilere kazandırmayı hedeflemiştir (MEB, 2005b: 44). Bu bağlamda 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde yer alan sayı ve oranların tüm sınıflar düzeyinde yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu yüzden iletişim becerisine ilişkin kazanımlar 5. sınıf düzeyinden, 7. sınıf düzeyine giderek artırılmalıdır.

³ MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Tablo 3.4: Araştırma Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁴

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Araştırma Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	5	10.6
6.sınıf	43	8	18.6
7.sınıf	39	4	10.2
Toplam	129	17	13.1

Tablo3.4’e göre “Araştırma” becerisi 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 18.6 oranında, 5. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 10.6 oranında, 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde ise % 10.2 oranında yer bulmuştur. “Araştırma” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 7. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir. “Araştırma” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı 5; 6. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı 8; 7. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı ise 4’tür. Program genel olarak incelendiğinde programda kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 17’si diğer bir deyişle % 13.1’i “Araştırma” becerisiyle ilgilidir.

Sosyal Bilgiler Programının genel amaç ve vizyonuna bakıldığında öğrencilerin sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanması hedeflenmektedir (MEB, 2005b: 6-41). Bu bağlamda araştırma becerisinin kazanım boyutunda az sayıda yer aldığı ve tüm sınıflar düzeyinde düzensiz bir dağılım gösterdiği görülmektedir.

⁴
MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Tablo 3.5: Problem Çözme Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁵

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Problem Çözme Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	0	0
6.sınıf	43	3	6.97
7.sınıf	39	1	3.56
Toplam	129	4	3.10

Tablo 3.5'e göre "Problem Çözme" becerisi 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 97 oranında, 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programında içerisinde ise sadece 1 kazanım % 3.56 oranında yer bulmuştur. 5. sınıf düzeyinde ise 47 kazanımın hiçbirinde "Problem Çözme" becerisine yer verilmemiştir. "Problem Çözme" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir "Problem Çözme" becerisinin 6. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı 3; 7. sınıf düzeyinde ise 1'dir. Programa genel olarak bakıldığında programda kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 4'ü diğer bir ifadeyle % 3.10'u "Problem Çözme" becerisiyle ilgilidir.

Sosyal bilgiler dersinin vizyon ve temel yaklaşımına baktığımızda soru sormayı bilen, katılımcı ve toplumsal sorunlara duyarlı vatandaş yetiştirme gibi bir hedefi olduğu görülmektedir. Bireylerin karşılaştıkları bu sorunların üstesinden gelip çevreye, topluma ve dünyaya uyum sağlayabilmesi için problem çözme becerisine sahip olmalıdır. Çünkü Problem çözme becerisi, bireyin içinde yaşadığı çevreye, topluma ve dünyaya uyum sağlamasına yardım etmektedir (Yazıcı, 2013: 5). Çocuklara küçük yaşlarda öğretilbilecek bir beceri olan "Problem Çözme" becerisine (Arkan, 2011: 13) 5. sınıf düzeyinde hiç yer verilmemesi program açısından düşündürücüdür.

⁵
MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Tablo 3.6: Karar Verme Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁶

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Karar Verme Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	0	0
6.sınıf	43	1	2.32
7.sınıf	39	0	0
Toplam	129	1	0.77

Tablo 3.6’da yer alan bilgilere göre 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde yer alan 43 kazanımdan sadece 1 kazanımın “Karar Verme” becerisiyle ilgili olduğu görülmektedir. 5. sınıf ve 7. sınıf düzeyinde ise “Karar Verme” becerisine yer verilmediği tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Programı genel olarak incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan yalnızca 1 kazanımın karar verme becerisiyle olduğu görülmüştür.

Bireyler günlük yaşamlarında çok basit kararlar alabildiği gibi, hayatını bir ömür etkileyecek sosyal, ekonomik, eğitsel, siyasal ve mesleki kararlar da alabilmektedir (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2012). Bu yüzden hayatının akışını etkileyecek kritik kararlara imza atacak bireyin, etkili karar verme becerisine sahip olması gerekmektedir. Programda karar verme becerisine 5. ve 7. sınıf düzeyinde hiç verilmemesi ve 6. sınıf düzeyinde ise bir defa yer verilmesi program açısından önemli bir eksikliktir.

⁶
MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Tablo 3.7: Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁷

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	1	2.12
6.sınıf	43	0	0
7.sınıf	39	1	2.56
Toplam	129	2	1.55

Tablo 3.7’de görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler Programında “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine yönelik kazanım sayısı 5. ve 7. sınıf düzeyinde 1’dir. 6. sınıf düzeyinde ise 43 kazanımın hiçbirinde “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine yer verilmemiştir. “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 2.12, 6. sınıf düzeyinde ise % 2.56 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine ilişkin en büyük oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler Programı sınıf düzeyinde genel olarak incelendiğinde programda kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 2’sinin, diğer bir ifadeyle % 1.55’inin “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine ilişkin olduğu görülmektedir.

Bilgi ve teknolojinin hızla gelişme gösterdiği günümüzde bilgiye nasıl ulaşabileceğini bilen, yeri geldiğinde elde ettiği bilgileri ihtiyacına yönelik kullanabilen, yine toplumun ve kendisinin ihtiyaçları doğrultusunda bilgiler üretip değerlendirmelerde bulunan bireylere ihtiyaç vardır (Kolburan Geçer, 2010: 20). Programda “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine 5. ve 7. sınıf düzeyinde yer verilip, 6. sınıf düzeyinde ise hiç yer verilmemesi program açısından önemli bir eksikliktir. “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine ilişkin beceri sayılarının çok az olması programın önemli bir eksikliğidir.

⁷ MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Tablo 3.8: Girişimcilik Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁸

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Girişimcilik Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	3	6.38
6.sınıf	43	1	2.32
7.sınıf	39	3	7.69
Toplam	129	7	5.42

Tablo 3.8’de yer alan bilgilere göre Sosyal Bilgiler Programında “Girişimcilik” becerisine yönelik kazanım sayısı 5. ve 7. sınıf düzeyinde 3’tür. 6. sınıf düzeyinde ise 1’dir. “Girişimcilik” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 7.69, 6. sınıf düzeyinde % 2.32, 5. sınıf düzeyinde ise % 6.38, oranında yer almaktadır. “Girişimcilik” becerisine ilişkin en yüksek oran 7. sınıf düzeyinde, en düşük oran ise 5. sınıf düzeyindedir. Sosyal Bilgiler Programı sınıf düzeyinde genel olarak incelendiğinde programda kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 7’sinin, diğer bir ifadeyle % 5.42’sinin “Girişimcilik” becerisine ilişkin olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler programının genel amaçlarından biride “*ekonominin temel kavramlarını anlayan, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrayan, meslekleri tanıyan, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanan*” (MEB, 2005b: 6) girişimci yurttaşlar yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler “Girişimcilik Becerisini” kazandırabilecek en etkili derslerden biridir. Böyle olmasına rağmen kazanım boyutunda “Girişimcilik” becerisine az sayıda yer verilmiştir. Bu eksikliğin giderilmesi için tüm sınıflar düzeyinde “Girişimcilik Becerisini” becerisine yönelik kazanımların sayısı artırılmalıdır. Ayrıca “Girişimcilik” becerisine ilişkin kazanımlar tüm sınıflar düzeyinde dengeli dağıtılmalıdır.

⁸
MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Tablo 3.9: Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁹

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	0	0
6.sınıf	43	0	0
7.sınıf	39	0	0
Toplam	129	0	0

Tablo 3.9’da görüldüğü üzere 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen 129 kazanımın hiçbirinde “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisini temsil eden herhangi bir kazanıma yer verilmemiştir.

Öğrencilerin topluma uyumunun sorunsuz gerçekleşebilmesi öncelikle öğrencilerin konuştukları dili doğru, güzel ve etkili kullanmasına bağlıdır (Karadağ ve Çengelci, 2011: 50-51). Bunun için öncelikle öğrencilere etkili konuşma becerisinin alt becerileri olan anlama, anlatma (Hezen, 2009: 63), dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve sunu becerileri (MEB, 2005b: 45) öğrencilere kazandırılmalıdır. Alt sınıflardan itibaren öğrencilerde anadilini bilinçli kullanma farkındalığı oluşturulmalı ve etkili dil becerileri yenilenerek öğretilmelidir (Kolaç, 2009: 596). Kazanım boyutunda “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisine yer verilmemesi düşündürücüdür.

⁹
MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Tablo 3.10: Gözlem Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹⁰

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Gözlem Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	2	4.25
6.sınıf	43	2	4.65
7.sınıf	39	0	0
Toplam	129	4	3.10

Tablo 3.10’da yer alan değerler incelendiğinde Sosyal Bilgiler Programında “Gözlem” becerisine yönelik kazanım sayısı 5. ve 6. sınıf düzeyinde 2’dir. 7. sınıf düzeyinde ise kazandırılması hedeflenen 39 kazanımın hiçbirinde “Gözlem” becerisini temsil eden herhangi bir kazanıma rastlanmamıştır. “Gözlem” becerisine ilişkin en yüksek oranın 6. sınıf düzeyinde, en küçük oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir. Programa genel olarak bakıldığında kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 4’nün, diğer bir ifadeyle % 3.10’unun “Gözlem” becerisine ilişkin olduğu görülmektedir.

“Gözlem” becerisi sayesinde; birey doğrudan doğruya bilgiye ulaşma imkânı bulur, inceleme ve araştırmaya ilişkin beceri kazanır, (Doğanay, 1993: 127) merak duygusu kazanır, araştırma dürtüsü harekete geçer, olaylar arasındaki benzerlik ve farklılıkları fark ederek sınıflama becerisi kazanır (Tan ve Temiz: 2003: 92). Ayrıca bireyler “Gözlem” becerisi aracılığıyla yakın çevrelerini tanıma imkanı bulur, iyi bir gözlemci olur (Kemertaş, 2003: 174) aktif olarak araştırmaya katılmış olur, deneyim kazanır, yaparak yaşayarak öğrenme fırsatını yakalar. Ayrıca Sosyal Bilgiler Dersi içerisinde yer alan coğrafya konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Gözlem Becerisinin” öğrenciye kazandırılması gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafya konularının öğretilmesi için “Gözlem” becerisine ihtiyaç vardır. Ancak kazanım boyutunda “Gözlem” becerisi yeterli düzeyde değildir.

¹⁰
MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Tablo 3.11: Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹¹

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	1	2.12
6.sınıf	43	5	11.6
7.sınıf	39	2	5.12
Toplam	129	8	6.20

Tablo 3.11’de yer alan bulgulara göre “Mekânı Algılama” becerisi 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 11.6, 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 5.12, 5. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde ise % 2.12 oranında yer bulmuştur. “Mekânı Algılama” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 5. sınıf düzeyindedir. “Mekânı Algılama” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı 1; 6. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı 5; 7. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı ise 2’dir. Programa genel olarak bakıldığında kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 8’inin, diğer bir ifadeyle % 6.20’sinin “Mekânı Algılama” becerisine ilişkin olduğu tespit edilmiştir.

İnsanlar doğdukları andan itibaren çevrelerini gözlemleyerek dünyayı öğrenir ve içinde yer aldığı mekânın şartlarına uygun yaşam stilleri oluştururlar. Bu yüzden mekânı algılama becerisi bireylerin öncelikli kazanması gereken becerilerden biridir ve önemi yadsınamaz (Ertuğrul, 2008: 25). Coğrafya dersinden sonra “Mekânı Algılama” becerisinin en etkili şekilde kazandırılacağı derslerden biri Sosyal bilgiler dersidir. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafya konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Mekânı Algılama” becerisine ihtiyaç vardır. Ancak kazanım boyutunda “Mekânı Algılama” becerisi beklenen düzeyde değildir. Ayrıca “Mekânı Algılama” becerisi tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermemektedir.

¹¹ MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Tablo 3.12: Zaman Ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹²

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Zaman Ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	0	0
6.sınıf	43	0	0
7.sınıf	39	0	0
Toplam	129	0	0

Tablo 3.12’de görüldüğü üzere 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen 129 kazanımın hiçbirinde “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisini temsil eden herhangi bir kazanıma yer verilmemiştir.

Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan tarih konularının etkili öğretilmesi için “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine ihtiyaç vardır. Ancak kazanım boyutunda “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine hiç yer verilmemesi programın bir diğer eksikliğidir.

Tablo 3.13: Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹³

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	0	0
6.sınıf	43	6	13.9
7.sınıf	39	8	20.5
Toplam	129	14	10.8

Tablo 3.13’te yer alan değerlere göre “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisi 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 20.5 oranında 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programında ise % 13.9 oranında yer bulmuştur.

¹² MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

¹³ MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

5. sınıf düzeyinde ise 47 kazanımın hiçbirinde “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine yer verilmemiştir. “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en küçük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir. Program genel olarak incelendiğinde programda kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 14’ünün diğer bir ifadeyle % 10.8’nin “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine ilişkin olduğu görülmektedir.

Değişim ve süreklilik yaşamın, toplumun ve dünyanın kaçınılmaz bir gerçeği olduğunu göre, bireylerin çevrelerinde, toplumlarında ve dünyada zamanla oluşan değişim ve süreklilikleri anlamaları, geçmiş bugün ve gelecek bağlamında ona ayak uydurmaları hayatlarını sürdürebilmeleri için bir gerekliliktir (Erdoğan, 2012: 2; Demirtaş, 2012: 19). Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan Tarih, Coğrafya, Ekonomi ve bilim ve teknolojiye ilişkin konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine ihtiyaç vardır. Kazanım boyutunda “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin üst sınıflarda artış gösterdiğini fakat dengeli bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 3.14: Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹⁴

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	5	10.6
6.sınıf	43	2	4.65
7.sınıf	39	4	10.2
Toplam	129	11	8.52

Tablo 3.14’te yer alan verilere göre “Sosyal Katılım” becerisi 5. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 10.6 oranında, 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde % 10.2 oranında, 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programında ise % 4.65 oranında yer bulmuştur. “Sosyal Katılım” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir. “Sosyal Katılım” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı 5; 7. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı 4; 6. sınıf düzeyinde yer bulma sayısı ise 2’dir.

¹⁴ MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

Programa genel olarak bakıldığında kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan 11'in, diğer bir ifadeyle % 8.52'sinin "Sosyal Katılım" becerisine ilişkin olduğu tespit edilmiştir.

Şüphesiz ki her toplumun öncelikli hedeflerinden biri, öğrencilere yaşadıkları toplumla alakalı bilgi ve beceriler öğretmek, bireyin kendisine, çevresine ve dünyaya katkıda bulunmasını sağlamak ve bireye sosyal katılım becerisi kazandırmaktır. Sosyal Bilgiler Programı içerisinde yer alan "Sosyal Katılım" becerisi kazanım boyutunda yeterli düzeyde yer almamaktadır. Ayrıca "Sosyal Katılım" becerisinin tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermediği görülmüştür.

Tablo 3.15: Empati Becerisine İlişkin Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹⁵

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım (f)	Empati Becerisine İlişkin Kazanımların Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	47	0	0
6.sınıf	43	1	2.32
7.sınıf	39	0	0
Toplam	129	1	0.77

Tablo 3.15'e göre 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde yer alan 43 kazanımdan sadece 1 kazanımın "Empati" becerisiyle ilgili olduğu görülmektedir. 5. sınıf ve 7. sınıf düzeyinde ise "Empati" becerisine hiç yer verilmemiştir. Sosyal Bilgiler Programı genel olarak incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen 129 kazanımdan yalnızca 1 kazanımın "Empati" becerisine ilişkin olduğu görülmektedir.

Öğrenciye kazandırılması gereken en temel becerilerden biri empatidir. Çünkü empati becerisini kazanan insan ailesini, arkadaşlarını, öğretmenini ve içinde bulunduğu toplumdaki insanları anlayabilir ve onlarla olumlu iletişime geçebilir. Nitekim empati eğitiminin de asıl amacı bireyde var olan empati becerisini ortaya çıkartıp geliştirmek ve bireylerin birbirleriyle kaliteli ve çatışmasız iletişim kurmalarını sağlamaktır (Yüksel, 2004: 344). "Empati" becerisine 5. ve 7. sınıf düzeyinde yer verilmeyip sadece 6. sınıf düzeyinde 1 kez yer verilmesi program için önemli bir eksikliklerdir.

¹⁵ MEB, (2005b)
MEB, (2005d).

3.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine Ait Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında (5., 6., ve 7. sınıf) kazandırılması hedeflenen becerilerin etkinliklerde bulunma düzeyi nedir?” sorusuna yanıt bulmak amacıyla veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerin frekans ve yüzde dağılımlarına ait tablolar hazırlanmıştır.

Tablo 3.16: Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹⁶

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	11	20
6.sınıf	57	19	33.3
7.sınıf	61	22	36
Toplam	173	52	30

Tablo 3.16’ya göre Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması hedeflenen “Eleştirel Düşünme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 11; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 19; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 22’dir. “Eleştirel Düşünme” becerisi etkinlik boyutunda düzenli bir dağılım göstermektedir.

Sosyal Bilgiler Programı genel olarak incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen “Eleştirel Düşünme” becerisi 173 etkinliğin 52’sinde % 30 oranında yer almıştır. “Eleştirel Düşünme” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 20, 6. sınıf düzeyinde % 33.3, 7. sınıf düzeyinde ise % 36 oranındadır. “Eleştirel Düşünme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

“Eleştirel Düşünme” becerisinin sayı ve oranının alt sınıflardan üst sınıflara doğru yükselen bir grafik çizmesi programda yer alan etkinlikler için olumlu bir gelişmedir.

¹⁶ MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Öğrencilere “Eleştirel Düşünme” becerisini kazandıracak en etkili derslerden birinin sosyal bilgiler olduğu düşünüldüğünde kazanım boyutunda % 30’luk bir oranın gayet iyi olduğu söylenebilir. Sosyal bilgiler dersinin eleştiren, sorgulayan ve bağımsız düşünen bireyler yetiştirme amacı göz önünde bulundurulduğunda etkinliklerin bu amaca olumlu yönde hizmet ettiği söylenebilir.

Tablo 3.17: Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹⁷

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	4	7.27
6.sınıf	57	1	1.75
7.sınıf	61	2	3.22
Toplam	173	7	4.04

Tablo 3.17’de görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması hedeflenen “Yaratıcı Düşünme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 4; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 1; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 2’dir. Program genel olarak incelendiğinde kazandırılması hedeflenen “Yaratıcı Düşünme” becerisi 173 etkinliğin 7’sinde % 4.04 oranında yer almıştır. “Yaratıcı Düşünme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde % 27 6. sınıf düzeyinde % 1.75, 7. sınıf düzeyinde ise % 3.22 oranındadır. “Yaratıcı Düşünme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 6. sınıf düzeyindedir.

“Yaratıcı Düşünme” becerisinin sayı ve oranının tüm sınıflar düzeyinde yükselen bir grafik çizmemesi olumsuz bir durumdur. Ayrıca “Yaratıcı Düşünme” becerisinin tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermemesi de düşündürücüdür.

¹⁷ MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.18: İletişim Becerisine İlişkin Etkinlikler Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹⁸

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	İletişim Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	0	0
6.sınıf	57	2	3.50
7.sınıf	61	2	3.27
Toplam	173	4	2.31

Tablo 3.18’de görüldüğü üzere “İletişim Becerisi” 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte hiç yer almazken, 6. ve 7. sınıf düzeyindeki etkinliklerde 2’şer kez yer almıştır. Programa genel olarak bakıldığında kazandırılması hedeflenen “İletişim Becerisi” 173 etkinliğin 4’ünde % 2.31 oranında yer bulmuştur. “İletişim Becerisi” 6. sınıf düzeyinde % 3.50, 7. sınıf düzeyinde ise % 3.27 oranında yer almıştır. “İletişim Becerisi”ne ilişkin en büyük oranın 6. sınıf düzeyinde, en düşük oranın ise 7. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

MEB öğrencilerin sağlıklı iletişim kuran bireyler olması için Sosyal Bilgiler programı aracılığı ile iletişim becerisinin alt becerileri olan; dinleme, sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme, tartışma, bağlantı kurma, farklı perspektiften bakma, açık fikirli olma, başkalarının düşünce ve duygularını anlama, farklılıklara saygı duyma, görüşlerini gerekçelendirme ve ortak bir amaç çevresinde toplanma gibi becerileri öğrencilere kazandırmayı hedeflemiştir (MEB, 2005b: 44). Bu bağlamda “İletişim” becerisine ilişkin yer alan sayı ve oranın tüm sınıflar düzeyinde yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu yüzden “İletişim” becerisine ilişkin etkinlikler 5. sınıf düzeyinden, 7. sınıf düzeyine giderek artırılmalıdır. Aynı zamanda “İletişim” becerisi tüm sınıflar düzeyinde dengeli dağılım göstermediği görülmektedir.

¹⁸ MEB, (2005b).
MEB, (2005d).

Tablo 3.19: Araştırma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı¹⁹

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Araştırma Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	10	18.1
6.sınıf	57	17	29.8
7.sınıf	61	14	22.9
Toplam	173	41	27.1

Tablo 3.19’da yer alan değerlere göre Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması hedeflenen “Araştırma Becerisi” 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 10; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 17; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 14’tür. Sosyal Bilgiler Programı genel olarak incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen “Araştırma Becerisi” 173 etkinliğin 41’inde % 27.1 oranında yer almıştır. “Araştırma Becerisi” 5. sınıf düzeyinde % 18.1 6. sınıf düzeyinde % 29.8, 7. sınıf düzeyinde ise % 22.9 oranında yer bulmuştur. “Araştırma Becerisi”ne ilişkin en büyük sayı ve oranın 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Programının genel amaç ve vizyonuna bakıldığında öğrencilerin sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanması hedeflenmektedir (MEB, 2005: 6-41). Bu bağlamda araştırma becerisinin etkinlik boyutunda yeterli düzeyde yer aldığı ve tüm sınıflar düzeyinde düzenli bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Bu durum programda yer alan etkinlikler için olumlu bir göstergedir.

¹⁹
MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.20: Problem Çözme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²⁰

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Problem Çözme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	2	3.63
6.sınıf	57	4	7.01
7.sınıf	61	6	9.83
Toplam	173	12	6.93

Tablo 3.20’de yer alan veriler incelendiğinde programda kazandırılması hedeflenen “Problem Çözme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 2; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 4; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 6’dır. Sosyal Bilgiler Programı genel olarak incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen “Problem Çözme” becerisi 173 etkinliğin 12’sinde % 6.93 oranında yer almıştır. “Problem Çözme” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 3.63, 6. sınıf düzeyinde % 7.01, 7. sınıf düzeyinde ise % 9.83 oranında yer bulmuştur. “Problem Çözme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Programının vizyonuna ve temel yaklaşımına bakıldığında, soru sormayı bilen, katılımcı ve toplumsal sorunlara duyarlı vatandaş yetiştirmeyi hedeflediği görülmektedir. Bireylerin karşılaştıkları bu sorunların üstesinden gelip çevreye, topluma ve dünyaya uyum sağlayabilmesi için problem çözme becerisine sahip olmalıdır. Çünkü Problem çözme becerisi, bireyin içinde yaşadığı çevreye, topluma ve dünyaya uyum sağlamasına yardım etmektedir (Yazıcı, 2013: 5).

Bu veriler doğrultusunda denilebilir ki “Problem Çözme” becerisi etkinlik boyutunda tüm sınıflar düzeyinde düzenli bir dağılım göstermiştir. Ayrıca çocuklara küçük yaşlarda öğretilbilecek bir beceri olan problem çözme becerisine (Arkan, 2011: 13) 5. sınıf düzeyinde az sayıda yer verilmesi düşündürücü bir durumdur. “Problem Çözme” becerisinin sayı oranının tüm sınıflar düzeyinde giderek yükselen bir grafik çizmesi olumlu bir gelişmedir.

²⁰
MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.21: Karar Verme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²¹

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Karar Verme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	5	9.09
6.sınıf	57	1	1.75
7.sınıf	61	4	6.55
Toplam	173	10	5.78

Tablo 3.21’de yer alan bulgular incelendiğinde “Karar Verme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 5; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 1; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı 4’tür. Program genel olarak incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen “Karar Verme” becerisi 173 etkinliğin 10’unda % 5.78 oranında yer almıştır. “Karar Verme” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 9.09, 6. sınıf düzeyinde % 1.75, 7. sınıf düzeyinde ise % 6.55 oranında yer bulmuştur. “Karar Verme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Bireyler günlük yaşamlarında çok basit kararlar alabildiği gibi, hayatını bir ömür etkileyecek sosyal, ekonomik, eğitsel, siyasal ve mesleki kararlar da alabilmektedir (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2012). Bu yüzden hayatının akışını etkileyecek kritik kararlara imza atacak bireyin etkili “Karar Verme” becerisine sahip olması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler Programında yer alan etkinliklerde “Karar Verme” becerisine tüm sınıflar düzeyinde yer verilmesi olumlu bir durum iken “Karar Verme” becerisinin tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermemesi program açısından önemli bir eksikliktir. Ayrıca “Karar Verme” becerisine etkinlik boyutunda yeterli düzeyde yer verilmediği söylenebilir.

²¹ MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.22: Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²²

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	8	14.5
6.sınıf	57	1	1.75
7.sınıf	61	2	3.27
Toplam	173	11	6.35

Tablo 3.22’e göre kazandırılması hedeflenen “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisinin 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı 2; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 1; 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı ise 8’dir. Sosyal Bilgiler Programı genel olarak incelendiğinde kazandırılması hedeflenen “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisi 173 etkinliğin 11’inde % 6.35 oranında yer almıştır. “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 14.5, 6. sınıf düzeyinde % 1.75, 7. sınıf düzeyinde ise % 3.27’dir. “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 6. sınıf düzeyindedir.

Programda yer alan etkinliklerde “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine tüm sınıflar düzeyinde verilmesi olumlu bir durum iken tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermemesi program açısından önemli bir eksikliktir. Ayrıca “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine etkinlik boyutunda yeterli düzeyde yer verilmediği söylenebilir.

²² MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.23: Girişimcilik Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²³

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Girişimcilik Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	2	3.63
6.sınıf	57	6	10.5
7.sınıf	61	3	4.91
Toplam	173	11	6.35

Tablo 3.23 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Programında yer alan “Girişimcilik” becerisinin 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı 3; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 6; 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı ise 2’dir. Sosyal Bilgiler Programına genel olarak bakıldığında 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen “Girişimcilik” becerisi 173 etkinliğin 11’inde % 6.35 oranında yer almıştır. “Girişimcilik” becerisi 6. sınıf düzeyinde % 10.5, 7. sınıf düzeyinde % 4.91, 5. sınıf düzeyinde ise % 3.63 oranındadır. “Girişimcilik” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 5. sınıf düzeyindedir.

Sosyal Bilgiler Programının genel amaçlarından biride “*ekonominin temel kavramlarını anlayan, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrayan, meslekleri tanıyan, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanan*” (MEB, 2005b: 6) girişimci yurttaşlar yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler “Girişimcilik” becerisini kazandırabilecek etkili derslerden biridir. Böyle olmasına rağmen kazanım boyutunda “Girişimcilik” becerisini yeterli düzeyde yer verilmediği tespit edilmiştir. Tüm sınıflar düzeyinde “Girişimcilik” becerisine yönelik etkinliklerin sayısı artırılmalıdır. Aynı zamanda “Girişimcilik” becerisine ilişkin kazanımlar tüm sınıflar düzeyinde dengeli olarak dağıtılmalıdır.

²³
MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.24: Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²⁴

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	1	1.81
6.sınıf	57	0	0
7.sınıf	61	1	1.63
Toplam	173	2	1.15

Tablo 3.24’e göre “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisi 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte hiç yer almazken, 5. ve 7. sınıf düzeyindeki etkinliklerde 1’er defa yer almıştır. Programa genel olarak bakıldığında kazandırılması hedeflenen “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisi 173 etkinliğin 2’sinde % 1.15 oranında yer bulmuştur. Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 1.81, 7. sınıf düzeyinde ise % 1.63 oranında yer almıştır. “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisine ilişkin en büyük oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük oranın ise 7. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin topluma uyumunun sorunsuz gerçekleşebilmesi öncelikle öğrencilerin konuştukları dili doğru, güzel ve etkili kullanmasına bağlıdır (Karadağ ve Çengelci, 2011: 50-51). Bunun için öncelikle öğrencilere etkili konuşma becerisinin alt becerileri olan anlama, anlatma (Hezen, 2009: 63), dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve sunu becerileri (MEB, 2005b: 45) öğrencilere kazandırılmalıdır. Alt sınıflardan itibaren öğrencilerde anadilini bilinçli kullanma farkındalığı oluşturulmalı ve etkili dil becerileri yenilenerek öğretilmelidir (Kolaç, 2009: 596). Etkinlik boyutunda “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisine az sayıda yer verilmesi programın önemli bir eksikliğidir

²⁴
MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.25: Gözlem Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²⁵

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Gözlem Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	5	9.09
6.sınıf	57	1	1.75
7.sınıf	61	4	6.15
Toplam	173	10	5.78

Tablo 3.25 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Programında yer alan “Gözlem” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 5; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı 4; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı ise 1’dir. Sosyal Bilgiler Programına genel olarak bakıldığında 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen “Gözlem” becerisi 173 etkinliğin 10’unda % 5.78 oranında yer almıştır. “Gözlem” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 9.09, 7. sınıf düzeyinde % 6.15, 6. sınıf düzeyinde ise % 1.75 oranında yer bulmuştur. “Gözlem” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 6. sınıf düzeyindedir.

Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafya konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Gözlem” becerisinin öğrenciye kazandırılması gerekmektedir. Ancak etkinlik boyutunda “Gözlem” becerisine çok az sayıda yer verildiği görülmektedir. Ayrıca “Gözlem” becerisi tüm sınıflar düzeyinde dengeli olarak dağıtılmamıştır.

²⁵ MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.26: Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²⁶

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	3	5.45
6.sınıf	57	5	8.77
7.sınıf	61	5	8.19
Toplam	173	13	7.51

Tablo 3.26’da görüldüğü üzere “Mekânı Algılama” becerisi 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte 3 kez yer alırken 6. ve 7. sınıf düzeyindeki etkinliklerde 5 kez yer almıştır. Programa genel olarak bakıldığında kazandırılması hedeflenen “Mekânı Algılama” becerisi 173 etkinliğin 13’ünde % 7.51 oranında yer bulmuştur. “Mekânı Algılama” becerisi 6. sınıf düzeyinde % 8.77, 7. sınıf düzeyinde % 8.19, 5. sınıf düzeyinde ise % 5.45 oranında yer almıştır. “Mekânı Algılama” becerisine ilişkin en büyük oranın 6. sınıf düzeyinde, en düşük oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

İnsanlar doğdukları andan itibaren çevrelerini gözlemleyerek dünyayı öğrenir ve içinde yer aldığı mekânın şartlarına uygun yaşam stilleri oluştururlar. Bu yüzden mekânı algılama becerisi bireylerin öncelikli kazanması gereken becerilerden biridir ve önemi yadsınamaz (Ertuğrul, 2008: 25). Coğrafya dersinden sonra “Mekânı Algılama” becerisinin en etkili şekilde kazandırılacağı derslerden biri Sosyal Bilgiler dersidir. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafya konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Mekânı Algılama” becerisine ihtiyaç vardır. Ancak etkinlik boyutunda “Mekânı Algılama” becerisine çok az sayıda yer verilmiştir. Ayrıca “Mekânı Algılama” becerisinin tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir.

²⁶
MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.27: Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²⁷

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	1	1.81
6.sınıf	57	2	3.50
7.sınıf	61	3	4.91
Toplam	173	6	3.46

Tablo 4.27’de yer alan verilere göre Sosyal Bilgiler Programında yer alan “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı 3; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 2; 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 1’dir. Sosyal Bilgiler Programına genel olarak bakıldığında 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi 173 etkinliğin 6’sında diğer % 3.46 oranında yer almıştır. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 4.91, 6. sınıf düzeyinde % 3.50, 5. sınıf düzeyinde ise % 1.81 oranında yer bulmuştur. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 5. sınıf düzeyindedir.

Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan tarih konularının öğretilmesi için “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine ihtiyaç vardır. Ancak etkinlik boyutunda “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine tüm sınıflar düzeyinde çok az sayıda yer verilmiştir. Ayrıca “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin etkinliklerde dengeli bir dağılım göstermediği görülmüştür. Ancak “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin 5. sınıf düzeyinden 7. sınıf düzeyine artan bir grafik çizmesi olumlu bir durumdur.

²⁷ MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.28: Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²⁸

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	5	9.09
6.sınıf	57	6	10.5
7.sınıf	61	3	4.91
Toplam	173	14	8.09

Tablo 3.28’de yer alan verilere göre Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması hedeflenen “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 6; 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 5; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 3’tür. Sosyal Bilgiler Programı genel olarak incelendiğinde programda yer alan “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin 173 etkinliğin 14’ünde % 8.09 oranında yer almıştır. “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisi 6. sınıf düzeyinde % 10.5, 5. sınıf düzeyinde % 9.09, 7. sınıf düzeyinde ise % 4.91 oranında yer bulmuştur. “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 7. sınıf düzeyindedir.

Değişim ve süreklilik yaşamın, toplumun ve dünyanın kaçınılmaz bir gerçeği olduğunu göre, bireylerin çevrelerinde, toplumlarında ve dünyada zamanla oluşan değişim ve süreklilikleri anlamaları, geçmiş bugün ve gelecek bağlamında ona ayak uydurmaları hayatlarını sürdürebilmeleri için bir gerekliliktir (Erdoğan, 2012: 2; Demirtaş, 2012: 19). Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan Tarih, Coğrafya, Ekonomi ve Bilim ve teknolojiye ilişkin konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine ihtiyaç vardır. Etkinlik boyutunda “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin dengeli bir dağılım göstermediği ve etkinliklerde yeterli düzeyde yer almadığı tespit edilmiştir.

²⁸
MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.29: Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı²⁹

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	4	7.27
6.sınıf	57	2	3.50
7.sınıf	61	1	1.63
Toplam	173	7	4.04

Tablo 3.29’da yer alan veriler incelendiğinde Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması hedeflenen “Sosyal Katılım” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 4; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 2; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 1’dir. Sosyal Bilgiler Programı genel olarak incelendiğinde programda yer alan “Sosyal Katılım” becerisinin 173 etkinliğin 7’sinde % 4.04 oranında yer almıştır. “Sosyal Katılım” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 7.27, 6. sınıf düzeyinde % 3.50, 7. sınıf düzeyinde ise % 1.63 oranında yer bulmuştur. “Sosyal Katılım” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 7. sınıf düzeyindedir.

Sosyal Bilgiler Programı içerisinde yer alan “Sosyal Katılım” becerisi etkinlik boyutunda çok az sayıda yer almaktadır. Ayrıca “Sosyal Katılım” becerisinin tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermediğini elde edilen veriler doğrultusunda söylemek mümkündür. “Sosyal Katılım” becerisi tüm sınıflar düzeyinde giderek yükselen bir grafik çizmesi gerekirken azalan bir grafik çizmesi dikkat çekicidir.

²⁹
MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

Tablo 3.30: Empati Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³⁰

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Empati Becerisine ilişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	55	0	0
6.sınıf	57	0	0
7.sınıf	61	0	0
Toplam	173	0	0

Tablo 3.30’da görüldüğü üzere 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde yer alan 173 etkinliğin hiçbirinde “Empati” becerisini temsil eden herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir.

Öğrenciye kazandırılması gereken en temel becerilerden biri empatidir çünkü empati becerisini kazanan insan ailesini, arkadaşlarını, öğretmenini ve içinde bulunduğu toplumdaki insanları anlaya bilir ve onlarla olumlu iletişime geçebilir. Nitekim empati eğitiminin de asıl amacı bireyde var olan empati becerisini ortaya çıkartıp geliştirmek ve bireylerin birbirleriyle kaliteli ve çatışmasız iletişim kurmalarını sağlamaktır (Yüksel, 2004: 344). Etkinlik boyutunda “Empati” becerine hiç yer vermemesi program için önemli bir eksikliktir.

³⁰
MEB, (2005b)
MEB, (2005d)

3.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine Ait Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında (5., 6., ve 7. sınıf) kazandırılması hedeflenen becerilerin sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitabında yer alan etkinliklerde bulunma düzeyi nedir?” sorusuna yanıt bulmak amacıyla veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerin frekans ve yüzde dağılımlarına ait tablolar hazırlanmıştır.

Tablo 3.31: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³¹

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	60	23.8
6.sınıf	274	84	30.6
7.sınıf	271	96	33.2
Toplam	797	240	30.1

Tablo 3.31’de ver alan verilere göre öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Eleştirel Düşünme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 60; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 84; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 96’dır. “Eleştirel Düşünme” becerisi Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitabında yer alan etkinliklerde düzenli bir dağılım göstermektedir.

Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde Eleştirel Düşünme” becerisinin 797 etkinliğin 240’ında % 30.1 oranında yer almıştır. “Eleştirel Düşünme” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 33.2, 6. sınıf düzeyinde % 30.6, 5. sınıf düzeyinde ise % 23.8 oranında yer bulmuştur. “Eleştirel Düşünme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

³¹ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı 6*. Ankara: Başak Matbaacılık. Komisyon, (2014a). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı 7*. Ankara: Saray Matbaacılık. Komisyon, (2014b). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı 6*. Ankara: Saray Matbaacılık.

Öğrencilerin zihinsel gelişimlerine bağlı olarak soyut düşünme becerisi gerektiren “Eleştirel Düşünme” becerisinin sayı ve oranı tüm sınıflar düzeyinde yükselen bir grafik çizmesi Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler için olumlu bir göstergedir.

Öğrencilere “Eleştirel Düşünme” becerisini kazandıracak en etkili derslerden birinin sosyal bilgiler olduğu düşünüldüğünde “Eleştirel Düşünme” becerisinin öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerde % 30.1’lik bir oranda yer bulması programın hedef ve vizyonuna uygun bir durumdur. Ayrıca Sosyal bilgiler dersinin eleştiren, sorgulayan ve bağımsız düşünen bireyler yetiştirme amacı göz önünde bulundurulduğunda etkinliklerin bu amaca olumlu yönde hizmet etiği söylenebilir

Tablo 3.32: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³²

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	17	6.74
6.sınıf	274	2	0.72
7.sınıf	271	10	3.69
Toplam	797	29	3.63

Tablo 3.32’de ver alan verilere göre öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Yaratıcı Düşünme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 17; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 2; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 10’dur. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklere genel olarak bakıldığında “Yaratıcı Düşünme” becerisinin 797 etkinliğin 29’unda % 3.63 oranında yer almıştır. “Yaratıcı Düşünme” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 6.74, 6. sınıf düzeyinde % 0.72, 7. sınıf düzeyinde ise % 3.69 oranında yer bulmuştur. “Yaratıcı Düşünme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

³² Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

21. yüzyılda meydana gelen köklü değişim ve gelişim karşısında nitelikli, özgün düşünen, kendini sürekli yenileyen, orijinal fikirler sunan, yeni ürünler ortaya kayabilen, yaratıcı düşünme becerisine sahip bireylere ihtiyacı da beraberinde getirmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı 2005 yılında yayınladığı sosyal bilgiler programında yaratıcı düşünme becerisine yer vererek öğrencilerin “Yaratıcı Düşünme” becerilerinin geliştirilmesini hedeflemiştir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerden elde edilen verilere bakıldığında “Yaratıcı Düşünme” becerisinin sayı ve oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

“Yaratıcı Düşünme” becerisinin öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde yer bulmasıyla ilgili önemli başka bir husus ise 6. ve 7. sınıflar düzeyleriyle ilgilidir. Bu sınıf düzeyindeki öğrencilerde soyut düşünme becerisi giderek gelişmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin bilişsel gelişimlerine bağlı olarak soyut düşünme becerisi gerektiren “Yaratıcı Düşünme” becerisinin sayı ve oranı bu sınıflar düzeyinde düzenli bir artışın olmaması öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler için olumsuz bir durumdur. Ayrıca “Yaratıcı Düşünme” becerisi tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermemektedir.

Tablo 3.33: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan İletişim Becerisine İlişkin Etkinlikler Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³³

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	İletişim Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	1	0.39
6.sınıf	274	0	0
7.sınıf	271	11	4.05
Toplam	797	12	1.50

Tablo 3.33 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması hedeflenen “İletişim” becerisine 6. sınıf öğrenci çalışma kitabında hiç yer verilmemiştir. “İletişim” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 1; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 11’dir.

³³ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklere genel olarak bakıldığında “İletişim” becerisinin 797 etkinliğin 12’sinde % 1.50 oranında yer aldığı görülmektedir. “İletişim” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 0.39, 7. sınıf düzeyinde ise % 4.05, oranında yer bulmuştur. “İletişim” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerde “İletişim” becerisine ilişkin sayı ve oranın tüm sınıflar düzeyinde düşük olduğu görülmektedir. Bu yüzden “İletişim” becerisine ilişkin etkinliklerin sayısı 5. sınıf düzeyinden, 7. sınıf düzeyine giderek artırılmalıdır. Aynı zamanda “İletişim” becerisinin tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermediği görülmektedir.

Tablo 3.34: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Araştırma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³⁴

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Araştırma Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	43	17.0
6.sınıf	274	86	31.3
7.sınıf	271	74	27.3
Toplam	797	203	25.4

Tablo 3.34’te yer alan veriler incelendiğinde öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Araştırma” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 43; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 86; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 74’tür. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Araştırma” becerisinin 797 etkinliğin 203’ünde % 25.4 oranında yer bulmuştur. “Araştırma” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 27.3, 6. sınıf düzeyinde % 31.3, 5. sınıf düzeyinde ise % 17.0 oranındadır. “Araştırma” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 5. sınıf düzeyindedir.

³⁴ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

“Araştırma” becerisinin öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerde yeterli düzeyde yer aldığı ve tüm sınıflar düzeyinde düzensiz bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin sayı ve oran bakımından “Araştırma” becerisine olumlu yönde hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

Tablo 3.35: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Problem Çözme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³⁵

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Problem Çözme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	11	4.36
6.sınıf	274	6	2.18
7.sınıf	271	3	1.10
Toplam	797	20	2.50

Tablo 3.35’te yer alan bulgulara göre öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Problem Çözme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 11; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 6; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 3’tür. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Problem Çözme” becerisinin 797 etkinliğin 20’sinde % 2.50 oranında yer aldığı görülmektedir. “Problem Çözme” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 1.10, 6. sınıf düzeyinde % 2.18, 5. sınıf düzeyinde ise % 4.36 oranında yer bulmuştur. “Problem Çözme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 7. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Elde edilen veriler doğrultusunda “Problem Çözme” becerisinin öğrenci çalışma kitapları boyutunda ve tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermediği görülmektedir. Ayrıca “Problem Çözme” becerisinin üst sınıflarda giderek azalan bir grafik çizmesi olumsuz gelişmedir.

³⁵ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Tablo 3.36: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Karar Verme Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³⁶

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Karar Verme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	9	3.57
6.sınıf	274	3	1.09
7.sınıf	271	5	1.84
Toplam	797	17	2.13

Tablo 3.36’da görüldüğü üzere öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Karar Verme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 9; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 3; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 5’tir. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Karar Verme” becerisinin 797 etkinliğin 17’sinde % 2.13 oranında yer aldığı görülmektedir. “Karar Verme” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 1.84, 6. sınıf düzeyinde % 1.09, 5. sınıf düzeyinde ise % 3.57 oranında yer bulmuştur. “Karar Verme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 6. sınıf düzeyindedir.

Bireyler günlük yaşamlarında çok basit kararlar alabildiği gibi, hayatını bir ömür etkileyecek sosyal, ekonomik, eğitsel, siyasal ve mesleki kararlar da alabilmektedir (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2012). Bu yüzden hayatının akışını etkileyecek kritik kararlara imza atacak bireyin etkili “Karar Verme” becerisine sahip olması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde “Karar Verme” becerisine tüm sınıflar düzeyinde yer verilmesi olumlu bir durum iken tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermemesi öğrenci çalışma kitapları açısından önemli bir eksikliktir. Ayrıca “Karar Verme” becerisine öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir.

³⁶ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Tablo 3.37: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³⁷

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	18	7.14
6.sınıf	274	19	6.93
7.sınıf	271	6	2.21
Toplam	797	43	5.39

Tablo 3.37’de yer alan veriler incelendiğinde öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 18; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 19; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 6’dır. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisinin 797 etkinliğin 43’ünde % 5.39 oranında yer aldığı görülmektedir. “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 2.21, 6. sınıf düzeyinde % 6.93, 5. sınıf düzeyinde ise % 7.14 oranında yer bulmuştur. “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine ilişkin en büyük oran 5. sınıf düzeyinde, en düşük oran ise 7. sınıf düzeyindedir.

Bilgi ve teknolojinin hızla gelişme gösterdiği günümüzde bilgiye nasıl ulaşabileceğini bilen, yeri geldiğinde elde ettiği bilgileri ihtiyacına yönelik kullanabilen, yine toplumun ve kendisinin ihtiyaçları doğrultusunda bilgiler üretip değerlendirmelerde bulunan bireylere ihtiyaç vardır (Kolburan Geçer, 2010: 20). Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine tüm sınıflar düzeyinde verilmesi olumlu bir durum iken tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermemesi öğrenci çalışma kitapları açısından önemli bir eksikliktir.

³⁷ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Ayrıca “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda yeterli düzeyde yer verilmediği söylenebilir. Bu eksikliğin giderilmesi için tüm sınıflar düzeyinde “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine yönelik kazanımların sayısı artırılmalıdır. Ayrıca tüm sınıf düzeyinde “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine ilişkin etkinliklerin artış göstermesi gerekirken 7. sınıf düzeyinde düşüş göstermesi dikkat çekicidir.

Tablo 3.38: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Girişimcilik Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³⁸

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Girişimcilik Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	15	5.95
6.sınıf	274	13	4.74
7.sınıf	271	5	1.84
Toplam	797	33	4.14

Tablo 3.38’de görüldüğü üzere öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Girişimcilik” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 15; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 13; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 5’tir. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak bakıldığında “Girişimcilik” becerisinin 797 etkinliğin 33’ünde % 4.14 oranında yer aldığı görülmektedir. “Girişimcilik” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 1.84, 6. sınıf düzeyinde % 4.74, 5. sınıf düzeyinde ise % 5.95 oranında yer bulmuştur. “Girişimcilik” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 7. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Programının genel amaçlarından biride “*ekonominin temel kavramlarını anlayan, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrayan, meslekleri tanıyan, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanan*” (MEB, 2005b: 6) girişimci yurttaşlar yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler “Girişimcilik Becerisini” kazandırabilecek en etkili derslerden biridir.

³⁸ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Böyle olmasına rağmen öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda “Girişimcilik” becerisine yeterli düzeyde yer verilmediği gözlenmiştir. Bu eksikliğin giderilmesi için tüm sınıflar düzeyinde “Girişimcilik” becerisine yönelik etkinliklerin sayısı arttırılmalıdır. Aynı zamanda “Girişimcilik” becerisine ilişkin etkinlikler tüm sınıflar düzeyinde dengeli olarak dağıtılmalıdır. Ayrıca tüm sınıf düzeyinde “Girişimcilik” becerisine ilişkin etkinliklerin artış göstermesi gerekirken 7. sınıf düzeyinde düşüş göstermesi dikkat çekicidir.

Tablo 3.39: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı³⁹

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	10	3.96
6.sınıf	274	2	0.72
7.sınıf	271	11	4.05
Toplam	797	23	2.88

Tablo 3.39’da yer alan verilere göre öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 10; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 2; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 11’dir. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisinin 797 etkinliğin 23’ünde % 2.88 oranında yer aldığı görülmektedir. “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 4.05, 6. sınıf düzeyinde % 0.72, 5. sınıf düzeyinde ise % 3.96 oranında yer bulmuştur. “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde olduğu, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin topluma uyumunun sorunsuz gerçekleşebilmesi öncelikle öğrencilerin konuştukları dili doğru, güzel ve etkili kullanmasına bağlıdır (Karadağ ve Çengelci, 2011: 50-51).

³⁹ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Bunun için öncelikle öğrencilere etkili konuşma becerisinin alt becerileri olan anlama, anlatma (Hezen, 2009: 63), dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve sunu becerileri (MEB, 2005: 45) öğrencilere kazandırılmalıdır. Alt sınıflardan itibaren öğrencilerde anadilini bilinçli kullanma farkındalığı oluşturulmalı ve etkili dil becerileri yenilenerek öğretilmelidir (Kolaç, 2009: 596). Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisine yeterli düzeyde verilmemesi programın önemli bir eksikliğidir. Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisinin alt becerileri olan dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve sunu becerilerine ilişkin etkinliklere çokça yer verilmelidir. Ayrıca “Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisine ilişkin etkinliklerin tüm sınıflar düzeyinde düzenli bir dağılım göstermediği görülmektedir.

Tablo 3.40: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Gözlem Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁴⁰

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Gözlem Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	7	2.77
6.sınıf	274	6	2.18
7.sınıf	271	0	0
Toplam	797	13	1.63

Tablo 3.40’ta görüldüğü üzere öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Gözlem” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 7; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı ise 6’dır. “Gözlem” becerisine 7. sınıf düzeyinde hiç yer verilmemiştir. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Gözlem” becerisinin 797 etkinliğin 13’ünde % 1.63 oranında yer aldığı görülmektedir. “Gözlem” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 2.77, 6. sınıf düzeyinde ise % 2.18 oranında yer bulmuştur. “Gözlem” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 5. sınıf düzeyindedir.

⁴⁰ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Ayrıca Sosyal Bilgiler Dersi içerisinde yer alan coğrafya konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Gözlem Becerisinin” öğrenciye kazandırılması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafya konularının öğretilmesi için “Gözlem” becerisine ihtiyaç vardır. Ancak öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda “Gözlem” becerisi yeterli düzeyde değildir. Ayrıca “Gözlem” becerisine ilişkin öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermediği görülmüştür. Öğrencilerde “Gözlem” becerisinin geliştirilmesi için öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda “Gözlem” becerisine ve “Gözlem” becerisinin alt becerilerine ilişkin etkinliklere çokça yer verilmelidir. 7. sınıf düzeyinde “Gözlem” becerisine ilişkin etkinliklere yer verilmemesi dikkat çekicidir.

Tablo 3.41: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁴¹

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	16	6.34
6.sınıf	274	32	11.6
7.sınıf	271	13	4.79
Toplam	797	61	7.65

Tablo 3.41’de yer alan verilere göre öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Mekânı Algılama” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 16; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 32; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 13’tür. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Mekânı Algılama” becerisinin 797 etkinliğin 61’inde % 7.65 oranında yer aldığı görülmektedir. “Mekânı Algılama” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 4.79, 6. sınıf düzeyinde % 11.6, 5. sınıf düzeyinde ise % 6.34 oranında yer bulmuştur. “Mekânı Algılama” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 7. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

⁴¹ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Coğrafya dersinden sonra “Mekânı Algılama” becerisinin en etkili şekilde kazandırılacağı derslerden biri Sosyal bilgiler dersidir. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafya konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Mekânı Algılama” becerisine ihtiyaç vardır. Öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda “Mekânı Algılama” becerisine 5. ve 7. sınıf çok az sayıda yer verilmiştir. Ayrıca “Mekânı Algılama” becerisi tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermemektedir.

Tablo 3.42: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁴²

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	1	0.39
6.sınıf	274	3	1.09
7.sınıf	271	2	0.73
Toplam	797	6	0.75

Tablo 3.42’devar olan verilere göre öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 1; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 3; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 2’dir. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin 797 etkinliğin 6’sında % 0.75 oranında yer aldığı görülmektedir. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi 5. sınıf düzeyinde % 0.39, 7. sınıf düzeyinde % 0.73, 6. sınıf düzeyinde ise % 1.09 oranında yer bulmuştur. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 6. sınıf düzeyinde, en düşük oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan tarih konularının etkili öğretilmesi için “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine ihtiyaç vardır.

⁴² Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Ancak öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine ilişkin etkinliklerin beklenen düzeyde olmadığı ayrıca “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermediği söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersi içinde yer alan Tarih dersi konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine ve alt becerine ilişkin etkinliklere çokça yer verilmelidir.

Tablo 3.43: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁴³

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	11	4.36
6.sınıf	274	9	3.28
7.sınıf	271	13	4.79
Toplam	797	33	4.14

Tablo 3.43’te görüldüğü üzere öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 11; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 9; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 13’tür. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin 797 etkinliğin 33’ünde % 4.14 oranında yer aldığı görülmektedir. “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 4.79, 6. sınıf düzeyinde % 3.28, 5. sınıf düzeyinde ise % 4.36 oranında yer bulmuştur. “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Değişim ve süreklilik yaşamın, toplumun ve dünyanın kaçınılmaz bir gerçeği olduğunu göre, bireylerin çevrelerinde, toplumlarında ve dünyada zamanla oluşan değişim ve süreklilikleri anlamaları, geçmiş bugün ve gelecek bağlamında ona ayak uydurmaları hayatlarını sürdürebilmeleri için bir gerekliliktir (Erdoğan, 2012: 2; Demirtaş, 2012: 19).

⁴³ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer Sosyal Bilimlere ilişkin (Tarih, Coğrafya, Hukuk, Sosyoloji... gibi) konuların konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine ihtiyaç vardır. Öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin dengeli bir dağılım göstermediği ve etkinliklerde yeterli düzeyde yer almadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.44: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁴⁴

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	23	9.12
6.sınıf	274	5	1.82
7.sınıf	271	10	3.69
Toplam	797	38	4.76

Tablo 3.44’te yer alan veriler incelendiğinde öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Sosyal Katılım” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 23; 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 5; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 10’dur. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Sosyal Katılım” becerisinin 797 etkinliğin 38’inde % 4.76 oranında yer aldığı görülmektedir. “Sosyal Katılım” becerisi 6. sınıf düzeyinde % 1.82, 7. sınıf düzeyinde % 3.69, 5. sınıf düzeyinde ise % 9.12 oranında yer bulmuştur. “Sosyal Katılım” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Şüphesiz ki her toplumun öncelikli hedeflerinden biri, öğrencilere yaşadıkları toplumla alakalı bilgi ve beceriler öğretmek, bireyin kendisine, çevresine ve dünyaya katkıda bulunmasını sağlamak ve bireye sosyal katılım becerisi kazandırmaktır. Sosyal Bilgiler Programı içerisinde yer alan “Sosyal Katılım” becerisi öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda az sayıda yer almaktadır.

⁴⁴ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

“Sosyal Katılım” becerisinin tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermediği görülmektedir. 5. sınıf gibi alt sınıf düzeyinde “Sosyal Katılım” becerisine yer verilmesi öğrenci çalışma kitapları için önemli bir gelişme iken “Sosyal Katılım” becerisinin tüm sınıflar düzeyinde giderek yükselen bir grafik çizmesi beklenirken azalan bir grafik çizmesi öğrenci çalışma kitapları açısından olumsuz bir gelişmedir.

Tablo 3.45: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Empati Becerisine İlişkin Etkinlik Örneklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı⁴⁵

Sınıflar	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik (f)	Empati Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
5.sınıf	252	10	3.96
6.sınıf	274	4	1.45
7.sınıf	271	12	4.42
Toplam	797	26	3.26

Tablo 3.45’te yer alan verilere göre öğrenci çalışma kitaplarında yer alan “Empati” becerisinin 6. sınıf düzeyinde yer alan 274 etkinlikte bulunma sayısı 4; 5. sınıf düzeyinde yer alan 252 etkinlikte bulunma sayısı 10; 7. sınıf düzeyinde yer alan 271 etkinlikte bulunma sayısı ise 12’dir. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler genel olarak incelendiğinde “Empati” becerisinin 797 etkinliğin 26’sinde % 3.26, oranında yer aldığı görülmektedir. “Empati” becerisi 6. sınıf düzeyinde % 1.45, 5. sınıf düzeyinde % 3.96, 7. sınıf düzeyinde ise % 4.42 oranında yer bulmuştur. “Empati” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Öğrenciye kazandırılması gereken en temel becerilerden biri empatidir çünkü empati becerisini kazanan insan ailesini, arkadaşlarını, öğretmenini ve içinde bulunduğu toplumdaki insanları anlaya bilir ve onlarla olumlu iletişime geçebilir. Nitekim empati eğitiminin de asıl amacı bireyde var olan empati becerisini ortaya çıkartıp geliştirmek ve bireylerin birbirleriyle kaliteli ve çatışmasız iletişim kurmalarını sağlamaktır (Yüksel, 2004: 344).

⁴⁵ Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). Komisyon, (2014a). Komisyon, (2014b).

Bu bağlamda öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda “Empati” becerisine ilişkin etkinlik sayı ve oranının yüksek olması beklenirken beklenenin aksi bir durumun gerçekleştiği görülmüştür. Ayrıca tüm sınıflar düzeyinde “Empati” becerisine ilişkin etkinliklerin dengeli bir dağılım göstermediği ve “Empati” becerisinin yeterli düzeyde yer almadığı tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu araştırma Sosyal Bilgiler Programında (5, 6, 7. sınıflar) **öğrenciye kazandırılması hedeflenen 9 ortak beceri ile** (eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, iletişim becerisi, araştırma becerisi, problem çözme becerisi, karar verme becerisi, bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, girişimcilik becerisi ve Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi) **Sosyal Bilgiler dersine özgü kazandırılması hedeflenen 6 becerinin** (gözlem becerisi, mekân algılama becerisi, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, sosyal katılım becerisi ve empati becerisi) Sosyal Bilgiler Programda yer alan kazanım ve etkinlikler ile öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde yer alma düzeyini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda sosyal bilgiler programı içerisinde kazandırılması hedeflenen 15 beceri ve bu becerilere ait alt beceriler bir araya getirilerek “Kontrol Listesi” oluşturulmuştur. Kontrol listesi ile elde edilen veriler Microsoft Excel programına aktarılmıştır. Programa aktarılan verilerden elde edilen sonuçlara ilişkin frekans ve yüzde tabloları oluşturulmuştur. Frekans ve yüzde tablolarından elde edilen bilgiler doğrultusunda yorumlar yapılmıştır. Bu bölümde bulgu ve yorumlardan elde edilen bilgiler ışında aşağıdaki sonuçlar varılmıştır.

Sosyal Bilgiler Programında yer alan 9 ortak beceri ile derse özgü olan 6 becerinin kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma kitapları boyutunda dengeli dağıtılmadığı ve tüm sınıflar düzeyinde yer alan 9 ortak becerinin kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma kitapları boyutunda derse özgü olan 6 beceriden daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum kazanım boyutunda yer alan becerilerin sayı ve oran bakımından Sosyal Bilgiler Programının ana felsefesine ve vizyonuna uygun bir durum iken, diğer yandan programın genel amaçlarıyla çelişen bir durumdur. Aynı zamanda kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma kitapları boyutunda yer alan becerilerin sınıf düzeyine göre eşit dağılım göstermemesi bazı becerilerin daha çok ön planda olmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan öğrencilerin soyut düşünme gelişimlerine bağlı olarak üst sınıflarda verilmesi gereken becerilerin alt sınıflara yoğun olarak dağıtılmış olması da öğrencilerin gelişim seviyeleri uygun olmayan bir durumdur. Becerilerin kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma boyutunda dengeli dağılım göstermemesi akıllara becerilerin kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma boyutundaki dağılımının hangi kriterlere dayanılarak yapıldığı sorusunu getirmektedir.

Öğrencilere küçük yaşlarda kazandırılması gerekli olan iletişim becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, girişimcilik becerisi, karar verme becerisi ve empati becerisi gibi becerilere bazı sınıf düzeylerin çok az yer verilmesi veya hiç yer verilmemesi Sosyal Bilgiler programı için büyük bir eksikliktir. Kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma kitapları boyutunda bazı becerilere sınıf düzeyinde ve etkinlik düzeyinde fazla yer verilmesi, bazı becerilere az yer verilmesi ve bazı becerilere de hiç yer verilmemesi becerilerin kazandırılmasına yardımcı olacak kazanım ve etkinlik sayılarının yetersiz olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu durum bazı becerilerin mevcut olan kazanım ve etkinliklerde karşılık bulamadığının da göstergesidir. Ayrıca kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma boyutunda bazı beceriler yoğun olarak yer verilmesi bazı becerilere de hiç yer verilmemiş olması birbirinin tamamlayıcı olan beceriler için olumsuz bir durumdur.

Sonuç olarak Sosyal Bilgiler Programı'nda yer alan kazanım ve etkinlikler ile öğrenci çalışma kitaplarının 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nda belirtilen ortak ve derse özgü beceriler açısından oldukça yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Elde edilen bulgu ve sonuçlar doğrultusunda şu öneriler geliştirilmiştir;

Araştırmanın Ana Problemine İlişkin Öneriler

- Kazanım, etkinlik ve öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde az yer bulan ve hiç yer bulmayan becerilere ilişkin yeniden düzenlemeler yapılmalıdır.
- Kazanım ve etkinlikler ile öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinlikler, kazandırılması hedeflenen ortak temel ve alan becerilerinin hepsini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenebilir

Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Öneriler

- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar, ortak temel beceriler ve alan becerileri yönünden yeniden düzenlenebilir ve becerilerin kazanımlar içerisindeki dağılımlarının daha düzenli olması sağlanabilir.

Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Öneriler

- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan etkinlikler ortak temel beceriler ve alan becerileri yönünden geliştirilerek yeniden düzenlenebilir ve becerilerin etkinlikler içerisindeki dağılımları daha düzenli yapılabilir.

Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Öneriler

- Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler ortak temel beceriler ve alan beceriler yönünden geliştirilerek yeniden düzenlenebilir ve becerilerin öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerdeki dağılımı daha düzenli yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akar, C. (2001). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdağ, H. (2008). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Ve Öğrenci Açısından Uygulama Dönütleri. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akdağ, H. (2009). Sosyal Bilgilerin Tanımı, Amacı, Önemi ve Türkiye’deki Yeri. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*. (ss. 2-24). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akkoyunlu, B. (2002). Öğretmenlerin İnternet Kullanımları Üzerine Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1-9.
- Akpınar, Y. (2003). Öğretmenlerin Yeni Bilgi Teknolojileri Kullanımında Yükseköğretimin Etkisi: İstanbul Okulları Örneği. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*. 2(2): 79-96.
- Aktaş, Ş. (2010). Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı Üzerine. *Tübar*. (27): 37-42.
- Alberti, F., Sciascia, S. ve Poli, A. (2004). Entrepreneurship Education: Notes on an Ongoing Debate, 14th Annual Int. Ent. Conference, University of Napoli Federico II (Italy).
- Alçay, U. (2009). Farklı Okul Türlerinde Görev Yapan yönetici Ve Öğretmenlerin Empatik Beceriler Açısından Karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altun, M. (2006). İslam Eğitim Geleneğinin Temel Kaynaklarında Empatik Yaklaşım. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arkan, K. (2011). Sınıf Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerisini Kazandırmaya Yönelik Öz-Yeterlilikleri İle İlköğretim Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Ata, B. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (s.33-47). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aykaç, N. (2011). Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşundan Günümüze Sosyal Bilgiler Programının Eğitim Programı Öğeleri Açısından Değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*. 10 (2): 4064-20.
- Ball, C., Mann, L. ve Stamm, C. (1994). Decision-Making Abilities Of Intellectually Gifted And Non-Gifted Children. *Australian Journal of Psychology*, 46: 13–20.
- Barlas, B. (2015). Hayat Bilgisi Dersi Kazanımlarının Ortak ve Derse Özgü Becerileri Kazandırmadaki Etkililiğinin öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Belirlenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Eğitim bilimleri Fakültesi.
- Başar, M. (2004). Girişimcilik ve Girişimcinin Özellikleri. *Girişimcilik*. Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı 6*. Ankara: Başak Matbaacılık.
- Batdı, V. (2014). Etkinlik Temelli Öğrenme Yaklaşımının Akademik Başarıya Etkisi(Meta-analitik ve tematik Bir çalışma).*e-International Journal of Educational Research*. 5(3): 39-55.
- Bilgili, A. S. (2008). Geçmişten Günümü Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler Bilgili. *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1994). *Genel Öğretim Bilgisi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Bulut, B. ve Taşkıran, C. (2014).Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Kazanımların Zihinsel Beceriler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2(2): 1-13.
- Candan, A. S. (1998), Kavramlara Dayalı Tarih Öğretimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Carlozzi A. (1983) Empathy and Ego Development. *Journal of Counseling Psychology*. 30(1): 113-116.

- Ceylan, Ş. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin dünya vatandaşlığı. Eğitimi İle İlgili Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*. 7(1): 78–93.
- Cicioğlu, H. (1982). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları
- Cüceloğlu, D. (1995). *İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çatak, M. (2014). Ortaokullarda Sosyal Bilgiler Öğretiminin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. (Doktora Tezi). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çatak, M. (2015). Türkiye’de Sosyal Bilgiler eğitim Programlarının İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi* yıl. 19(62): 69-94.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Becerilerin Kazandırılma Düzeyi: Öğretmen Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 19(3): 969-990.
- Çetin Ö. (2014). Temel Becerilerin Geliştirilmesi Açısından İlköğretim İkinci Kademedeki Türkçe Eğitimi.(Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, C. N. (2008). İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Ana Baba Tutumları ve Özsaygı İle İlişkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çolakkadıoğlu, O., Gürçay, S.,S. (2012).Çatışma Kuramına Dayalı Olarak Geliştirilen Karar Verme Beceri Eğitimi Psiko-Eğitim Grup Yaşantısının Ergenlerin Karar Verme Stillerine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim bilimleri Educational Sciences; Theory ve Practice*, 12(2), 655-676.
- Çoşkun, E. (2005). İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmen ve Öğrencilerinin Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı’yla ilgili Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim bilimleri*. 5(2): 421-476.

- Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler. *Bilgi* 37: 155-174.
- D’Zurilla, T.J., Olivares, A.M. ve Kant, G.L. (1998). Age And Gender Differences In Social Problem-Solving Ability. *Personality and Individual Differences*, 25: 241- 252.
- Danish Agency For Science, Technology and Innovation, (2009) Danimarka Girişimcilik Eğitim Stratejisi (<http://en.fi.dk/publications/2010/strategy-foreducation-and-training-in-entrepreneurship/strategy-for-education-and-trainingin-entrepreneurship-pdf>) (12.06.2015).
- Davaslıgil, Ü. (1994). *Anksiyete Düzeyi Ve Aile Tutumlarının Yaratıcı Düşünmeye Etkisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. ve Akengin, H. (2012). Zaman ve Mekâna İlişkin Becerilerin Öğretimi. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demirel, E. T. (2003). Girişimcilik Kültürü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirtaş Çolak Kadioğlu, O. ve Gürçay, S., S. (2012).Çatışma Kuramına Dayalı Olarak Geliştirilen Karar Verme Beceri Eğitimi Psiko-Eğitim Grup Yaşantısının Ergenlerin Karar Verme Stillerine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim bilimleri Educational Sciences; Theory ve Practice*. 12(2): 655-676.
- Demirtaş, H. (2012). İlköğretim Okullarının Değişime Açıklığı, *İlköğretim Online*.11(1), 18-34.
- Doğan, H. (2014). İlkokul Programında Yer Alan Ortak Temel Becerilerin Öğrenci Çalışma Kitaplarında Bulunan Etkinliklerde Yer Alma Düzeyleri. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Doğanay, A. ve Yağcı, R. (2011).İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde ÖğretmenlerinEleştirel Düşünme Becerilerini Geliştirmek İçin Uyguladıkları Etkinliklerin Değerlendirilmesi.*e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*. 6 (2): 1679-1702.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya'da Metodoloji. Genel Metotlar ve Özel Öğretim Metotları*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Dökmen, Ü. (2004). İletişim Çatışmaları ve Empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2006). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Eagles, M. ve Wolitzky, D. L. (1999). Empathy: A Psychoanalytic Perspective, Empathy: Reconsidered: New directions in Psychotherapy, 2nd edition. Bohart AC, Greenberg LS (ed.) American Psychiatric Press, Washington D.C.,
- Efil, İ. (2006).*İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon*. İstanbul: Alfa Akademi Basım Yayım Dağıtım.
- Elkin, N., Karadağlı, F. (2015).Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniv. Sağlık Bilim Dergisi*.1(1): 11-18.
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erdoğan, İ. (2012).*Eğitimde Değişim Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi yayınları.
- Eren, H., Gözaydın, N., Parlatır, İ., Tekin, T. ve Zülfikar, H. (1988). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Ernest, K.H. vd. (1971). Introduction to Psychology, Harcourt Brace Jovanovich. 460.
- Eroğlu, E. (2013). Etkili İletişim Teknikleri. *Etkili İletişim ve Doğru Anlamak* (3-14). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Erol, N. (2011).Toplumsal Değişme ve Eğitim: Temel İlişkiler, Çelişkiler, Tartışmalar. *Gazi Akademik Bakış*. 5(9): 109-122.

- Ersoy, F. G (2009). Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Uygulanması İle İlgili Değerlendirmeler (Konya İli Örneği). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertuğrul, Z. (2008). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita Ve Küre Kullanım Becerilerinin Tespiti. (Yüksek Lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Evancho, R. S. (2000). Critical Thinking Skills and Dispositions Of The Under Graduate Baccalaur Eatenur Sing Student. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Connecticut: Southern Connecticut State University.
- Evans, R. W. (2004). *The Social Studies Wars-What Should We Teach the Children*. New York and London: Teachers College Press.
- Facione, P.A. (1990) Critical Thinking: A Statement Of ExpertConsensus For Purposes Of Educational Assesment And Instruction Executive Summary – The Delphi Report. Millbrae, CA.
- Feshbach, N.D. (1999). “Empathy: The Formative Years Implications for Clinical Practice”, Empathy: Reconsidered; New Directions in Psychotherapy, 2nd edition. Bohart AC, Greenberg LS (ed.), American Psyciatric Press, Washington D.C.
- Finkle, T., A., Kuratko, D., F. ve Goldsby, M., G. (2006). An Examination Of Entrepreneurship Centers In The United States: A National Survey, *Journal of Small Business Management*. 44(2): 184-206.
- Friedman, W. J. (1991). The Development Of Children’s Memory For The Time Of PastEvents. *Child Development*. 62: 139–155.
- Gelen, İ. (2011). Sosyal Bilgiler Programındaki Düşünme ile İlgili Bazı Ortak Becerilerin Kazanılma Düzeyinin Belirlenmesi. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30(1): 83-106.

- Genç, S. Z. ve Kalafat, T. (2007). Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları İle Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2(22): 10-22.
- Gömleksiz, M. N. ve Bulut, İ. (2007). Yeni fen ve teknoloji dersi öğretim programının Uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 76-88.
- Güldağ, S. (2007). Düzce Çakırlar İlköğretim Okulunda Okuyan Öğrencilerin Ebeveynlerinin Empatik düzeylerinin Ailelerin Sosyo Ekonomik Yapılarına Göre İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Güneş, F. (2010). Öğrencilerde Ekran Okuma ve Ekranik Düşünme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(14): 1-20.
- Güngördü, E. (2001). *İlköğretimde Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Gürkan, T. ve Gökçe, E. (1999). *Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim (Program- Öğrenci- Öğretmen)*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gürkaynak, İ., Üstünel, F. Ve Gülgöz, S. (2008). *Eleştirel Düşünme Eğitim Reformu Girişimi*. İstanbul: Artpres T.
- Güvenç, B. (1976). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hallaç, S. (2011). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinliklerin Uygulanmasında Öğretmen Görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hart, R. A. and Moore G. (1973). The Develeopment of SpatialCognition: A Review. In Image and Environment: (pp. 246-288). Chicago: Aldine Publishing Company.
- Hasol, D. (2002).*Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

- Hayırsever, F. (2010). Sosyal Bilgiler Ders, Öğretmen Kılavuz Ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Temel Beceriler Açısından Değerlendirilmesi.(Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hayırsever, F. ve Kısakürek, M. A. (2014). Sosyal Bilgiler Ders Kitabının, İlköğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Beceriler Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*. 4(8): 23-42.
- Hezen, E. (2009). İlköğretim 1-5. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu'nun Öğeleri Öğretim Programı ve Kılavuzu'nda Yer Alan Temel Becerileri Geliştirmeye Uygunluğu.(Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hotaman, D. (2006). 2005-2006 yılında uygulanmaya konulan İlköğretim Programının Kazandırmayı Öngördüğü Temel Becerilerin Öğretmen, Veli ve Öğrenci Algıları Doğrultusunda Değerlendirilmesi. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İlgar, M. Z. ve İlgar, S. Ç. (2014). Empatinin Psikolojik Danışma Sürecinde Motivasyonel Bir Güç Olarak Kullanılması: Kuramsal Bir Bakış. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 4: 51-74.
- Isenberg, D. J. (2008). "The Global Entrepreneur", *Harvard Business Review*. 86(12): 07-111.
- İnan, S. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman ve Neden-Tanımlar, Tarihi Kökleri ve Açıklamalar. *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş* (1-17). Ankara: Anı yayıncılık.
- Kabapınar, Y. (2009). Yeni Öğrenme Anlayışının Işığında Sosyal Bilgiler Ders Kitapları. *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*(ss. 367-401), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Kaloç, R. (2005). Orta Öğretim Kurumu Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri Ve Eleştirel Düşünme Becerilerini Etkileyen Etmenler. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kan, Ç. (2010). A.B.D ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30(2): 663-672.
- Kan, Ü. A. (2006).Yeni İlköğretim Programında Öngörülen Temel Becerileri Kazanmada Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe Derslerinin Etkilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabağ, G, Ş. (2006). Hayat Bilgisi Öğretim Programı. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*(ss. 51-69). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Karadağ, R. ve Çengelci, T. (2011). Sosyal Bilgiler Dersinde Dil Becerilerinin Geliştirilmesine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(3): 49-59.
- Karahan, T. F. ve Sardoğan, E. M. (2004). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar*. Samsun: Deniz Kültür Yayınları.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Katman, H. A. (2010). Okul Yöneticilerinin Empatik Eğilimlerinin İncelenmesi: Isparta İl Merkezi Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, A. (2007). *Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Kaymakcı, S. (2006). Bir Müfredat Geliştirme Öyküsü: Prof. Dr. Mustafa Safranla Söyleşi. *Toplumsal Tarih*. 158, 87-91.
- Kaymakcı, S. (2009). Yeni Sosyal Bilgiler Programı Neler Getirdi? *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1530–1545.

- Kemertaş, İ. (2003). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Kenan, Ç. (2003).Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler Ve Sosyal Bilgilerin Tarihsel Süreci. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(1): 163-185.
- Keskin, Y. (2009).Türkiye’de İlkokul Programlarında Yer Alan Sosyal Bilgiler İçerikli Derslere Ait Öğretim Programlarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış.*TSA*. 13(2): 107-130.
- Keskin, Y. ve Coşkun Keskin, S. (2013). İlkokul (İlköğretim) Sosyal Bilgiler Programlarında Milli Bilinç Ve Barış Değerinin Tarihsel Serüveni. *TSA*.17(3): 51-86.
- Kırtay, A. (2007). 2005–2006 öğretim yılı 4. ve 5. Sınıf sosyal bilgiler programının uygulanmasında karşılaşılan problemler ve çözüm önerileri (Kars ili örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızılçelik, S. ve Erjen, Y. (1996). *Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü*. İzmir: Saray Kitapevleri.
- Kolaç, E. (2009). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür Açısından Değerlendirmesi. *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*. 6(1):594-626.
- Kolburan Geçer, A. ve Dağ, F. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Bilgisayar Okur-Yazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi: Kocaeli Üniversitesi Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. 6(1): 20-44.
- Komisyon, (2014a). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı 7*. Ankara: Saray Matbaacılık.
- Komisyon, (2014b). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı 6*. Ankara: Saray Matbaacılık.
- Kökdemir, D. (2003). Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme. (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Köklü, N, Büyüköztürk, Ş. ve Çokluk, Ö. (1999). İlköğretim Müfettişlerinin Araştırma Yeterlikleri Ve Araştırma Eğitimine İlişkin Görüşler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.
- Köşker, N. (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Mekânsal Biliş Yeterliliklerine İlişkin Düşünceleri. *ZfWT*. 4(3): 161-173.
- Kuvan, H. (2007). Türk Girişimcilerinin Yaşam ve Çalışma Değerleri, Malatyalı Girişimciler Üzerine Bir Araştırma. (Doktora Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.
- Küçüköğlu, A. ve Coşkun, Z. S. (2012). Yeni Bir Çoklu Pedagojik Yaklaşım: Topluma Hizmet Uygulamaları. *Millî Eğitim Dergisi*. 92: 92-107.
- Kültür Bakanlığı Dergisi (Son Kanun) (1937) 20 (1): 171- 172
- MEB, (2005a). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4 ve 5. Sınıflar). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB, (2005b). Sosyal Bilgiler Dersi 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/program2.aspx?islem=1&kno=39>, (10.08.2015).
- MEB, (2005c). İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı. http://www.sinifogretmeniyiz.org/dosyalar/ogretimprogramlari/ilkogretim_prog. tanitimi.doc, (16.11.2015).
- MEB, (2005d). Sosyal Bilgiler Dersi (4 ve 5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=38>, (10.08.2015)
- MEB, (2006). Araştırma Teknikleri. Ankara. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:B9sIDzzk2a4J:www.mku.du.tr/getblogfile.php%3Fkeyid%3D184+&cd=1&hl=tr&ct=cInk&gl=tr>, (8.06.2015).
- MEB, (2009). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27449_0.html, (02.07.2015)

- MEB, (2011a).Gazetecilik İletişim Süreci ve Türleri. Ankara.<http://www.mustafaof.com/belgeler/iletisim.pdf>, (11.06.2015).
- MEB, (2011b). Aile ve Tüketici Hizmetleri Ailede Karar Verme. Ankara.http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Karar%20Verme.pdf, (12.06.2015).
- Mehrabian A. ve Epstein N. (1972). A Measure of Emotional Empathy. *Journal of Personality*. 525-543.
- Merey, Z. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Eğitimi. *Sosyal bilgiler öğretimi*(ss.720-742).Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Mertol, H. (2009). Sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma Mustafa ruhi şahin örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Metin, H. (2011). Empatik İletişim Ve Yönetişim. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. 32: 177-204.
- Mutluer, C. (2013). Turkish Studies - International Periodical For The Languages. *Literature and History of Turkish or Turkic*. 8(7): 355-362.
- Müftüoğlu, T. vd. (2004). *Girişimcilik*.Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Naylor, D. T. and Diem, R. (1987), Elemantary and Middle School Social Studies. *Random House, New York*.
- NCSS (1993). The Social Studies Professional. Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Okay, Ş. ve Karahan, M. (2010). Küçük Ölçekli İşletmelerin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Alan Araştırması: Denizli İli Örneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 14(1):292–304.
- Omdahl, B. L. (1995). Cognitive Appraisal Emotion And Emphaty, Associates Publisher smahway, *New Jersey*. 13-35.
- Onwuegbuzie, A. (2001). Critical Thinking Skills: A Comparison Ofdoctoral Andmasters Level Student.*Couege Student Journal*. 35 (3), 447 (4).
- Öcal, A. (2008). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Öcal, A., Polat, R. ve Altınok, A.(2011). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Önemli Yer Algısı. *Eğitim Fakültesi Dergisi*. 24(1): 61-79.
- Öktem, D. M. (2007). Otel İç Mimari Tasarımında Mekân Algılama ve Kimlik Oluşumu ve Örnekler Üzerinde Analizi. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özatalay, H. (2007). “İlköğretim I. Kademe Türkçe Öğretim Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Temel Becerilerin Ders Kitaplarında Kullanılmasına İlişkin Durum Çalışması. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özkul, G. ve Dulupçu M. A. (2007). Kişisel Gelişimin Girişimci Tipleri Üzerine Etkisi: Antalya–İsparta İllerinde Bir İnceleme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 2(2): 67–92.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Öztürk, C. (2007). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Öztürk, C. (2012). Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış. *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss.2-31).Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Paykoç, F. (1991). *Tarih Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Preston and Heman Jr. (1974), “Teaching Social Studies In The Elementary School” Fourt Edition, Rinehsrt and Winston, inc, Newyork. Ankara: Program Geliştirme Bürosu Yayınları.
- Quintero, I.M. (1996). Understanding Children’s Conceptions Of Geographical Space. Phd Thesis, University of Harvard.
- Rasmussen, E.ve Sorheim, R. (2005). Action-Based Entrepreneurship Education. *Technovation*. 26(2): 185-194.

- Rumevleklioğlu, Ş. (2003) İlköğretim Birinci Kademe 5.sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Programının Amaç, İçerik, Öğretim Etkinlikleri ve Değerlendirilme Boyutları Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Safran, M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Safran, M. ve Ata, B. (2003). Öğrencilerin Tarih Metinlerinden Anlam Çıkarmalarına Yönelik Araştırmalara Bir Bakış. *Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*(ss. 339-355). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Safran, M. ve Şimşek, A. (2009).Çocuklarda Zaman Algısının Gelişimi. *Uluslararası Sosyal Arattırmalar Dergisi*. 2(6): 542-548).
- Sarı, İ. (2009). Sosyal Bilgiler Derslerinde Zaman Becerileri. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar- I*(ss.130-143). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Semerci, N. ve Yanpar Yelken, T. (2010).İlköğretim Programlarındaki Ortak Temel Becerilere İlişkin Öğretmen Görüşleri (Elazığ İli Örneği). [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:IdYeKhB6zV_AJ:web.firat.edu.tr/daum/docs/82/04%2520Temel%2520beceriler%2520N.%2520Semerci%2520%2520\(Tablo%25206%2520ve%2520sayfa%2520nolar%25C4%25B1\)8%2520syf%25204754.doc+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr,\(07.07.2015\)](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:IdYeKhB6zV_AJ:web.firat.edu.tr/daum/docs/82/04%2520Temel%2520beceriler%2520N.%2520Semerci%2520%2520(Tablo%25206%2520ve%2520sayfa%2520nolar%25C4%25B1)8%2520syf%25204754.doc+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr,(07.07.2015))
- Smith, H. W. (1998). *Hayatı ve Zamanı Yönetmenin 10 Doğal Yasası*. (Çev. Adalet Çelbiş). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2005).*Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2013). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Sülün, Ö. (2013). Futbol Hakemlerinin Öfke ve Kızgınlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeylerinin Karşılaştırılması. (Yüksek lisans tezi). Ankara: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, E. (2009). Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 11(17): 287- 309.
- Şimşek, A. (2006).İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman Kavramının Gelişimi ve Öğretimi. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şimşek, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman ve Kronoloji Becerileri. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*(ss.94-115). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tan, M. ve Temiz, B. K. (2003). Fen Öğretiminde Bilimsel Süreç Becerilerinin yeri ve Önemi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1(13): 89-101.
- Taner, D. M. (2013). Çocukların Empati Beceri Düzeylerinin Ailesel Etmenlere Göre Belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 6(1): 1365-1382.
- Tarhan, N.(2011). *Toplum Psikolojisi Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tay, B. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünyü, Bugünü ve Yarını. *Sosyal Bilgilerin Temeli* (ss. 2-16). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- TDK, (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. <http://www.tdk.gov.tr>
- Tekin Gürgen, E. ve Bilen, S. (2005).Müzik Alan Derslerinin Müzik Öğretmeni Adaylarının Yaratıcı Düşünme Becerileri Üzerindeki Etkileri. *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 25(3): 325-338.
- Tekin, M. (2005). Hayallerin Gerçeğe Dönüşümü: Girişimcilik, Konya: Günay Ofset Matbaacılık.

- Temizkan, M. (2011). Türkçe Öğretiminde Yaratıcı Düşünmeyi Geliştirme Bakımından Nasreddin Hoca Fıkraları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(16): 195- 223
- Temizkan, M. (2014). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Temel Beceriler Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 2(1): 49-72.
- Tezcan, M. (1982). *Sosyolojik Açından Bos Zamanların Değerlendirilmesi*. Ankara: A. Ü. E.B. F.
- Titiz, T.(1994). *Girişimcilik, Ulusça Zenginliğe Açılan Kapı*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Tok, E. (2015). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Kavramına ilişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*. 4(2): 1-8.
- Uslu, E. (2007). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen ve İdareci Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi (Şırnak İli Örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, O. (2014). Ortaöğretim Türk edebiyatı ders kitaplarının temel beceriler açısından incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ünal, F. (2012).Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleriyle Sosyal, Kültürel ve Ekonomik İlişkilerini Gösteren Haritaların kullanılabilirlik Düzeyi Konusunda Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*. 5: 61-91.
- Ünlü, F. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Geçen Temel Kavramların 8.Sınıf Öğrencilerinde Erişi Düzeyi. (Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünlü, M. (2011). Coğrafya Derslerinde Coğrafi Becerilerin Gerçekleşme Düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 11(4): 2155-2172.

- Yaşar, F. Ö. (2013). Ortaokul (5, 6, 7 ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarının temel beceriler açısından incelenmesi. (Doktora Tezi). Çanakkale: Çanakkale On sekiz Mart üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yazıcı, T. (2013). Problem Çözme Becerisinin Müzik Eğitimine Etkisi VI. Ulusal Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (03-05 Ekim 2013).
- Yenilmez, K. Ve Yolcu, B. (2007). Öğretmen Davranışlarının Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişimine Katkısı. *Sosyal bilimler dergisi*. 18.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S. (2007). Girişimcilik. (Yüksek Lisan Tezi). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz Ö. (2004) Mimari Mekânda Görsel Algı Ve Manipülasyon İlişkilerinin İrdelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul: Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yoğurtcu, A. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Demokrasiye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi Erzincan Örneği. (Yüksek lisans tezi). Erzincan: Erzincan Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü.
- Yurtseven, H. R. (2007). *Girişimcilik-Küçük Bir İşletme Kurmak ve Yönetmek*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Yüksel A. (2004). Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi, *Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17(2): 341-354.

BECERİ KONTROL LİSTESİ

ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİ
1. Bir kanıtı kullanma ya da referansa dayanma
2. Sebep-sonuç ilişkisini belirleme
3. İlkeleri türetme
4. Genelleme yapma
5. Farklı bakış açılarını açıklama
6. Kararları sorgulama
7. Sınıflama yapma
8. Değerlendirme (ölçüt belirleme)
9. Karşılaştırma yapma
10. İlgili ve ilgisiz bilgiyi ayırt etme
11. Kalıp yargıları fark etme
12. Çıkarımda bulunma

YARATICI DÜŞÜNME BECERİSİ
1. Esnek ve orijinal olma
2. İmgeleme
3. Analiz, sentez, değerlendirme yapma
4. Sıra dışı bağlantılar kurma

İLETİŞİM BECERİSİ
1. Dinleme
2. Sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme
3. Tartışma
4. Bağlantı kurma
5. Farklı perspektiften bakma
6. Açık fikirli olma
7. Başkalarının düşünce ve duygularını anlama
8. Farklılıklara saygı duyma
9. Görüşlerini gerekçelendirme
10. Ortak bir amaç çevresinde toplanma

PROBLEM ÇÖZME
1. Problemi tanımlama ve sınırlandırma
2. Problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atma
3. Veri ve kaynak araştırması yapma
4. Hipotezleri test etme
5. Probleme yönelik bir çözüme varma

ARAŞTIRMA BECERİSİ	
1. Okuduğunu Anlama	
a.	Ana fikri çıkarmak için okuma
b.	Ana fikri bulmak için bölüm ve konu başlıklarını kullanma
c.	Çalışılan konu ile ilgili paragrafları seçme
d.	Okuduğunu yorumlama
e.	İlgili terim ve kelimenin anlamını bulmak için sözlük, kelime listesi oluşturma
f.	Kelime anlamına ulaşmak için uygun kaynakları kullanma
g.	Artan sosyal bilimler kavramlarını tanıma ve anlama
h.	Olgu ve fikirleri ayırma, propagandayı tanıma
i.	Yazarın yargısını tanıma
j.	Metni anlamaya yardımcı olan resimlerdeki ipuçlarını ve açıklamaları kullanma
k.	Değişik amaçlar için okuma (analitik okuma, eleştirel okuma, soru cevaplamak ve fikir oluşturmak için okuma...)
l.	Değişik şekillerde basılmış materyalleri okuma (kitap, gazete, dergi...)
m.	Anlamı zenginleştirmek için edebî metinleri inceleme (tarihî roman, hikâye...)

ARAŞTIRMA BECERİSİ	
2. Bilgiyi Bulma, Kullanılabilir Biçimde Planlama ve Yazma	
a.	Kütüphane kullanma (bilgisayarda katalog tarama, kitap fiş katalogu kullanma)
b.	Özel referans kaynaklarına ulaşma (almanak, ansiklopedi, sözlük, il yıllıkları, mikro fişler, dergiler...)
c.	Basılı ve görsel kaynaklardaki bilgilere ulaşma (gazete, dergi, televizyon, radyo, video ve kaset...)
d.	Kitabın farklı bölümlerini kullanma (dizin, içindekiler...)
e.	Anahtar sözcükleri, ciltlerdeki rakam ve harfleri, indeks ve referansları kullanma
f.	Bilgi kaynaklarını değerlendirme (basılı, görsel, elektronik...)
g.	Uygun bilgi kaynağı kullanma
h.	Kaynak olarak toplumu kullanma ve bireylerle görüşmeler yapma (sözlü tarih çalışmaları)
i.	Kullanılabilir biçimlerde bilgiyi planlama ve yazma (Konunun ana fikrini çıkarma, özet hazırlama, not alma, bilgiyi kaydetme, dipnot, italik kullanma, bilgi için dinleme, yönergeyi kullanma, rapor yazma)
j.	Yararlandığı kaynakları “Kaynakça”da titizlikle gösterme.

KARAR VERME BECERİSİ	
1.	Sorunun farkına varma
2.	Sorunu tespit edebilme ve tanıma
3.	Sorunun çözümü için hipotez ileri sürme
4.	Sorunun çözümü için veri toplama, düzenleme ve değerlendirme
5.	Hipotezi test etme
6.	Çözüm yollarını öğrenme
7.	Çözüm yollarından uygun olanına karar verip uygulamaya koyma
8.	Çözümü değerlendirme

BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİ KULLANMA BECERİSİ
1. Yönergeden yararlanarak bilgisayarı kullanma
2. Farklı kaynaklardan toplanmış bilgiyi kaydetme, biçimlendirme, tekrar kullanma
3. Biçimlendirdiği bilgiyi bilgisayar ortamında sunma
4. Metin, grafik, renk ve ses efektleri kullanarak çoklu ortamda rapor hazırlama
5. Telefon ve televizyon ağlarını kullanarak bilgiye ulaşma yeteneği kazanma
6. Günlük hayatta ulaşabildiği teknolojik ürünleri amacına uygun olarak kullanma

GİRİŞİMCİLİK
1. Meslekleri ve çevresindeki iş yerlerini tanıma
2. Çevresindeki tanınmış ve başarılı girişimcileri tanıma
3. Kişilerin ekonomi içinde, çalışan ve tüketici olarak oynadıkları rolleri keşfetme
4. Eğitimin kendi gelecekleri üzerindeki önemli rolünü anlama
5. Ekonominin temel kavramlarını edinme
6. Girişimciliğin karşı karşıya olduğu zorlukları anlama
7. Yenilikçi fikirler sunma ve ürünler tasarlayabilme

TÜRKÇEYİ DOĞRU, GÜZEL VE ETKİLİ KULLANMA
1. Dinleme
2. Konuşma
3. Okuma
4. Yazma
5. Görsel Okuma/Sunu

GÖZLEM
1. Çevresindeki olay ve olgulara dikkat etme
2. Çevresindeki olay ve olguları algılama
3. Çevresindeki olay ve olguları doğru ve tarafsız tanımlama
4. Çevresindeki olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama
5. Gözlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilme
6. Olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilme, benzer ya da farklı yönlerini ortaya koyma
7. Gözlediklerini kaydetme ve aktarma
8. Gözlediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilme ve bağdaştırabilme
9. Gözlediklerini araştırmalarda veri olarak veya gelecek ile ilgili planlamalar yapmak için kullanabilme
10. Benzer olaylarla ilişkilendirme ve böyle bir olayla karşılaştığında ne yapması gerektiğine dair davranış geliştirme

MEKÂNİ ALGILAMA
1. Uzay ilişkilerini görebilme:
a. Bir cismin uzayda ya da bir şeklin kâğıt üzerindeki biçimini, zihninde canlandırma
b. Bir şekli üç boyutlu görebilme
c. Bir alanı, krokiyi, sokağı veya binayı zihninde canlandırabilme
2. Harita, plan, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlama
3. Küre kullanma

ZAMAN VE KRONOLOJİYİ ALGILAMA
1. Takvim bilgisi edinme
2. Zamanları ayırt etme (geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman)
3. Zaman ifadelerini doğru kullanma
4. Kronolojik sıralama yapma
5. Zaman şeridindeki veriyi yorumlama
6. Zaman şeridi oluşturma

DEĞİŞİM VE SÜREKLİLİĞİ ALGILAMA BECERİSİ
1. Benzerlik ve farklılıkları bulma
2. Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama
3. Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme
4. Geçmişteki problemleri ve nedenlerini tanıma
5. Tarihsel bir problemin çözümüne alternatif çözümler bulma

SOSYAL KATILIM BECERİSİ
1. Kendisini ve yakın çevresini etkileyen konularda bilgi sahibi olma
2. Birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar arasındaki ortak ilişkiyi tanıma
3. Bireyler, gruplar ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için bireyler, gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki ilişkiyi tanıma
4. Farklı grup ve durumların dinamiklerine uyma
5. Sosyal katılımın gerekli olduğu durumları belirleme
6. Yakın çevresini ve toplumu etkileyen konularda ihtiyaçların karşılanması için fikir üretme, bu fikri çevresindekilere iletme, görüşme, tartışma, planlama, uzlaşma ve eylemde bulunma
7. Lider ya da izleyen olarak gruba, kuruma, sosyal örgütlere ve topluma hizmet etme

EMPATİ BECERİSİ
1. Kendisini karşısındakinin yerine koyma
2. Olaylara karşısındakinin bakış açısıyla bakma
3. Kendisini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşısındakine iletme
4. Dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularını anlama (Tarihsel Empati)